

od leta
1895

PLANINSKI vestnik

Revija za ljubitelje gora
glasilo Planinske zveze Slovenije

102. letnik
Julij-avgust 2002

7-8

Streha Evrope – Mont Blanc

Mednarodno leto gora

cena 980 SIT

Slovenski
planinski muzej

Samovarovalni
komplet

Grozljivi
mehiški velikan

PRIVOŠČITE SVOJIM NOGAM NAJBOLJŠE!

Foto: Dušan Podlegar

Resni tehnični čevlji, ki znajo dobro zadrževati toploto, avtomatske dereze pa se dobro prilagodijo njihovu togemu podplatu, ne sodijo le v zimsko gorniško garderobo. Če se nameravamo pred poletno vročino zateči na tri in štiritisočake z Mont Blancom na čelu, brez njih ne bo šlo.

Pravšnji za takšno rabo so Meindlovi tehnični gorniški čevlji Mt.Crack. Po eni strani si jih lahko natakemo za naskakovanje zaledenelih slapov, povsem udobni pa so tudi za hojo po kopnem terenu. In za vse, kar je vmes, seveda.

MEINDL

- zunanji del iz usnja nuborin
- z gumo zaščiteno prednji del
- membrana GORE-TEX® DURATHERM zagotavlja paroprepustnost in vodotesnost
- odstranljiv vložek AIR ACTIVE® izboljšuje zračenje čevlja
- DiGAfix sistem diagonalnega zategovanja vezalk
- podplat Vibram® CRACK-SOLE MULTIGRIFF®
- srednji del podplata ojačan z karbonskimi vlakni - možnost pritrditve avtomatskih derez

Bridgedale

NI DOBRIH ČEVLJEV BREZ DOBRIH NOGAVIC

Da bi odlične lastnosti čevljev Meindl Mt.CRACK PRO kar najbolj prišle do izraza, moramo obuti primerne nogavice. Priporočamo tehnične nogavice BRIDGEDALE GTX SUMMIT, prilagojene za čevlje za goretex membrano.

**V trgovini TOMAS SPORT
na Mestnem trgu 18
v Ljubljani je na zalogi
več kot dvajset različnih
modelov obutve**

MEINDL

PRODAJNA MESTA V SLOVENIJI

KOALA SPORT, Bled
KEJŽAR, Kranjska gora
TOMAS SPORT, Ljubljana
POHODNIK, Ljubljana
ANAPURNA WAY, Ljubljana
MERKUR M-ŠPORT, Kranj in Ljubljana - Rudnik
SUVEL SPORT, Nova Gorica
ALP SPORT, Novo mesto
3S ŠPORT, Kamnik

www.meindl.de • www.bridgedale.com

Ekskluzivni zastopnik in
distributer blagovnih znamk
MEINDL in **BRIDGEDALE**
v Sloveniji je podjetje
LOGOS TREND, d. o. o.,
telefon: 01 / 83 11 665

PLANINSKI KOLEDARJI 2003

ZA LETO 2003 STA V PRODAJI DVE IZVEDBI TRADICIONALNEGA PLANINSKEGA KOLEDARJA:

110 LET SLOVENSKEGA PLANINSTVA

V počastitev 110 let organiziranega slovenskega planinstva je PZS izdala poseben stenski koledar. Na naslovnici in koledarskih listih so lepi posnetki naših gora, večinoma iz novih zornih kotov, na pomožnih posnetkih pa drobni biseri gorskega sveta: rože, živali, vode, led, naravne posebnosti. Koledar bogatijo verzi iz haiku poezije, dobro so označene lunine mene, na zadnjem listu s podaljškom za dotisk firme pa je nekaj dogodkov in letnic iz bogate zgodovine slovenskega planinstva ter kratka razlaga haiku poezije. Format je pokončen, 33 x 48 + 5 cm (za dotisk), koledar je vložen v papirnato vrečko.

Cena koledarja je 790 SIT za izvod. Popusti ob nakupu večje količine 10, 15 in 20 %.

VISOKA PESEM GORA 2003

To je avtorski koledar priznanega planinskega fotografa Petra Janežiča. Ob odličnih posnetkih ga odlikuje razviden koledarski del s prazniki, luninimi menami itd. Koledar dopolnjuje 12 panoramskih posnetkov ter preglednica preteklega in prihodnjega meseca. Je odlična kombinacija umetniškega in poslovnega koledarja. Na zadnji strani je v slovenskem in angleškem jeziku literarno opisan naš gorski svet izpod peresa mojstra besede Stanka Klinarja.

Format je dvojen, torej 42 x 30 cm, v visečem položaju 42 x 60 + 5 cm dodatka za dotisk.

Cena koledarja je 880 SIT za izvod. Popusti ob nakupu večje količine 10, 15 in 20 %.

Vabimo Vas, da se obrnete na nas, saj že vrsto let pripravljamo značilne, vedno lepe in vedno drugačne koledarje. Sporočite nam svoje želje o količini in roku dobave ter dotisku firme. Koledarje si lahko ogledate in jih naročite pri g. Franju ZUPANČIČU (tel.: 01/434 30 22, 434 30 23, 231 25 53 / interna 104, fax 01/432 21 40) na Planinski zvezi Slovenije, Dvorčakova 9, Ljubljana.

IZDAJATELJ IN ZALOŽNIK:

Glasilo Planinske zveze Slovenije
ISSN 0350-4344
Izhaja vsakega desetega v mesecu, julija kot dvojna številka. Planinski vestnik objavlja izvorne prispevke, ki še niso bili objavljeni nikjer drugod.

NASLOV UREDNIŠTVA:

Planinska zveza Slovenije
Uredništvo Planinskega vestnika
Dvorčakova ulica 9, p. p. 214
SI-1001 Ljubljana
tel. 01 4343022
faks 01 4322140
e-pošta: pv@pzs.si
<http://www.planinski-vestnik.com>

UREDNIŠKI ODBOR:

Vladimir Habjan (glavni urednik), Andrej Stritar (namestnik gl. urednika), Emil Pevec (tehnični urednik), Igor Maher, Marjeta Keršič Svetel, Marjan Bradesko, Boris Strmšek, Andrej Mašera, Adi Vidmajer, Tone Škarja

ZASNOVA IN OBLIKOVANJE:

Kojetaj d. o. o.

PRIPRAVA ZA TISK:

Studio CTP, d. o. o.

TISK:

DELO tiskarna, d. d.

Prispevke, napisane z računalnikom, pošiljajte natisnjene in na elektronskem mediju na naslov uredništva ali na elektronski naslov. Poslanih prispevkov ne vračamo. Številka transakcijskega računa PZS je 05100-8010489572, odprt pri A banka d. d. Ljubljana. Naročnina: 5500 SIT, 45 EUR za tujino, posamezna številka 600 SIT. Članarini PZS za člane A in D vključujeta naročnino. Reklamacije upoštevamo dva meseca po izidu številke. Ob spremembi naslova s tiskanimi črkami navedite tudi stari naslov. Upoštevamo samo pisne odgovore do 1. decembra za prihodnje leto. Mnenje avtorjev ni nujno tudi mnenje uredništva. Kopiranje revije ali posameznih delov brez soglasja izdajatelja ni dovoljeno. Uredništvo si pridružuje pravico do objave ali neobjave, krajsanja, povzemanja ali delnega objavljanja nenaravnih člankov v skladu s svojo uredniško politiko in prostorskimi možnostmi.

Glasilu sofinancira Ministrstvo za okolje, prostor in energijo RS.

Naslovnica: Weissmies
(foto: Boris Strmšek)

Poletje sredi leta gora

Piše: Andrej Stritar

Letošnji junij je pohitel s poletjem. V drugi polovici meseca smo doživljali temperature nad 30 stopinj, tudi najvišji vrhovi naših gora so skorajda že brez snega. Poletna gorska sezona se je začela prej kot ponavadi in lotimo se lahko tudi visokogorskih tur, na katere smo morali v minulih letih čakati dlje v poletje. Toda naj nas ugodno vreme nikar ne zavede. Nikar ne dajmo dela vrlim fantom iz Gorske reševalne službe, ki letos praznujejo 90 let svoje organizacije in smo jim posvetili dobršen del prejšnje številke naše revije. Za lastno varnost smo odgovorni predvsem sami.

Konec maja me je presunilo poročilo neke planinke na eni od spletnih debatnih strani. Tisti vikend je večinoma deževalo, sobota »še za Šmarno Goro ni bila dobra«, v ponedeljek pa smo potem lahko prebrali »poročilo s terena«. Omenjena planinka je poročala, da je šla v soboto po zavarovani plezalni poti Via della vita na Mangart. In je ugotavljala, da so bile razmere skrajno neprimerne. Da je bilo vreme obupno, da je zoprno plezati v dežju, da je bilo spodaj še veliko snega in sploh da je bilo težko. Vsem nam je toplo odsvetovala, da bi se v takih razmerah podali na to pot.

Kar nisem mogel verjeti svojim očem. Mar se je res kdo zmožen v takem vremenu in v tem letnem času odpraviti na eno najtežjih zavarovanih plezalnih poti v bližnji okolici Slovenije? In biti še tako naiven,

da mu ni nerodno o tem svojem početju poročati? Očitno ni nikoli dovolj informiranja in poučevanja ljudi, ki bi radi šli v gore. Očitno je treba kar naprej ponavljati svarila, znova in znova opozarjati tudi na tisto, kar se večini gornikov zdi samo po sebi umevno. Kot recimo na preprosto pravilo, da se na tako resno pot, kot je Via della vita na Mangart, ne podaja spomladi, še manj pa v deževnem vremenu. Tokrat se je srečno izteklo, zlahka pa bi bil konec zelo tragičen ...

Res pa je tudi, da so nekateri preveč previdni. Pred kratkim se mi je znanka potožila, kako mi zavida moja pogosta pohajanja po gorah. Ona da se poleti tudi odpravlja v Julijske Alpe, vendar jo je neskončno strah. Najbolj se boji tistih delov poti, kjer se je treba prijeti za jeklenico. Pa sem ji začel razlagati, kako koristno se je s pomožno vrvičo in vponko vpeti na tako jeklenico. Kako je potem vse mnogo lažje. Že psihološki učinek je ogromen, saj veliko lažje pogledamo v globino, kadar smo lepo pripeti. Res je naslednji dan kupila potrebno opremo, imela sva kratek tečaj samovarovanja in sedaj z malo manj strahu čaka na turo.

Samovarovanje na zavarovanih plezalnih poteh pri nas vse prepočasi postaja vsakdanjost. Zato v tej številki vestnika skušamo še enkrat pojasniti, kako preprosto in učinkovito je to. Upajmo, da bodo na naših poteh postali črne ovce tisti brez samovarovanja, ne pa tisti z njim.

Skupaj z vami se tudi Planinski vestnik odpravlja na dopust. Pred vami je dvojna poletna številka, naslednja izide spet septembra. Ker smo sredi leta gora, smo tudi osrednji del te številke posvetili tej temi. Tako imamo tokrat kar dve aktualni temi: Mont Blanc, saj je sedaj čas za obisk najvišjih gora, in pa leto gora v osrednjem delu. Pa dobro in varno se imejte, kjer koli v gorah že boste naslednja dva meseca. Nasvidenje septembra.

4-13

AKTUALNA TEMA

Streha Evrope – Mont Blanc (4)

Na najvišjo goro Alp

Stanič »vidi duhove« na vrhu Velikega Kleka (11)

Drobci iz zgodovine

Matic Redelonghi, str. 4

Tanja Peterlin-Neumaier, str. 11

14-28

PLANINSTVO

Slovenski planinski muzej (14)

Zaljubljenca in gora (17)

Dan jeze, tisti dan (21)

Cilu rob (24)

Hej medved! (26)

Elizabetha Gradnik, str. 14

Špela Dovžan, str. 17

Arnold Lešnik, str. 21

Marjan Bradeško, str. 24

Damjan Slabe, str. 26

29-32,
65-73

PLANINSTVO

Samovarovalni komplet (29)

Trento se je srečal sam s sabo (29)

Veliko znanih imen (67)

Odkod beseda planina (70)

Ali je, ali ga ni?? (72)

Drago Metljak, str. 29

Neva Mužič, str. 65

Boris Strmšek, str. 67

Dušan Čop, str. 70

Stanko Klinar, str. 72

NAŠA SMER

74-77

Puntarska s popoldanskim izstopom

NOVICE IZ VERTIKALE

77-79

Iz tujega tiska
Plezalno prečenje slovenskih Alp

ODMEVI

82

Najlepša znamka

33–45

LETO GORA

Vsi smo gorsko ljudstvo (34)

Trajnostni razvoj gorskega turizma (36)

Razvoj v gorah – vendar kakšen? (41)

Rešite Alpe (42)

Mednarodno leto gora v Sloveniji (43)

Gorski gozdovi – zrel organizem ali truma najstnikov (44)

Marjeta Keršič Svetel, str. 34
 Tomaž Vrhovec, str. 36
 Marjeta Keršič Svetel, str. 41, 42
 Igor Maher, str. 43
 Jaka Šubic, str. 44

46–64

LETO GORA

Beg živali v višave (46)

Divji petelin (49)

Čistejše planinske kočje (53)

Albin Belar v Julijskih Alpah (56)

Varuh gorske narave (60)

Milan Vogrin, str. 46
 Edo Kozorog, str. 49
 Martin Šolar, str. 53
 Jože Andrej Mihelič, str. 56
 Rozi Skobe, str. 60

79–81

ALPINIZEM

Grozljivi mehiški velikan (79)

V 1000 metrov visoki steni El Giganta

Čeprav Mehika »premore« več nad 5000 metrov visokih vulkanov, ne sodi med najbolj zaželjene alpinistične destinacije. V zadnjih letih pa jo vse pogosteje obiskujejo plezalci in odkrivajo do pred nedavnim še neraziskane in neosvojene stene.

Andrej Grmovšek

PLANINSKA LITERATURA

83–87, 93–96

Zgodovina reševanja v gorah nad Kamnikom
 Pregled periodičnega tiska
 Slovenska planinska bibliografija za leto 2001

NOVICE IN OBVESTILA

88–93

Akcija Geotrip 2002 v Sloveniji
 Slavje v Kranjski Gori ob 90. letnici GRS
 Fotokotiček

Streha Evrope – Mont Blanc

Na najvišjo goro Alp

Besedilo in Fotografije: Matic Redelonghi

Greben Mont Blanc–Gôûter iz Chamonixa

Chamonix – Mont Blanc je sicer prijetno alpsko mesto, vendar ko si ga med večdnevni življenjem prisiljen nepretrgoma gledati, ti kar naenkrat ni več tako všeč in tudi lizanje sladoleda pod baldahinom trgovine s plezalno opremo ti gre že pošteno na živce. Končno, si rečeš, ko po treh dneh vedrenja v šotoru in frikanja v redkih kolkor toliko suhih intervalih navsezgodaj zjutraj zagledava belo kupolo nekje zadaj, nad vsemi ostalimi mogočnimi gorami. V napad!

Aiguille du Midi

Najprijaznejša pot na Mont Blanc je klasični, v poletnih mesecih najpogosteje obiskani pristop čez greben Goûter. Ta smer, ki poleti gosti tudi do sto ljudi na dan, ima kar nekaj prednosti pred ostalimi. Majhne tehnične težave, zelo lep razgled in kar je glavno, sam naskok na vrh je najkrajši, saj ga lahko dosežemo v slabih petih urah, ima pa tudi nekaj slabosti. Glavni nevarnosti te ture sta velika izpostavljenost vetru na grebenu in padajočemu kamenju pod kočo.

Težko bi rekli najtežji, vendar vsaj najdaljši pristop preči od Aiguille du Midi čez Mont Blanc du Tacul in Mont Maudit. Največja višinska razlika in trajanje celotnega vzpona sta glavni težavi. Na poti sta dva nevarnejša prehoda, ki pa ju vodniki dobro zavarujejo s fiksnimi vrvmi. Sam vzpon traja vsaj okoli šest ur, potem pa je tu še pet ur sestopa. Seveda so že v vodničku časovnice raztegnjene do maksimuma, pa vendar lahko pride še marsikaj vmes in dan postane brž prekratek.

Vsi pristopi pa se začnejo pri oglasni tabli pred Maison de la Montagne, kjer visi dnevno ažurna vremenska napoved, namenjena predvsem pohodnikom, padalcem, kolesarjem, alpinistom in ostalim adrenalinskim zasvojevcem. Tam je tudi vodniški urad, kjer lahko manj izurjeni najamejo izkušenega vodnika, nekaj dni v tednu dežura tam tudi vremenar Francoskega meteorološkega zavoda, najbolj pa vabi pisarna v zgornjem nadstropju, kjer vas z morjem informacij zasuje prijazna gospa, ki govori več tujih jezikov. Na voljo so vodnički, revije in knjige s svežimi podatki o stanju v gorah iz prve roke. Ko sva gospo spraševala o pristopu z Aiguille du Midi, nama je najprej sicer prijazno svetovala, naj v pritličju najameva vodnika, ko pa sva jo nekako uspela prepričati, da nama kot alpinistoma to najbrž ne bo potrebno, nama je le zapupala, da je gaz v redu, nazadnje je snežilo pred dvema dnevoma in da je sedaj nevarnost plazov v glavnem že minila, nevarno je le pod Mont Mauditom, kjer je zmerna nevarnost lomljenja serakov.

Najprej z žičnico

Naslednje jutro sva med prvimi stala v vrsti pred žičnico, in vendar je to pomembna malenkost, na katero moram opozoriti bodoče osvajačce

Bele gore. Kupite si karte prejšnji dan, še posebej, če Météo France obljublja več dni lepega vremena. Tedaj se namreč od vsepovsod nagnete na tisoče ljudi in vsi bi se radi kar takoj peljali gor. Tako nama kljub zgodnjemu vstajanju ne uide večurno čakanje na vozovnico in kasneje še na prosti mesti v kabini. S skoraj štiriurno zamudo prispeva na razgledno ploščad Aiguille du Midi, kjer končno odvrževa »prasici« in se nadihava. Višinska razlika med Chamonixom in zgornjo postajo žičnice je namreč skoraj tri kilometre! In to premagaš v slabi uri. Ni čudno, da me je potem še tri dni bolela glava. Iz tunelov, zvrtnih v Aiguille du Midi, prideš na v sneg skopano ploščad, od koder krene gaz, na katero je dovoljeno stopiti le alpinistom in smučarjem. Kot pripadnika slednjih si nič kaj zaupljivo oprtava stokilske nahrbtnike in zakoračiva na ostri greben. K sreči navezana. Ko narediš nekaj korakov in ograja na terasi ni več v dosegu rok, pogledaš na obe strani in vidiš na levi globoko pod seboj Chamonix, malo višje srednjo postajo Plan de l' Aiguille, na desni pa nekaj razpok in daleč spodaj šotore na Col du Midi. Na ka-

tero koli stran bi že padel, povsod bi prispel zelo hitro. No, še dobro, da se stvar kmalu malo razširi in tako si končno upaš stati malo bolj stabilno. Nekaj let kasneje so prijatelji z odseka pozimi lovili zadnjo žičnico in se zaradi orkanskega vetra zadnjih nekaj metrov po grebenu dobesedno plazili. Šotore je na Colu dovoljeno postaviti le čez noč, ob svitu jih je potrebno podreti in zakamuflirati, sicer te lahko čaka prijazno sporočilo žandarmerije. Sicer je blizu tudi kočica Cosmiques, vendar je zaradi cene za uboge študentske žepe bistveno predraga in pogosto prezasedena. Postavljanje šotora je ob hitrem dihanju in rahlem glavobolu dokaj oteženo, pa tudi poskus spanja s premraženim ritjo na 3500 metrih ni ravno užitek. Budilka naju prekmalu odreši teh muk.

Vzpon na vrh

Po kakšni uri hoje (se pravi ob treh zjutraj) nalletiva na prvi zamašek, ki redno nastane. Pot pod Mont Blanc du Taculom se vije med nekaj strmjšimi seraki, in kjer je stvar najnevarnejša, postavi-

Pogled z Mont Blanca proti chamoniškim iglam (foto: Janez Jarc)

jo vodniki fiksno vrvi, jo pritrdijo na nekaj lesenih sabelj in preko tega je prehod bistveno lažji. Kljub temu pa se tam znajde veliko ljudi, ki so imeli zadnjič dereze na nogah že davno in so zato manj suvereni v takem svetu. Tako se lahko čaka tudi več kot uro, tako da tudi tu pameten namig ne bo odveč. S Cola se spleča odriniti uro prej ali pa uro do dve kasneje, ko se glavnina že odstrani. Sicer pa do tja nikar ne hitite, ker se boste med čakanjem lepo ohladili. Nad tem mestom obvoživa še nekaj manjših, vendar bistveno položnejših serakov, potem pa po dolgi ravnini korakava proti tistim serakom, ki naj bi bili nevarni. Drugo težje mesto je pod Mont Mauditom, kjer je vse skupaj bolj zoprno kot težko. Je sicer strmo, vendar je tam spet fiksna vrvi, pod njo pa k sreči ne pretirano široka in globoka, temveč nerodna razpoka.

Pod Mont Mauditom

Ko stopim povsem na rob, kljub skoraj dvema metroma še vedno ne dosežem vrvi. Nekako se z iztegnjeno nogo sicer dotaknem pobočja tam čez, vendar mi to še vedno nič ne pomaga, saj se nimam nikamor opreti. S cepinom se potem neka-ko dotaknem zanke na vrvi, tedaj mi tudi malo zdrzne, saj je sneg že precej omehečan, in naslednja stvar, ki se je zavem, je naslednja zanka na fiksni vrvi, na katero sem planil kot Tarzan. Še danes mi ni jasno, kako se je Petri uspelo tako hitro skobacati čez.

Na Colu de la Brenva, zadnjem sedlu pred vršnim vzponom, sva se malo ustavila, naredila nekaj dolgih požirkov in zaman poskušala vase stlačiti energijsko ploščico. Višina in slabo prespana noč sta naredili svoje. Pričela me je boleti glava, dihala pa sem že itak kot kakšen star dizelski tovornjak iz druge svetovne vojne. Potem sem v črevesju začutil pomembna dogajanja, kar pa mi v bistvu ni bilo ravno v veselje. Moral sem nekako sleči plezalni pas, dvojne hlače, dvigniti nekaj puljev ter majic in pri vsem tem še paziti, da bi vse skupaj opravil čim bolj diskretno. Pa na prostrani snežni ravnini žal ni bilo niti ene izbokline, ki bi lahko vsaj malo zakamufirala takšno privatno opravilo pred očmi radovednih mimoidočih.

Za vzpon po zadnji strmini, ki je videti precej položna in nič kaj težka, sva seveda porabila trikrat toliko časa, kot bi ga v naših gorah. To je še ena malenkost, na katero se spleča biti pozoren, še posebej, če grozi noč ali pa slabo vreme. Razdalje se na takšni višini bistveno povečajo. K sreči nama razen časa in glavobola ta del poti ni predstavljal večjih težav, tako sva kmalu stala višje kot v tistem trenutku kdor koli v Evropi. Chamonix je bil slabe štiri kilometre pod najnižimi nogami in bil je majhen kot mesto iz legokock, Courmayeur in dolina Aoste sta izginjala nekje daleč na drugi strani, lahko si videl vse. Vse Aiguilles, od Aiguille du Midi do Grands Charmoza, Grandes Jorasses, Mont Maudit, Aiguille du Goûter, Aiguille Verte, Dru, Les Courtes ... Vse je bilo kot na dlani. Pa vendar ture še ni bilo konec.

Ker sva pustila šotor na Colu, sva se seveda morala vrniti po isti poti, kar pa je bilo vse prej kot prijetno. Do toplih spalnih vreč naju je ločilo več kot pet ur po vodničku, najina časovnica se je raztegnila kar na osem. ●

Mont Blanc

Mont Blanc (4807 m)

Najvišji vrh našega kontinenta se nahaja v istoimenski skupini Zahodnih Alp, na meji med Francijo in Italijo. Na severno (Francosko) stran se proti dolini Arve spuščajo velikanski ledeniki, med katerimi prideta najnižje Bossons in Taconnaz, proti jugu, v dolino Val Veni, pa prepadajo trije gigantski grebeni: Peutey, Innominata in Brouillard, z vmesnimi ledeniki.

Na Mont Blanc sta se 8. avgusta 1786 prva povzpela iskalec kristalov Jacques Balmat in zdravnik Michel-Gabriel Paccard. Gora je zaradi višine, izjemnih lepot ter številnih alpinističnih možnosti zelo obiskana. V uporabi so štirje t. i. normalni pristopi, vsi ostali pa so pridržani le za vrhunske alpiniste. Vendar pa je treba kandidate za Mont Blanc z vso resnostjo opozoriti na naslednje: v svoji zgodovini je Bela gora zahtevala že med šest in osem

tisoč žrtev, kar je nedvomno svetovni rekord. Tudi vsi normalni pristopi so težavne, izredno dolge, napore in nevarne ture, ki zahtevajo prvovrstno telesno pripravljenost in aklimatizacijo na višino. Za aklimatizacijsko turo priporočamo vzpon na lažji štiritisočak Gran Paradiso (4061 m) v Italiji, ki ni daleč od Mont Blanca. Tudi dobri gorniki naj se na vzpon podajo samo ob stabilnem vremenu, v spremstvu vodnika-alpinista, prenočišča v kočah naj rezervirajo več dni vnaprej. Odveč je pripominjati, da je potrebna popolna ledeniška oprema, s toplimi oblačili in prvovrstno obutvijo.

Normalni pristopi

1. Od koč Goûter. Najpogostejši pristop, največja gneča, objektivno nevaren, čeprav tehnično najlažji. Iz kraja Les Houches, 8 km jugozahodno od Chamonixa, z žičnico na Bellevue, tu prestop na zobato železnico »Tramway du Mont Blanc« in z njo do Nid d'Aigle

(2315 m). Od tu dve uri peš do kočé Tête Rousse (3167 m). Nadaljevanje je najbolj nevaren in težaven del vzpona, predvsem prečenje Grand Couloirja (padajoče kamenje) in strmo plezanje do kočé Goûter (3817 m) (2.30–3 ure, delno zavarovano). Po »prenočevanju« čim bolj zgodaj po zmerno strmih snežnih vesinah proti Dôme du Goûter (4306 m), ki ga obidemo po levi, nato pa malo navzdol na Col du Dôme (4240 m). Strmo nazgor do zavetišča Vallot (4362 m) – neopremljene kovinske kočice, ki ima v sili neprecenljivo vrednost. Greben postane bolj strm in ozek, po njem prekoračimo dva vršička Grande in Petite Bosse, se bežno dotaknemo skal Tournette (4677 m), nato pa po izpostavljeni ozki gazi »grizemo« do vrha (4–6 ur od kočé).

2. Severni pristop od kočé Grands Mulets.

Priljubljen pri smučarjih v spomladanskih mesecih, poleti nevarnost ledeniških razpok in velika višinska razlika. Do kočé je od postaje žičnice Plan de l'Aiguille 3.30 ure, od kočé do vrha 7–8 ur.

3. S Col du Midi. Najdaljši in tudi tehnično najzahtevnejši pristop, opisan v članku. Z Aiguille du Midi 10–11 ur.

4. Italijanski pristop mimo kočé Gonella. Zelo dolga in naporna tura, iz Val Veni do kočé po ledeniku Miage 6 ur, od kočé do vrha po ledeniku Dôme še 9 ur. Prednost te ture je mnogo manj obiskovalcev in izredno divje, prvobitno okolje.

Vodniki in zemljevidi

H. Eberlein: Mont Blanc – Gruppe, Bergverlag Rother, München; G. Buscaini: Monte Bianco I. CAI – TCI, Milano; H. Dumler, W. P. Burkhardt: The High Mountains of the Alps. The Mountaineers, Seattle (nemški original je preveden tudi v italijanščino); R. Goedeke: 4000er. Bruckmann, München (prevedeno v italijanščino in angleščino).

Chamonix – Massif du Mont Blanc IGN, 1:25.000

St. Gervais-les-Bains IGN, 1:25.000.

Tekoče informacije na www.chamonix.com

Andrej Mašera

*Najdaljši in tehnično najzahtevnejši pristop na Mont Blanc se začne na Aiguille du Midi
(foto: Stane Klemenc)*

Stanič »vidi duhove« na vrhu Velikega Kleka

Drobci iz zgodovine

Besedilo: Tanja Peterlin-Neumaier

O alpinistu Valentinu Staniču (1774-1847) in o njegovih nevarnih plezarijah po skalah, strmih stenah in pečinah, ki so mu zastirale pot do vrha, ki se ga je odločil osvojiti, vemo v glavnem iz njegovih lastnih popisov tur¹ na Hoher Göll (prvič 4. 9. 1800),² Watzmann (med 10. in 18. 8. 1800)² in Triglav (23. 9. 1808). Pri svojih gorskih podvigih je iskal nove izzive, vedno težavnejše in zahtevnejše poti do zadanega cilja in odgovore nanje. Pri vsaki turi je poskusil in se naučil nekaj novega in pri tem z njemu lastno iznajdljivostjo izboljševal svoj način plezanja. Njegov pristop do za tiste čase izredno nevarnega prostega plezanja, pri katerem se je moral zanesti le na samega sebe in na svojo spretnost – varovanje samega sebe niti ni bilo možno niti ga ni poznal – je bil uspešen samo zaradi njegovega popolnega zaupanja vase in svoje zmožnosti ter izredne volje in koncentracije, prednosti, ki tudi danes odlikujejo vrhunске plezalce.

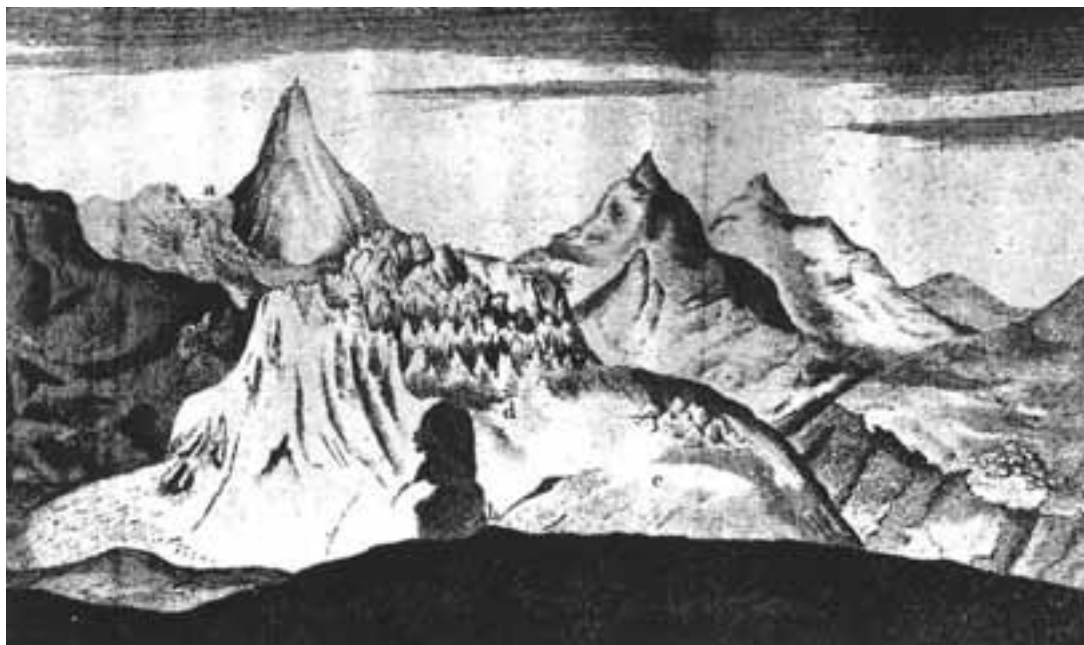
Hotel je biti prvi in boljši od drugih. Zato je le s težavo prenesel poraz in se sprijaznil z njim, tako tudi pri drugi, uspešni odpravi na Großglockner,^{3, 4} po naše Veliki Klek, ki se je je udeležil kot pomočnik svojega profesorja Ulricha Schieggga. Ta ga je vzel s seboj zaradi »njegove izredne ljubezni do potovanja po gorah«⁵ in zato, da bi mu nosil instrumente in mu pomagal pri fizikalnih meritvah, ki jih je vršil »enako dobro kot [on] sam«.⁶ Ko sta se 27. julija odprava in z njo Schiegg podala na goro, je moral Stanič po naročilu svojega profesorja ostati v Heiligenblutu (1291 m), da bi tu opravljal meritve z barometrom in termometrom. Zato ni mogel biti zraven, ko so naslednjega dne štirje kmetje – vodniki kot prvi uspešno priplezali na vrh Velikega Kleka (3798 m). A po opravljenih jutranjih meritvah Stanič ni več zdržal v dolini. Hitel je navkreber v upanju, da bo pravočasno dohitel skupino, ki se je podala na vrh, toda srečal jo je šele, ko je že sestopala. Njegovo gorečo željo, da se še tega dne sam povzpne na vrh, mu je Schiegg odbil, verjetno iz skrbi za njegovo življenje. Na vrh je smel iti šele naslednjega dne skupaj s kmeti – vodniki, katerih naloga je bila postaviti pozlačeni železni križ in strelodod. Po Staničevem navodilu so ti nedaleč od mesta, kjer so že prejšnjega dne začeli v živo skalo vrtati luknjo za skoraj štiri metre visoki križ, zakoličili v približno dva metra globok, zelo trd sneg 7-8 klafter⁷ (13-15 m) dolgo komarčo, ki je ostala od lanskoletne odprave v škrbini med Malim in Velikim Klekom, da obesi nanjo svoje instrumente. Razočaran, da mu ni uspelo priti na vrh istega dne kot prvoprstopnikom, in navajen plezanja na lesene drogove⁸ je iskal in našel zadoščenje v tem, da je splezal nanjo.

Da je storil nekaj tako lahkomišelnega, ga je morala zapustiti njegova običajna preudarnost, ki ga je spremljala pri vseh še tako zahtevnih in vratomolnih plezarijah. Vprašanje je, ali je sploh za trenutek pomislil, v kakšno nevarnost se podaja. Edina misel, ki jo je verjetno imel, je bila zavest, da je splezal ne samo više od vseh, ki so prišli pred njim, temveč tudi više od vrha samega. Pri tem je tvegaj svoje življenje. Če bi se komarča pod njegovo težo zamajala ali izgubila oporo, bi bil zletel v globino in mrtev obležal nekje pod strmimi pečinami. Kmetje – vodniki, ki niso imeli nobene ambicije razen te, da s svojim delom zaslužijo denar, so se drugače kot on zavedali nevarnosti. Zato se jim je zdelo njegovo početje nenaravno, če ne celo nadnaravno.

Ta občutek je vsekakor dobil udeleženelec odprave Franz Joseph Orrasch (1756-1813) iz pripovedovanj očividcev. Sam tega dne ni videl ne Staničevega plezanja na komarčo ne skoraj ničesar drugega, kajti prejšnjega dne je na vrhu Malega Kleka prepogosto in predolgo gledal v sonce. Pri tem si je poškodoval oči, tako da je trpel strašne

bolečine in je le malo manjkalo, da ni za vedno izgubil vida. Bil je župnik v Döllachu, danes Dellach/Dolje v Dravski dolini, in za tiste čase izredno razgledan človek, odličen opazovalec dogodkov in ljudi. Po končani odpravi je v svojem poročilu za škofa Salma izvrstno karakteriziral skoraj vse udeležence, med njimi tudi Staniča. Po njegovem mnenju je bil ta edini pravi in goreči alpinist odprave. A najbolje je, če pripoveduje sam.

»Študent Stanič, ki ga je profesor Schiegg pripeljal s seboj, ima vse lastnosti za vzpenjanje na nevarne gorske višine. Dne 29. julija je zbudil kmete, šel z njimi na vrh in bil zraven, ko so postavili in pritrdili križ. Na komarčo, ki so jo zabili v skalnato špico, je splezal tako visoko, kot je mogel. Nakar je iztegnil še glavo kvišku. Kmetje so se prestrašili; niso vedeli, ali hoče ta človek poskusiti narediti salto mortale gor v nebo ali hoče pričarati rodovitno dež na njihova požgana polja ali želi iz nebes vonjati plemenito dišavo Gospoda? Opazovali so zdaj študenta Staniča in njegove kretnje, gledali zdaj v nebo, zdaj boječe okoli sebe in čaka

*Pogled na Großglockner/Veliki Klek z vzpetine vzhodno od potoka Fleiß: v ospredju je ledenik Pasterze (c, d), zadaj sta prikazana Veliki in Mali Klek (s križem) kot en sam vrh. Bakrarez, narejen po prvi odpravi na Klek leta 1799, priloga v *Jahrbücher der Berg- und Hüttenkunde*, ur. K. M. E. Moll, IV. del. Salzburg, 1800.*

li, kakšno coprnijo bo pričaral njegov hokus pokus.

Srčno mi je žal, da nisem mogel videti spakovanj obojih. Risbo tega dogodka, vrezano v baker, bi se dalo prodati v več tisoč odtisih. Kmetje bi jo imeli za novo Jakobovo lestev. Kako bi je bil vesel marsikateri reven tiskar, ki zdaj novači pisarje, da zaposli svoje stroje.

Kmetje bi temu človeku vse verjeli, če bi jih hotel iz zraka debelo nalagati. Če bi skozi zobe mrmral nekaj nerazumljivega in jim javil, da vidi duhove, da jih je zaklel, jim rekel, kako bo Bog v kratkem kaznoval gosposko – bi bil to zanje drugi evangelij. Sami so mu dali povod, kajti spraševali so ga, kaj tam zgoraj počne ali hoče? Pošteni fant jim sploh ni odgovoril.

Sele ko so vsi zapustili Klek in se že odpravili, je bil prepričan, da »se letos ne bo nihče iz skupine več povzpel na Klek«, in je povedal dogodivščino o plezanju na komarčo na Kleku. Dostavil je, da je to napravil zato, da se ne bi na Kleku nihče iz skupine povzpel više od njegove glave. Samo zato, da ne bi mogel nihče ponoviti njegovega dejanja, je zamolčal svoj namen. Razen tega nam je zagotovil, da se mu je zdel zrak na Kleku tako oster, kot si ni mogel predstavljati, ker se ga je kmalu potem, ko je bil na vrhu, lotila neke vrste omotica. O tej omotici bi lahko spet razmišljali. Nekateri so menili, da je je bil kriv zrak in njegov ustroj, drugi spet, da je je bila kriva utrujenost, tretji pa, da je bilo krivo to, da se je drznil podati brez toplega zajtrka v take višine in na poznano ostri zrak.

Menim, da imajo vsi prav, če pomislimo, da so vse te okoliščine istočasno vplivale na eno in isto osebo. Četudi se je Stanič lahko vzpenjal in četudi na njegovem obrazu ni bilo videti sledov utrujenosti, se mu je vendar zelo prilegel počitek do večera.«⁹

Literatura:

¹ Valentin Stanič, prvi alpinist v Vzhodnih Alpah, ur. Stanko Klinar. PZS, Ljubljana, 2000.

² Bayerisches Hauptstaatsarchiv, München. Akten des Bayerischen Landesvermessungsamtes: Nr. 4022: Barometrische Höhenmessungen im Salzburgischen von Herrn Prof. Schiegg und Höhen Messungen in Bayern 1799-1812.

³ Tanja Peterlin-Neumaier: Grossglockner praznuje 200-letnico. Planinski vestnik 100: str. 304-309, 2000.

Vršni del Grossglocknerja (Foto: Janez Jarc)

⁴ Tanja Peterlin-Neumaier: Zamolčani slovenski veleturist. K članku v Planinskem vestniku 101: 410-411, 2001. Planinski vestnik 101: str. 455-456, 2001.

⁵ Sigismund von Hohenwart: Tagebuch des Herrn Sigmund von Hohenwart, Generalvicars des Herrn Fürstbischofes von Gurk; geschrieben auf seiner Reise nach dem Glockner im Jahre 1800, v: Reise auf den Glockner, ur. J. A. Schultes, 1. knjiga, 2. del. Wien 1804. Str. 196-258, tukaj str. 213.

⁶ [Ulrich] Schiegg: Schreiben des Hrn. Prof. Schiegg in Salzburg, an den Herausgeber über seine Reise auf den Berg Grossglockner: (*) heil. Blut am 31. Jul. 1800, v: Jahrbücher der Berg- und Hüttenkunde, ur. K. E. Moll, V del. Salzburg, 1801. Str. 403-417, tukaj str. 412.

⁷ [Johann Zopoth]: Tagebuch einer Reise auf den bis dahin unerstiegenen Berg Groß-Glockner an den Gränzen Kärntens, Salzburgs und Tirols im Jahre 1799, v: Jahrbücher der Berg- und Hüttenkunde, ur. K. E. Moll, IV. del. Salzburg, 1800. Str. 161-224, tukaj str. 195.

⁸ D[avid] H[einrich] Hoppe's Selbstbiographie, ur. dr. A. E. Fürnrohr, v: Botanisches Taschenbuch für die Anfänger dieser Wissenschaft, Regensburg 1849, str. 1-327. Poglavlje Stannig, str. 311-317. Slovenski prevod v knjigi Valentin Stanič, str. 133-135.

⁹ [Orrasch, Franz Joseph]: [Pisma o odpravi na Klek], v: Marianne Klemun, ... mit Madame Sonne konferieren. Die Glockner-Expeditionen 1799 und 1800. Das Kärntner Landesarchiv 25, Klagenfurt, 2000. Str. 278-361, tukaj str. 351-352. ●

Slovenski planinski muzej

Stara ideja – novi načrti

Besedilo: Elizabeta Gradnik

Številne prireditve, razstave, predavanja in proslave so že in bodo še zaznamovali letošnje leto, ki ga je Organizacija združenih narodov razglasila za leto gora. Priložnost je več kot primerna, da jo izkoristimo za pospešeno delo pri izgradnji novega slovenskega planinskega muzeja – ne nazadnje je ideja o njem stara že sto let. Zato pripravljamo tudi razstavne panoje in promocijsko zloženko, s katerimi bomo staro idejo in nove načrte predstavljali ob vseh pomembnejših dogodkih, povezanih z letom gora, in tako z njimi seznanili širšo slovensko javnost.

Prve zapise o »alpskem muzeju« lahko preberemo že v Planinskem vestniku iz leta 1901 – na pobudo g. R. naj bi češka podružnica Slovenskega planinskega društva (SPD) začela »nabirati predmetov, sposobnih za alpski muzej ... Nameramo to pozdravljamo prav iz srca, ker gre za spoznavanje naših gora, in ne dvomimo, da bi naša Češka podružnica za to svoje podjetje med Slovenci pomočnikov, ki bi hoteli obogatiti zbirko s primernimi stvarmi. Služil bi vsak prispevek v povzdigo imena naše domovine.«

V naslednjih letih so se pojavljala bolj ali manj resna tovrstna prizadevanja, še najbolj konkretno pa so bila uresničena v Triglavski muzejski zbirki, ki so jo odprli leta 1984 v Mojstrani in za katero so gradivo zbrali predvsem člani Planinskih društev Jesenice in Dojve – Mojstrana. Ker ta zbirka pokriva predvsem ožje Vzhodne Julijske Alpe, ne pa celotne Slovenije, danes vzpostavljamo projekt, imenovan **Slovenski planinski muzej in informacijsko središče Triglavskega narodnega parka Mojstrana**.

Zakaj? Ga sploh potrebujemo?

Naša dežela je lepa. Gozdnato hribovje, obli griči, vinorodne gorice, panonske ravnine, kraške planote, morje – nad vsem tem pa, kot krona, zasneženi gorski vrhovi. Svet gora, ki že od nekdaj vzbuja spoštovanje in občudovanje, ki predstavlja izziv, ki navdihuje ustvarjalne duše in je način življenja marsikaterega Slovenca. Nemalokrat je naša predstava domovine uokvirjena z mogočnimi vršaci in poraslimi hribi, pa najsi bomo drzni osvajalci vrhov ali le ponižni občudovalci iz doline. Vendar pa ni samo idilična podoba tista, ki šteje; gore so bile zlasti v preteklosti mnogim nosačem in vodnikom tudi kruh, marsikomu grob, drugim pa nenehen in vabeč izziv.

Zato ni presenetljivo, da imamo bogato planinsko zgodovino, ki so jo sprva pisali pastirji, lovci, iskanci rud in zdravilnih zelišč, nato znanstveniki, botaniki in geologi pa turisti, vodniki, nosači in alpinisti in ne nazadnje vsi, ki so jih gore omrežile s svojo čarobnostjo.

Vsaka zgodovina pa pusti tudi materialne sledove in v planinski jih ni malo: krpelje, cepini, dereze, obleke, kažipotne table, značke, dokumenti, fotografije, makete, umetniška dela, vodniške knjižice, stare razglednice, gorniške palice in še bi lahko naštevali.

Nepredmetne, a prav tako močne sledove najdemo v množičnosti planincev in v pomenu gora za zdravje telesa in duha, za ekologijo, za turizem.

Vse to kar kliče po ohranjanju in skrbi, ki jo lahko zagotovi le ustrezna strokovna ustanova, kot je Slovenski planinski muzej. V alpskih državah so planinski muzeji pomembne nacionalne institucije

je za utrjevanje in ohranjanje zgodovinskega spomina, ozaveščenosti in narodove identitete.

Kje bo postavljen?

V **Mojstrani** – kraju, na katerega se lahko smiselno in vsebinsko naveže. V njen prid govori kar nekaj dejstev – leži na samem vhodu v gorski svet, na izhodišču za triglavsko pogorje in Karavanke, pred vstopom v Triglavski narodni park. Tu že obstaja Triglavska muzejska zbirka, ki bo z zbranim gradivom predstavljala osnovo novega muzeja, za katerega je občina Kranjska Gora že odkupila več kot 3000 m² veliko zemljišče ob Triglavski cesti, ki vodi v Vrata.

Kakšna bo vsebina?

Najprej je treba povedati, da bo to novozgrajena stavba, ki se bo s svojo zunanostjo vklapljalala v podeželsko, gorsko okolje, notranjost pa bo zasnovana po sodobnih evropskih muzeoloških standardih z uporabo različnih avdio-vizualnih sredstev, raznih rekonstrukcij in moderne informacijske tehnologije skupaj z nekaterimi klasičnimi prijemi pri postavitvi muzejske razstave. **Stavba bo namenjena skupni predstavitvi planinske zgodovine celotne Slovenije in Triglavskega narodnega parka:**

- prostorsko prelivanje različnih tipičnih vsebin,
- slovenske gore in gornišтво na Slovenskem,
- Slovenci v Alpah in v vseh gorstvih sveta,
- simboli, miti in legende: Triglav in Zlatorog,
- slovenske gore v kulturi, umetnosti in znanosti,
- vode in podzemna skrivnost apneniških Alp,
- 3000 let preživetja v slovenskih gorah.

Tu se bo našel tudi prostor za predavanja, okrogle mize, prikaze filmov, muzejske delavnice za otroke in odrasle, občasne tematske razstave in depoje, kjer bomo strokovno skrbeli za zbrano gradivo.

Kaj že imamo in kaj je že narejeno?

Imamo veliko najrazličnejšega planinskega gradiva, ki je zaenkrat zbrano in inventarizirano v okviru Triglavske muzejske zbirke v Mojstrani. Material še vedno zbiramo in upamo, da nam boste pri tem pomagali vsi tisti, ki še hranite delce planinskega mozaika.

Poleg tega imamo namensko odkupljeno zemljišče ob Triglavski cesti v Mojstrani, v neposredni bližini sedanje muzejske zbirke. Izdelani sta projektna naloga in programska zasnova muzeja ter imenovana projektni svet in gradbeni odbor.

Predvsem pa imamo veliko, že stoletje staro željo vseh slovenskih planincev, ki verjamejo, da sta njihova pot in dediščina vredni postavitve novega muzeja.

(V času nastajanja tega članka je v sredstvih obveščanja objavljen tudi Javni anonimni natečaj za izdelavo arhitektonske idejne rešitve za Slovenski planinski muzej in informacijsko središče Triglavskega narodnega parka Mojstrana.)

Kako do uresničitve?

Pa smo pri nekoliko manj prijetnem vprašanju! Partnerji in soinvestitorji projekta so Planinska zveza Slovenije, Javni zavod Triglavski narodni park, Občina Kranjska Gora in Planinsko društvo Dovje – Mojstrana. Med njimi so potekali tudi vsi dosednji dogovori, sestanki in usklajevanja.

Za strokovni del skrbijo Gornjesavski muzej Jesenice, Triglavski narodni park in Komisija za muzejsko dejavnost pri Planinski zvezi Slovenije.

Možni viri financiranja projekta so različni: z dobro pripravljeno projektno dokumentacijo lahko kandidiramo na mednarodnih razpisih – programov Evropske skupnosti PHARE in INTERREG III.b (Alpe), pridobiti poskušamo sponzorje in donatorje ter zagotoviti proračunska sredstva, upamo pa tudi na podporo vse slovenske planinske javnosti v obliki namenskih prispevkov.

Pa še en predlog!

Ker je naziv Slovenski planinski muzej in informacijsko središče Triglavskega narodnega parka Mojstrana za delovni naslov predolg, njegova kratica pa nerazumljiva, je nujno, da dobi skupna hiša tudi skupno, kratko in razumljivo ime. Predlog se glasi **Triglavski tempelj Mojstrana**, obrazložitev pa je naslednja:

- za (bolj ali manj upoštevan) začetek organiziranega slovenskega gornišтва lahko štejemo ustanovitev gorskega društva Triglavski prijatelji leta 1872 v Bohinju. Zaradi nasprotovanja cesarskih oblasti je sicer delovalo le dve leti, imeli pa so svoje ime, predsednika, društvena

- pravila, svojo pot na Triglav in svojo kočo na Ledinah pod Malim Triglavom. O poimenovanju tega prvega slovenskega planinskega zavešča pod Triglavom se že od začetka pojavljajo različna tolmačenja v slovenščini oz. nemščini, pogosto pa zasledimo besedno zvezo Triglavski tempelj – bodisi da gre za ime kočice (E. Lovšin: V Triglavu in njegovih soseščini, 1944, str. 142) ali za poimenovanje veličastnega podtriglavskega prostora, kjer je bila kočica postavljena (D. Kermavner: Planinski vestnik, 1964, str. 105),
- naslednji argument za to ime je v zvezi z muzeji oziroma njihovimi dawnimi začetki. V klasični Grčiji še niso poznali muzejev v današnjem pomenu besede, bolj znan jim je bil »thesaurus« – zaklad, kakor so tudi kasneje imenovali zbirke dragocenosti in umetniško izdelanih predmetov, ki so jih hranili v svetiščih oziroma templjih. Te zbirke so varovali in jih kdaj pa kdaj tudi razkazovali obiskovalcem, zato poimenijo eno prvih stopenj v razvoju muzejev,
 - Triglavski tempelj Mojstrana vsebuje tudi besedo triglavski, ki je sestavni del naziva Informacijsko središče Triglavskega narodnega parka,
 - predlagano ime torej zajema tako muzejski del kot del Triglavskega narodnega parka, obenem pa ima zgodovinsko izhodišče v začetkih organiziranega slovenskega planinstva.

Kaj zapisati za konec?

Že na začetku je bilo povedano, kakšno tradicijo imajo prizadevanja za planinski muzej, zato si za konec sposodimo misli Cirila Velepiča, ki je v Planinskem vestniku (davnega) leta 1936 zapisal:

»Realizacija Slovenskega alpinskega muzeja bi bila lepo, veliko kulturno delo društva, bila bi pa nedvomno tudi velikega propagandnega pomena ne samo za naš alpinizem, temveč tudi za uso Slovenijo, za njene pokrajine in postojanke (mesta, letovišča, kopaljšča itd.). Muzej ne sme biti mrtev stroj, temveč kulturno zrcalo naše zemlje, izraženo posebno v pogorski pokrajini žive in trte prirode.« ◊

TRGOVINA Z ALPINISTIČNO, PLANINSKO IN TREKING OPREMO

KRAKOVSKI NASIP 10, LJUBLJANA

DELOVNI ČAS: OD 9.00 - 19.00, SOBOTA OD 9.00 DO 13.00

TELEFON: 01/426-34-28, TELEFAX: 01/257-32-09

VABLJENI!

Zaljubljenca in gora¹

Reševanje v novoletni noči

Besedilo: Špela Dovžan

Kaj bi nam povedale gore, če bi znale govoriti?

Zagotovo bi nam pripovedovale o različnih ljudeh, ki so plezali po njihovih pečinah, tistih, ki so sprehajali po travnatih gorskih pašnikih, in tistih, ki so brezskrbno pohajkovali po zavutih gozdnih potkah. Delile bi nam svoje spomine na planinske izlete, na planince, ki so zjutraj premraženi in zaspali naredili prve korake k vrhu, nato pa so se popoldne z nasmehom na obrazu, zadihani in ogreti vračali domov, zadovoljni, da jim je uspelo doseči zadani cilj. Vse polno bi bilo lepih spominov. Med temi pa bi se kot temni nevihtni oblaki pojavili tudi žalostni spomini. Misel na utrujene planince, na slabo vreme, viharje in plazove, misel na ljudi, ki ne spoštujejo gora, in misel na nesreče.

»Res komaj čakam na nocojšnjo noč.« Alenka je slonela nad nahrbtnikom in vanj ravno poskušala stlačiti steklenico šampanjca.

Njen soprog Matej si je obuval planinske čevlje. Dvignil je glavo in se ozrl po sobi. Pogled se mu je ustavil pri debelem nahrbtniku.

»Kaj pa si dala noter?« je vprašal in se nasmehnul.

»Hmmm ... Samo tisto, kar potrebujeva. Salamo, sir, kruh, potico, kozarce, šampanjec, kumarice, klobaso, piškote in tisto okusno pecivo, ki ga je spekla mama.«

Matej se je zasmejal. Nato je vzel svoj nahrbtnik in ga napolnil z oblekami. Alenka ga je opazovala.

»Saj ne potrebujem dveh puloverjev. Imela bom puhovko,« je ugovarjala.

Matej jo je opozoril: »Zima je in na vrhu boš hvaležna za vsako nitko, ki te bo grela.«

»Res ni potrebno. Tudi moj šal in kapo vzemi ven. Saj veš, da ju ne nosim.«

Matej je hotel spregovoriti, vendar ga je Alenka prekinila. »Zaupaj mi.«

Tokrat je ubogal in brez besed iz nahrbtnika potegnil šal, kapo in volnen pulover. Nato je vanj zložil svojo puhovko, pulover, nogavice, kapo in pisan šal. Alenka ga je opazovala in s posmehom pripomnila: »Saj ne greva na severni tečaj.«

Matej se ni oziral nanjo. Toplo se je oblekel in poiskal svoje smučarske palice. Tudi Alenka je sledila njegovemu zgledu. Ko sta bila oba pripravljena, sta stopila iz tople planinske kočice.

Sonce je ravno zahajalo in čarobni rdeči žarki so se v gozdovih igrali skrivalnice in se kot gamsi lovili po skalnatih policah in stebrih. Že pri vratih je parček pozdravil mrzel piš, ki sem ga poslala iz za svojega grebena. Naravnost Alenki v obraz sem ga zapodila, da ji je razkuštral razvajene mestne laze. Nihče ne bo podcenjeval moje zime. Nihče se ne bo norčeval iz mojega mraza.

»Uh, kako je mraz,« je z zobmi zašklepetala Alenka in se privila k Mateju, »mogoče bi pa le vzela kakšno kapo.«

Vrnila se je v kočico in se čez trenutek pojavila s toplo kapo na glavi.

»Lepo, da si se spametovala,« je zadovoljno rekel Matej.

»Ah, le kaj bo z mojo pričesko! Mogoče pa sil-

¹ Nagrajeni prispevek natečaja ob 90-letnici GRS Slovenije. Špela Dovžan, 8. razred, OŠ 16. decembra, Mojstrana.

(foto: Vladimir Habjan)

vestrovanje na vrhu Gore le ni bila dobra ideja.«

»Kaj!« sem pomislila sama pri sebi, »novo leto nameravata pričakati na mojem vrhu? Seveda to ni dobra ideja.« Z zanimanjem sem prisluhnila. Zanesla sem se na Mateja. Dokazal je, da je bister, naj to stori že zdaj. Vendar ni.

Rekel je: »Draga, danes bo lepo vreme. Čisto jasno je, ne vidiš zvezd? Vendar bo močno mraz in oster veter bo rezal do kosti.«

»Ne!!! Mar res vesta, kakšno bo vreme?« Seveda me nista slišala.

»Pričeska naj te pa nikar ne skrbi, saj te imam vseeno rad.«

Svojo glavo je približal njeni. Vljudno sem zamizala. Naj imajo ljudje tudi svoje trenutke. Le kako naj vedo, da jih drugače vedno opazujemo tisočletne prebivalke alpskega sveta, gore. Ko se mi je zazdelo, da je poljuba konec, sem previdno pokukala izza stebra. Parček je že hodil po lepo urejeni poti proti vrhu.

Eno uro sta bila že na poti. Zgodilo se ni nič posebnega, zato ju nisem več poslušala.

Poskusila sem malo zaspati, saj sem bila že pošteno utrujena. Dan je bil namreč zelo naporen. Zjutraj sem na izletu spremljala prisrčno družinico, ki se je odpravila na zadnji planinski pohod v tem letu. Malo me je bolelo, ker je starejši otrok brezsrčno metal odpadke kar na tla. Na MOJO pot. In sploh ni vprašal za dovoljenje! Vendar pa ga starša nista videla in ga nista mogla opozoriti. Drugače so bili do mene zelo prijazni. Hvalili so moj gozd, urejenost poti in ohranjenost narave. Nasmejali so se ob pogledu na potoček, ki so ga srečali ob vznožju. Na svoji poti je namreč ustvarjal tolmunčke raznih oblik. V zahvalo za prijaznost sem jim na pot poslala gamse in se dogovorila z viharjem, da prestavi svoj obisk. Vendar zaspati nisem mogla. Pekla me je vest. Vihar me je moral nujno obiskati in je bil zelo jezen, ko sem sporočila, naj ne pride tako kmalu. Zato je rekel, da bo prišel zvečer in da ni opravičila. Saj osebno nimam nič proti prijatelju viharju. Družba za novo leto bi bila še kako dobrodošla. Vendar ... zvečer bosta na vrhu dva človeka. In prišel bo vihar!!! Kaj naj storim? Iz razmišljanja so me predramili razburjeni glasovi.

»Au!« je nenadoma vzkliknil Matej. Urezal se je s kamnom, ki ga je ravno pobral. Bil je v obliki srca. »Mi daš obliž, prosim?«

»Hmm ... Nimam ga.«

»V prvi pomoči je. V tvojem nahrbtniku.«

»Ni. Prvo pomoč sem vzela iz nahrbtnika. Klobasa ni šla noter, pa sem naredila prostor.«

Kakšna nesramnica! Najraje bi že zdaj poklicala tisti vihar. Z veseljem bi prišel malo bolj zgodaj. Že sem hotela zavrteti telefon in ga obvestiti, vendar sem se pravi čas zadržala. Skozi glavo mi je šinila misel – MATEJ! Tako sem se pomirila in opazovala dogajanje.

Matej je jezno zavzdihnil. Nato se je brez besed obrnil in z velikimi koraki hodil naprej. Ni se odzval na Alenkine klice.

Razumela in občudovala sem ga. Kako je vzdržal z njo! Obrnila sem se proč. Ko sem ju naslednjič pogledala, sta že prisopihala na vrh. Matej je bil prvi, še vedno jezen, Alenka pa se je takoj razveselila.

»Super! Sva že gor. Še pet minut je do polnoči. Bom poiskala lep prostorček za večerjo.«

»Pa pazi, da ti ne spodrsne na ledu. Če bi vedel, da je tukaj tako ledeno, ne bi prišla sem.«

Alenka je prhnila: »Misliš, da sem tako nerodna?«

Matej ni odgovoril. Začel se oblačiti, saj je bilo pošteno mraz. Kazalo je na obisk viharja.

Tedaj pa ...

»MATEJ!!!«

Glas je bil Alenkin. Kot v počasnem posnetku sem videla, kako je padala v globino. Spodrsnilo ji je ravno na grebenu nad prepadom. Kljub temu da mi ni bila preveč všeč, sem ji hotela pomagati. Poskušala sem stegniti svoje kamnite roke in jo ujeti, vendar ni šlo. Samo nemočno sem opazovala. Slišal se je udarec in glas je zamrl. Spomnim se, da je Matej ohranil trezno glavo in se previdno, a hitro začel vračati proti planinski koči. Kmalu sem ga izgubila izpred oči.

Dolgi trenutki tišine. Napenjala sem ušesa in oči. Še minutka in vihar bo tu. Nič. Še vedno samo tišina.

Zaslišal se je odrešilni zvok helikopterja. Motorna ptica se je pojavila za severnim razom. Helikopter je pristal na ravni polici pod vrhom. Iz nje ga so poskakali gorski reševalci. Vedno znova jih občudujem. Bila je silvestrska noč, ljudje v dolini so veselo praznovali, a vseeno so se prav vsi reševalci odzvali klicu na pomoč. Pripravljeni so bili pomagati v kakršnih koli razmerah, ob katerem koli času. Temu se reče človek! Treba je izbrati nekoga, ki se bo spustil do ponesrečenke. Roko je dvignil mlad, a dober plezalec. Videla sem njegov prestrašeni pogled, ki ga je čez hipec zamenjal pogum. Neustrašno se je spustil po vrvi v prepad. Zgoraj so ga ostali varovali. Ko je na polici sredi strme stene zagledal negibno telo, se je zdrzil. Samo jaz sem ga videla. Videla sem ga v trenutku nemoči in strahu. Kaj če je prepozno? Spustil se je do Alenke. Vesela sem bila, da so reševalci prišli, toda tudi vihar bo kmalu tu. »Pohitite, vihar prihaja!« sem jih hotela opozoriti, toda nisem oddala nobenega glasu. Le drevesa so se zamajala v vetru iz mojih ust. Nočem, nočem, da vihar spravi v nevarnost tudi pogumnega reševalca, ki je takrat Alenki že nudil prvo pomoč. Roke so se mu tresle. Stavim, da je takrat pozabil na novoletni žur.

»Živa je!«

Helikoptersko reševanje (foto: Robert Klančar)

Njegov radostni glas je prerezal strašljivo tišino. Zasmejala sem se. Samo da je živa! Občudovanja vredni mladenič je pripravil mariner in sporočil, da potrebuje pomoč. Kmalu se mu je pridružil drugi reševalec in pomagal Alenko namestiti v nosila. Nato so ostali potegnili Alenko in njenega rešitelja iz objema smrti. Pristopil je zdravnik in reševalci so ponesrečenko previdno odnesli v helikopter. Ujela sem še zadnji zadovoljni pogled mladega reševalca, nato pa so se vrata helikopterja zaprla. Čez nekaj trenutkov so že izginili v noč. Reševalci so se vračali k svoji družbi resda s triurno zamudo, a z zadovoljstvom in srečo, da lahko živi proslavijo prihod novega leta oni in Alenka, ki jo bo po mnenju zdravnika odnesla z nekaj polomljenimi rebri, polomljeno roko in udarjeno hrbtenico. Oddahnila sem si.

Zazvonil je telefon. Bil je vihar.

»Oprosti, Gora, ker zamujam. Imel sem pomembne opravke. Upam, da ni nič narobe, ker me ni bilo. Lahko pridem zdaj?«

Res, le kaj bi nam povedale gore, če bi znale govoriti? ○

NA IZLETU

VPIŠI ČRKE
IZ ABECEDE.

27 26
29 30
31 32 34
33 35 36

ČE POVEŽES
PIKE, BOŠ
VIDEL, KOGA
GLEDA
LARA.

16 18 6 13

23 21 19
17
15
13
12
2 4 6 8 10
3 11
5 7 9

PTICO, KI
JO GLEDA,
JE OPISALA
TAKOLE

IMA LEPO
OBLIKOVANO, DVIGNJENO
GLAVO, BISTRE OČI S
SAMOZAVESTNIM POGLEDOM,
MOGOČEN KLJUKAST KLJUN,
MOČNE NOGE Z VELIKIMI,
OSTRIMI KREMLJI, KREPKE
PERUTNICE Z VELIKIMI PERESI.
VELJA ZA PRVAKA MED PTIČI,
SAJ JE VLADAR ZRAČNIH
VIŠAV. ODRASEL LAHKO TEHTA
DO 4 KILOGRAME.
KADAR GNEZDI, POTREBUJE
VEČ HRANE KOT OBIČAJNO,
ZATO SE SPUŠČA TUDI V
DOLINE.

NAPISALA: DARINKA KOBAL

NARISALA: TAMARA K. LAVRIČ

LE
KAJ
VIDI?
LARA?

Dan jeze, tisti dan

Katere so resnično dragocene stvari v našem življenju

Besedilo: Arnold Lešnik
Fotografiji: Silvo Babič

Plezanje ima veliko skupnega z letenjem. Zmaga ali poraz – mnogokrat odloča samo trenutek. Ker šteje le popolna predanost stvari, se na poti v iskanju boljšega človeka dogaja marsikaj. Ljubezen, s katero gladim in božam cepin in vponke in dereze in vrv, je enaka ljubezni, s katero gladim in čistim in loščim jadralna letala.

Rojstvo

Menda se je vse skupaj pričelo tisti dan, ko sva z Ireno, s krilom ob krilu, drsela mimo Storžiča, proti Lescam. Nasmehnil sem se sam pri sebi, ko je Irena zeleno-modro pobarvano streho leščanskega hangarja zamenjala za bazen. Z višine 1800 metrov je bila ob moteči bleščavi prevara resnično popolna. Tega pa ne bi mogel trditi za hribe. Irena je evforično kričala v kabini svojega jadralnega letala in le kratki in zelo pogosti klici po radijski postaji so izdajali divja, prekipevajoča čustva. Poznala je prav vsak vrh – od blizu in daleč; seveda, ko pa je že od mladih nog zahajala v gore. Sam sem bil takrat še popoln analfabet glede hribov, čisto mestno dete in sem le z veliko težavo prepoznava glavne vrhove, površno označene na zemljevidu. Tako sem tudi ob višku izliva vseh čustev svoje letalske tovarišice: »Joj, glej! Triglav!« zgolj in samo obračal glavo v vse možne smeri ter kot izgubljen taval z očmi, izmenično, zdaj po obzorju, zdaj po zemljevidu, malomarno vrženem na kolnih. Celo prvo boljše mlakužo sem zamenjal za Bohinjsko jezero, čeprav je spodaj, kot najbolj

Jadralni padalci osvajajo tudi Himalajo

značilno, z otočkom na sredini, izstopalo Blejsko jezero, vse drugo so bile samo utvare.

Ko sva se potem, preko Velike planine, vračala proti Mariboru, je seveda Irena še enkrat hitro skočila na Storžič ter tik nad vrhom s krili veselo mahala na vse strani, rekoč, da mora na vsak način pozdraviti planince, saj si to nedvomno zaslužijo. Ali so nama dobri planinci zavidali lahkotnost najnovega bivanja takrat, ne vem, a veličastnemu razgledu iz letala je botrovalo prav toliko znoja, kot ga je porabil kateri koli od gornikov tisti hip na vrhu. Morda celo več. Najkasneje sem to spoznal takrat, ko sem se tudi sam prvič odpravil na Storžič peš.

Lahko rečem, da me je letenje pripeljalo v hribe. Od blizu sem želel spoznati vse tiste čudovite kraje, nad katerimi sem se že od nekdaj sprehajal kot ptica. Seveda je bila tukaj tudi Irena, ki mi je

razkrila vso lepoto in prelestnost hribov in moj nevrotični značaj mi pri tem ni bil ravno v oporo. Hoditi z odprtimi očmi in se na poti stokrat ustavljati samo zato, da bi opazoval in vonjal neke planinske cvetice, zame še zdaleč ni bilo niti približno samoumevno. Danes zmorem to in še več. Znam prisluhniti tišini, občudovati »navaden« kamen, na poti pobožati drevo ali kratkomalo vpiiti naravo, ki me obdaja.

Če sodite med tiste, ki cenijo srebrni sij lune, četudi je nekoristen, potem me boste razumeli.

Mislím, da smo ljudje v letih izrednih tehničnih dosežkov izgubili pristni stik z naravo in da to ni ravno najboljše. Poznam ljudi v mestu, ki so zgolj sence samih sebe, ki v resnici ne obstajajo, in to me večkrat žalosti. V hribih lahko pozabim marsikaj, si napolnim baterije in morda v redkih trenutkih živim človeka našega planeta vredno življenje.

Smrt

Usoda večkrat ubira čudna pota. Takšna usoda me je pripeljala med alpiniste. Zadeva se je zgodila v trenutku, čeprav se takrat še zdaleč nisem zavedal vseh daljnosežnih posledic. Bilo je na nekem nepomembnem, majhnem tekmovanju jadralnih pilotov. Kljub temu da sem resnično vso svojo energijo posvečal letenju, stvari vendarle niso tekle tako, kot bi morale. Ko se danes oziram nazaj, ugotavljam, da je enkrat pač moralo priti do streznitve, čeprav, priznavam, ne na tako grob način.

Tisto leto sem zelo slabo treniral in od tekmovanja nisem pričakoval popolnoma ničesar. Nekaj ur v zraku, igro z radoživo naravo in to je vse. A moralo je priti drugače. Že drugi dan tekmovanja se je smrtno ponesrečil tovariš iz ekipe, človek, ki sem ga resnično spoštoval in cenil, in takrat se mi je letenje priskutilo. Prav nobenega smisla nisem videl več v urah, preživetih v zraku, ali v nabiranju preletenih kilometrov. Polotila sta se me svojevrstna tesnoba in strah, vsakič, ko sem se v kabini letala zavedel, kako obupno sam sem in daleč od ljudi. Stvari v glavi kratkomalo niso tekle več najboljše – nobenega veselja, nič lepote, nobenega miru več. Res je, predstava o bližnji smrtni nevarnosti je lahko veličasten občutek, ki nas vodi nazaj v življenje, a neusmiljen zamah šape smrti po nosu nas lahko za vedno pahne v usoden vrtnec popolnega nesmisla, iz katerega potem nikoli več ni iz-

hoda. In »nikoli več« je lahko prekleto dolgo časa. Življenje, ki smo ga vestno gradili leta in leta, vzorno nalagali kamenčke v mozaik osmišljanja, lahko v delčku sekunde izgubi ves pomen in takrat je hudo. Vem, da nobena sreča ne traja večno – s tem se moramo sprijazniti – a včasih je resnično hudo.

Odločitev

Takrat se je nekje v ozadju pojavil alpinizem. Kot rešilne bilke sem se ga oprijel z obema rokama. Alpinizem je ponujal vse: vrnitev samozaupanja, preizkus trdnosti moje osebnosti, klesanje značaja in ponovno vzpostavitev izgubljenih lastnih vrednot. Spet sem se našel. V druženju s stenami in gorniški tovariši sem začutil tisto veselje in tisti zanos, ki sem ga čutil takrat, ko sem, nekje med nebom in zemljo, v majhnem plastičnem jadralnem letalu razumel sile narave in sprejel njeno igro. Ko sem preplezal Iglíčevo v Mali Rinki ali Bavarsko v Steni, sem bil prav tako vesel kot takrat, ko sem se, po daljšem preletu čez Slovenijo, mehko spustil v dišečo tišino umirajočega poletnega dne. Ali kot takrat, ko sem na lokalnem letalskem mitingu z letalom odbrzel mimo začudenih gledalcev, vsega nekaj metrov nad zemljo. O, da, alpinizem me je pripeljal spet nazaj domov.

Ko sem že resnično odšteval ure jadralnemu letenju, sem se z mešanimi občutki, a vendarle, spet postopoma predal delu in postal učitelj letenja. Čeprav nisem več verjel v utvaro in še zdaj dvomim vanjo, se mi v redkih trenutkih vendarle

Polet z jadralnim padalom s Triglavu

V steni (foto: Boris Strmšček)

zdi, da uživam v letenju. A vprašan je še vedno več kot odgovorov in neredko se zgodi, ko ugotavljam, da bi bilo potrebno nekoč mladostne sanje enkrat za vselej vendarle pokopati. Nekateri so to storili, veste. Verjetno za zmeraj. In če ne bi bilo v očeh teh ljudi svojevrstne praznine namesto bleščečega žara, bi brez pomisleka vzel v roke lopato in svoje največjastnejše otroške sanje zakopal kar najgloblje v črno zemljo. Tako pa ne gre. Ostajam iskalec svetega grala.

Morda je naše življenje sestavljeno le iz določenih obdobij, in ko je nekega obdobja konec, je potrebno kratkoma oditi. Če ne zaslutimo pravega trenutka in ne odidemo, se zadeve slejkoprej obrnejo proti nam in se sprevržejo v svojevrstno perverzijo – takrat moramo vztrajati, da ohranimo igro, ali zgolj iz navade. Morda smo že prestari, da bi se lotili česa novega. Ko se začnem vrteti v takšnem krogu, vem, da sem zrel za hribe. Pobašem nahrbtnik, ga napolnim z vrvo, klini ter ostalo kramo, poiščem Ireno, morda ona mene, ter se, po praviloma mučnem odhodu, v trenutku znajdeva pod kakšno plezalno smerjo, kjer po namestitvi opreme hitiva duhovni obnovi naproti.

Vzvišeno osamljen

Ko sem naredil prve korake v alpinizmu, sem imel občutek, da mi kar gre, in apetiti so skokovito narasli. Kar nekaj časa sem potreboval, da sem ugotovil, kako nekaterih dejavnikov, kot so na pri-

mer zdravje in leta, vendarle ne morem prezreti. Prav gotovo ne bom nikoli lezel desetk, skoraj gotovo še osmic ne, morda šestice – s tem sem se sprjaznil, in ko se bom spet enkrat preveč ognjevit obešal po oprimkih pod previsom najbližje umetne stene in potem štirinajst dni hodil naokrog zvit v dve gubi zaradi razbolelega želodca, bom vnovič spoznal, da je alpinizem zame le pot duhovne obnove in ne doseganje in preseganje športnih rezultatov. Lepo je gledati zanimivo smer od spodaj, a če moraš pred pričetkom plezarije pogoltniti tableto ali dve in potem, na koncu, še kakšno, potem to ni tisto pravo. Zato sem nekoliko spustil obrate navzdol. Alpinizem je tako raznovrsten, da se lahko prav vsak najde v njem, če to želi, in v svojem iskrenem hrepenenju je v marsičem podoben letenju. Kadar zmoreš preplezati težko smer, si nase ponosen ter čutiš v sebi globoko zadovoljstvo. Čeprav le redki posvečeni razumejo tvoje dejanje, ima največjo vrednost vendarle za tebe samega. Tako je tudi v letenju. Ko končno uspeš v preletu, ki si ga načrtoval dneve, tedne in mesece, morda leta, tedaj začutiš svojo pravo ceno in v trenutku si zmožen aktivirati energijo, za katero sploh nisi vedel, da obstaja v tebi. Tak si sposoben prenesti vsako težavo življenja, s katero se srečuješ iz dneva v dan. Piloti in alpinisti pač ne nastopamo pred velikanskim občinstvom in prav je tako. Ne prenašamo množične histerije in za vsa dejanja, tudi tista najbolj usodna, smo odgovorni le sebi. Majhna razlika vendarle obstaja. V letalu je pilot samostojna enota, v hribih je takšna enota največkrat naveza.

Življenje

Naše bivanje na tem planetu je tako kratko. Smo kot drobecn utrinek, ki za večno izgine v mogočnem, neizmernem vesolju. Kaj so potem šele naši upi, naše želje, naše bojzani in naše bolečine? Katere so resnično dragocene stvari v našem življenju? Ali je to pristanek na sam začetek kratkega travnika z najmanjšo možno hitrostjo, brezhiben, z elegantno poravnanim letalom, do centimetra natančno? Ali so to topla šepetanja v uho nekega ljubečega zgodnjepomladanskega dne? Je to zadnji korak pred prihodom na vrh hriba? Zadnji raztežaj plezalne smeri? Ne vem. A denar to prav gotovo ni. ○

Cilu rob

Obpotni kamen samotnih iskalcev

Besedilo in Fotografiji: Marjan Bradeško

Iz grape je zavela pomladna sapa. Poznodo-poldansko sonce se je iznad Vojskarske planote razlilo prav v dno, do igrivih tolmunov Kozjeka, med sveže zelenje. Gozdni vonji, malce vlažni, trohnobo podrtih debel je bilo čutiti vmes, so vzne-mirili nosnice. Bil je to klic, neustavljiv klic, ki telo požene noter, med vodo, pod prelome, preko katerih v globino omahujejo slapovi, med navaljene skale, med stisnjene stene z ozkimi prameni mezeče vode, pod skalne poličke, potresene z vijolično barvo kranjskega jegliča. Komaj sem dobro začel pot, že prvo navdušenje – med sopenjem, ko sem za trenutek zajel zrak, komaj nekaj metrov pred menoj – košuta. Malce oguljena, zimska dlaka se je že umikala novemu oblačilu. Pred slapom z ogromno okroglo skalo na vrhu sem odložil nahrbtnik, da bi ujel žarke sonca v nemirnem tolmunu pod padajočo vodo. Dvignil sem glavo – novo presenečenje. Iz starega, votlega debela se je neslišno zapeljala ogromna sova. Peruti so nežno oddrsele nad nevidno plastjo zraka, niti enkrat ni več zamahnila z njimi, ko je izginjala navzdol. Grapa je kar brstela od življenja. Stopil sem na prod; stene, ovešene s cvetočimi jegličji, so se sklanjale nadme.

Iz grape na razgledni vrh

Potem je šlo vse bolj v breg. Gori, kjer se glavni grapi izpod Škopice pridruži stranska, sem začel raziskovanje. Že pred leti, deset let je minilo, sva z bratom ugotovila, da verjetno po tisti suhi grapi prideš kar naravnost na greben in na vrh. Nekje na sredi, ko se je drevje na grebenu že jasno risalo na modrem nebu, me je še bolj pod stene zabil stranski odcep. Saj, zakaj ne še bolj gor? Pa

se je pod preduhom dokončno ustavilo, povsod gladki skoki. Nekoliko nazaj sem moral, strmo ven, po gladki travi med drevjem – in bil sem v širokem gozdnem dolu. Počasi se je iztekel na tisti samotni zeleni travnik, že za samim vrhom Škopice. Še desno na rob in svet se je razlil v neskončnost. Ničesar več ni bilo, le moder trak Idrije globoko spodaj, prve zeleneče bukve v pobočjih na oni strani, od nočnega sneženja potresena Kojca tam za Šentviško planoto, v vlažne pomladne

Kozjek hiti v dolino

Praznina strmi v popotnika – Velike Vrše

oblake ovite Spodnje Bohinjske gore. Veter se je nekoliko nemirno vrtinčil, pa je sonce vseeno zmagovalo. Na vrhu je prijetno grelo, mrčast pomladni dan je uspaval misli. Ogromna skleda regrata je bila imenitna malica.

Male Vrše so kraj neuničljive moči. Resda je tudi zadnja hiša le še gluha spomin ne tako davnih časov, a pod zelenimi krošnjami smrek še vedno bleščeče sijejo beli, podrti zidovi, tudi drevje na vrhu, že zaraščeno z bezgom in koprivami, je bilo spet vse v popju. Tudi letos bo vzcvetelo, beli cvetovi bodo privabili čebele, ozelenel bo travnik, v starih »šternah« se bodo oglašale žabe ... Le tiste topline, ki jo prinese človekov glas, besede koscev, škrtnje rovnice ob skromno, s kamenjem pomešano zemljo, le te ne bo več. V samoti in odmaknjenosti bo tu gori, daleč od dolinskega nemira, pozabljeni svet živel naprej – iz spominov, iz let, ki so minila ...

Preko ozkega prehoda na samotne travnike

Hodil sem potem tja čez, preko ozkega prehoda, kjer se Kozjek ugrezne v svoje mračne globine, preko neizmerno lepe senožeti, ki jo prereže star kolovoz, pesem se mi je izvila iz duše (saj ni nihče poslušal), drobčen žafran je vzradostil pogled. Mogočne bukve, postavljene v pregrado, branijo

Velike Vrše pred severnimi vetrovi. Zadaj podrti zidovi, širne travnike poleti še popase živina, sicer je tu doma le še – praznina. Taka, kot je zijala vame iz tiste najmogočnejše hiše, iz votlih oken in izpod obokanih vrat. Zadaj sem stopil v hlev: iz jasli, kar precej živali je nekoč jedlo iz njih, zdaj raste bezeg, sredi hleva stoji že krepko drevo. Postal sem pred hišo. Tla, potresena z žafrani, drobčnim sviščem in trobenticami, vse zapredeno v nežne mahove. Skozi veje starih češpelj in hrušk pa je ruševina nemo kričala vame, bela in strašljiva, tako dokončno končna – in še vedno ponosna. Največja domačija na Velikih Vršah, le da zdaj ni več dom nikomur. Spodaj, Brezavščkova hiša. Pred leti še zaklenjena, tokrat je na vratih bila samo žica. Stopil sem noter, spoštljivo do let, ki so se v njej nabrala. Na peči stare hlače, na obešalniku zamazana jakna, po tleh papirji ... z divana zapeljivo gleda razgaljena lepotica, kdove komu je polepsala samotne trenutke. V kuhinji razpokani lonci, po tleh prazne steklenice. Strop se že seseda.

Pošten ogled Velikih Vrš

Odšel sem – ven, na sonce, tja, kjer ni teže let, kjer se je pomladni veter, še nekoliko hladen, sprehajal preko valujoče pokrajine. Dovolj je bilo danes dni, ki jih ni več, moral sem iti naprej. Saj se je dan že nagnil in pot v dolino sem malce pozabil. Kaj vem, kaj me je zmedlo, ampak na soseda Gabra sem popolnoma pozabil. Pločevinasta tablica, na njej z okorno pisavo zapisano: »Cilu rob«. Šel sem, kamor so me usmerjale ploščice. Nikoli prej nisem slišal za ta rob. Pot je šla v pravo smer, malce gor, a vendarle proti robu nad Trebušo. Stezica je bila dobra, vse bolj razgledno je bilo, kot ladijski kljun je štrlel tam pred menoj. Kamnita glava, Cilu rob, s pravo skrinjico, skratka, z vsemi pritklinami vrha. Letalski pogled, Govci v popoldanskem mrču, spodaj bela cesta z Drnulka v Ščuro. Le da se je zdaj v duši že naselila tista tesnoba – kam naj grem, kje je vendar tista lovska potka, ki naju je takrat z bratom tako lepo speljala v dolino? Seveda, doma na zemljevidu. In sem iskal, navzdol proti robu, ki se je prepadno odlomil, pa levo na travnike, našel sem celo kolovoz, potem hišo. Nisem je pričakoval, kot da je nisem še nikoli videl.

Kako človek pozabi! Deset let nazaj sva šla mimo nje, mimo Gabra, le v nasprotni smeri. Pri hiši se desno v pobočje zariše odločna stezica. Noter v Kozjek leze. Žal sem po sto metrih spusta ugotovil, da so jo shodile le živali. Nazaj, nazaj na Velike Vrše! In sem bil po dobri uri spet pred Brezavščkovo hišo. Potem sem jo ubral tja proti dolinici, ki se počasi spušča proti cesti nad Ščuro. Nekako sem naslutil staro potko pod nogami, saj je videti res ni bilo več. A vendarle je bila, spodaj je prav lepo privedla do začetka grape V malnih, tam, kjer vode s planote počasi privrejo na dan. Odleglo mi je. Mimo hiš v Ščuri sem jo potem ubiral počez čez pobočja, pod Mandrjami je bilo že čutiti večer. Le še visoko v robovih je sonce gredo gole bukve, do njih pomlad še ni segla.

Nihče ne ve zanj

Vprašal sem prvega domačina, ravno župnik je bil na obisku, pa za Cilu rob ni vedel nihče od njiju. Srečal sem brata, doma sta v Mandrjah – nista še slišala za Cilu rob. Iz strmih pobočij so se preseleli dol, na ravni, ozki pas zemlje ob Trebušici. »Ampak k vojakom sem šel pa še od gor,« je povedal eden. »Škoda, ker nisi prišel mimo, sem bil prejle gor, bi ti dal šilce žganja.« In sem povedal, da sem pri njih pred desetimi leti že dobil šilce, takrat, ko sva z bratom pot našla. Danes je pač nisem – pa vendarle sem tudi danes našel nekaj, kar najdejo le samotni iskalci – Cilu rob, bogve kdo mu je dal tako ime. Cilu rob, kot obpotni kamen, ob katerem se ustavi trudni popotnik in premisli svojo pot ○

Hej, medved!

V gore po kanadsko, 3. del in konec

Besedilo in Fotografiji: Damjan Slabe

Narodni park Yoho

Naš naslednji cilj je bil Narodni park Yoho. Vozilo pustimo na parkirišču pod enim največjih kanadskih slapov, več kot 300 metrov visokim Takakkaw Falls. Veličasten pogled na padajočo vodno zaveso samo še podkrepi misel na vodno eksplozijo pred približno osemdesetimi leti, ko je voda prebila snežni plaz, ki ji je v soteski nad slapom zaprl pot v dolino ... Tako slap kot celotna dolina sta še v senci. V precej svežem jutru pospešimo korak po dolini ob reki Yoho proti slapovoma dvojčkoma (Twin Falls). Hodimo tako rekoč po ravnem, saj se v kakšnih desetih kilometrih (razdalje dosledno merijo v kilometrih in ne v urah!) dvignemo komaj za dvesto metrov. Uživam v čudoviti pokrajini, ki jo reka samo še začini s pridihom divjine. Pravi raj za grizlije, črnega medveda ali pumo ... in za ljubitelje neokrnjene narave.

Ob poti se sladkamo z borovnicami. Tudi te so v Kanadi očitno večje! Da jih obožujejo medvedi, niti ni tako pomembno. Slap zaslišimo že od daleč. Ime mu popolnoma pristaja: skalni otok nad več kot stometrsko steno razpolovi ledeniško reko na dva pramena, ki sta si podobna kot enojajčna dvojčka. Po kakšni uri vzpona si ga ogledamo tudi z vrha. Stojim tik ob robu prepada, čez katerega se zliva reka, in uživam v pogledu na dolino Yoho. Vrnemo se po poti Whaleback; med vrtovi rastlin »western anemona«, »fire weed« in indijanskega čopiča. Pri Takakkaw Falls smo nazaj še ob pravem času: sonce imamo za hrbtom, tako da mogočni slap ob njegovem vznožju krasita še mavrici. Je sploh lahko še kaj lepšega? Je!

Zarana prašimo čevlje na makadamu trinajst-kilometrski ceste do jezera O'Hara. Cesta je zaprta za ves promet, tudi za kolesa. Le dva avtobusa

peljeta, zjutraj in zgodaj dopoldne, vendar pa je potrebno sedeže vnaprej rezervirati. Stojišč preprosto ni. Na tak način želijo omejiti pritisk obiskovalcev na ta občutljivi biser kanadskega Skalnega gorovja. Med hojo poslušam obujanje spominov mojih dveh družabnikov in se zabavam ob duhovitih domislicah, ki sta jih kot otroka imela očitno precej za ušesi. Ko se cesta postavi pokonci, tudi pogovor ni več tako lahkoten: misel poseže v vojna leta, v katerih sta brata ostala brez očeta, jaz pa brez deda.

Potem vstopimo v kraljestvo jezera O'Hara ... Vse do takrat sem razmišljal, da bi napisal kakšen članek o svoji izkušnji kanadskega Skalnega gorovja. Da bi preprosto še s kom delil mnoga doživetja lepote. Toda ko sem hodil po poteh okrog jezera O'Hara, ko sem zagledal modrino jezera Oesa s skalnim očesom na sredi, ko sem z roba prepada občudoval svetlo zeleno barvo jezera Mary ali pa zrcalno podobo gore Hungabee v jezeru Opabin, sem spoznal, da to ne bo šlo tako preprosto: zmanjkalo mi je besed!

Ker se mi zdi vseeno škoda, da ne bi vsaj del teh doživetij ostal tudi na papirju (upam, da se spoštovani bralec strinja s tem), sem se odločil, da članek bo, vendar najlepše ture preprosto ne bom opisal. Bojim se, da bi bilo videti ali preveč načičkano ali pa preveč suhoparno. Lahko bi si pomagal s fotografijo? Ja, ampak tudi ta je le skromen približek delčka resničnosti: naredil sem jo sam, po svojem občutku, z nekim aparatom, ki ima določene zmogljivosti, pa vendarle ... Morda bi celoto poizkušal zajeti v pesmi? Že, toda te niso moj

medij. Morda bo bralec preprosto moral biti razočaran nad avtorjem ... Ima pa ta moja odločitev tudi veliko prednost: bralca ne bom zapeljal v skušnjavo tako imenovanega haloefekta. Vsakdo je gotovo že doživel, da mu je kdo z velikim navdušenjem pripovedoval o kakšnem filmu, ko pa si ga je ogledal sam, se je čudil, čemu takšen cirkus. Dovolite si ustvariti lastno podobo o pokrajini okrog jezera O'Hara, če vas pot slučajno zanese kdaj v te lepe kraje! Pa četudi peš s parkirišča pri jezeru Wapta. Izplača se: voznja z avtobusom nazaj je pa tako in tako brezplačna ... Vendar pozor: zahodno od jezera O'Hara je zaradi življenjskega okolja grizljev dobro označeno zaprto območje. Prav lahko boste vedeli, do kod še smete, vendar pa nisem povsem prepričan, če tudi grizliji vedo, do kod se ga njim odmerjen prostor.

Zaključek potepanja

Posebej sem bil navdušen nad prijaznostjo ljudi, ki smo jih srečevali. Mladenič, ki je vstopil na avtobus proti dolini pri jezeru O'Hara, je na primer glasno pozdravil in ves avtobus potnikov mu je v en glas odzdravil – kot lepo vzgojeni učenci v angleškem šolskem razredu. Potem se je usedel verjetno k japonskemu turistu in že sta klepetala kot stara znanca. Tudi mi trije nismo glede tega pustili slabega vtisa. Posebej se je izkazal oče, ki je po pravilu hodil spredaj. Glede na to, da zna le nekaj za preživetje potrebnih angleških izrazov, sva se s stricem iskreno čudila, kako se mu uspe zaplesti v pogovor s tujci. Da bi prišla stvari do dna, sva neko gospo kar naravnost vprašala, o čem sta se pogovarjala. »Strinjala sva se,« je rekla, »da je na vrhu zelo lepo.« Potem sva zadevo preverila še pri očetu. »Ja, rekla mi je, da sem fejest dec!« je bil njegov odgovor. Kako je lahko komunikacija preprosta, pa smo vsi zadovoljni! Ljudje pa tako radi stvari zapletamo.

Ob obisku kanadskega Skalnega gorovja sem spoznal, zakaj je dobro, da posladka ne pojemo na začetku. Zakaj tudi pri pokušini vin ne začnemo pri pozni trgatvi, jagodnem izboru ali celo lednem vinu. Po celodnevem potepanju okrog jezera O'Hara (mimogrede, na turi smo šli vsaj mimo 15 jezer) smo obiskali še tri narodne parke; v Narodnem parku Jasper (park meri skoraj 11.000

Gore nad prelazom Rogers

kvadratnih kilometrov) smo stopili na ledenik Athabasca, ki je eden od krakov 325 kvadratnih kilometrov velikega zaledenelega področja, imenovanega Columbia Icefield. Žal tudi ledenik Athabasca izgublja svojo mogočnost; v zadnjih 130 letih je izgubil dve tretjini svojega volumna. Povzpemo se na greben Parker, od koder je lep pogled na ledenik Saskatchewan, ki napaja reko z istim imenom. Sledil je obisk Narodnega parka Glacier v Britanski Kolumbiji. Ko smo se prepeljali prek prelaza Rogers, smo urne kazalce premaknili še za eno uro nazaj. Uprava parkov posebej poziva k opreznosti med vožnjo. Divjad privabi sol, ki ostane ob robu cestišč še od posipanja cest v zimskem času. Če je šla čez cesto ena žival, lahko z veliko verjetnostjo pričakujemo še kakšno, saj mnoge živijo v krdelih. Živali so še posebej dejavne zgodaj zjutraj in v mraku, ko je vidljivost slaba. Odgovornost voznikov je, da spoštujejo omejitve hitrosti ter poskrbijo za dobro vidljivost z vzdrževanjem čistih vetrobranskih stekel in luči. Za obveščanje o vseh »sumljivih« opazanjih v zvezi z divjadjo imajo odprto posebno brezplačno telefonsko številko.

Vzpon na greben Abbott naju s stricem nagradi s prekrasnim razgledom na okoliške vrhove, na dolino Kougara ter še posebej na sam prelaz Rogers. Prelaz je dobil ime po inženirju A. B. Rogersu, ki je leta 1882 trasiral Canadian Pacific Railway, vendar pa so leta 1916 pod prelazom zgradili predor Connaught. Ogromne količine snega, ki zapadejo na tem področju, in plazovi so bili vzrok stalnih težav s progo, pa tudi številnih žrtev. Na samem prelazu je muzej, v katerem je prikazano zgodovinsko ozadje tega dela železniške proge, vsekakor vreden ogleda. Tudi mi smo si ga ogledali. Sicer pa že samo ime parka pove, da je njegova glavna znamenitost več kot štiristo ledenikov, ki pokrivajo eno desetino sicer 1350 kvadratnih kilometrov velikega parka.

Devetdnevno potepanje smo zaokrožili s kopanjem v termalnih toplicah Radium v Narodnem parku Kootenay ter kolesarjenjem nad jezerom Wassa. Obsežen požar v parku, v katerem je zgorelo 40 kvadratnih kilometrov gozda (saje so priletele vse do 150 kilometrov oddaljenega Calgaryja), nam je preprečil, da bi si park поблиžje ogledali. Videli smo še veliko, toda posladek smo pojedli že pri jezeru O'Hara.

Big rock – zgodba nekdanjega ledenika

Končno: medved

Potem pa sem ga zagledal: stal je pred menoj, le kakšnih šest, največ osem metrov. Temno rjava dlaka se mu je svetila v opoldanski svetlobi. Pokrivala je njegove ogromne šape z dolgimi kremplji in mu krasila grbo na plečih. Bil je veličastno divji. Grizli. Srečanje, ki sem si ga na vseh prehojenih poteh po Kanadi želel in se ga bal obenem. V trenutku pograbil fotografski aparat in ... Mreža ter pleksi steklo mi preprečujeta, da bi navkljub lepemu okolju v calgaryjskem živalskem vrtu naredil pristen posnetek medveda. Toda prizor me je prepričal, da nismo prav nič zamudili, ker nismo srečali tega divjega lepota v njegovem naravnem življenjskem okolju.

Nakupi so bili opravljeni, razglednice napisane in misli že usmerjene proti domu. Toda dopoldne, dan pred poletom, se je pokazalo kot prosto. Kam? Možnosti sta bili ali Prairie Mountain ali nekaj višji Moose Mountain. Odgovor je bil jasen: »Mus v gore!« (Opomba: »moose« sicer pomeni »los«.) Ko sem doma gledal diapozitiv, na katerem se razgledujem s te razgledne gore (ni naključje, da so prav na tem vrhu postavili opazovalnico za požare), sem opazil nekam otožen pogled. Menda je bilo to zaradi močnega vetra ... Z obiskom kanadskih gora sem potešil veliko željo. Toda porodile so se številne nove ... Hvala, Pat. Hvala, stric Francelj. See you soon! ●

Na gorskih čevljih vam bomo ugodno naredili nov gumijast (vibram) podplat. Čevljarstvo, Slovenska 30, Ljubljana. Telefon: 041-325-432

Samovarovalni komplet

Kako smo varni na zahtevnih zavarovanih poteh

Besedilo in Fotografije: Drago Metljak

Z varnostjo na zahtevnih in zelo zahtevnih zavarovanih poteh (feratah) so se v zadnjih desetletjih ukvarjali številni avtorji in institucije. V začetku devetdesetih let se je po številnih analizah in laboratorijskih poskusih oblikovala rešitev, ki osnovnega problema sicer ni rešila v celoti, je pa ponudila še največ. Pojavil se je t. i. samovarovalni komplet.

Pri navpičnem padcu na z jeklenico zavarovani poti deluje na telo zelo velika sila v zelo kratkem času ustavljanja. Doseže lahko od 18 do 20 kN. Če podaljšamo čas ustavljanja in s tem zmanjšamo silo, bo telo manj obremenjeno. To je bistvena naloga osrednjega dela samovarovalnega kompleta: zavore, uničevalca ali prevzemnika energije, šokabsorberja ali kakor koli mu že rečemo. Okoli njega je izdelan samovarovalni komplet, ki ga sestavljajo še polzanka v obliki črke Y iz traku ali vrvi in dve vponki za ferate na krakih Y.

Delovanje samovarovalnega kompleta

Kako deluje ta reč? Predstavljamo si, da se vzpenjamo po navpični, z jeklenico zavarovani poti. Na jeklenico smo pripeti z eno ali obema vponkama, samovarovalni komplet pa imamo pritrjen na plezalni pas. Naenkrat pademo in se ustavimo ob prvem klinu. Sunek sile potegne trak oz. vrv skozi zavoro in teče skoznjjo toliko časa, dokler se ne porabi vsa energija padca. S tem smo dosegli, da se je podaljšal čas ustavljanja, s tem pa se je zmanjšala sila ustavljanja, ki deluje na telo, na 4 do 6 kN. Zavora je izdelana tako, da steče vrv skoznjjo šele pri dovolj ve-

liki sili, ki pa ne sme biti prevelika. To seveda velja ob predpostavki, da zavora deluje optimalno in da so tudi vse ostale komponente kompleta po svoji funkciji med seboj enakovredne. (slika spodaj)

Sestavni deli samovarovalnega kompleta

Vponke morajo biti posebej namenjene uporabi s samovarovalnim kompletom. So asimetrične, širše se odprejo kot običajne vponke (vsaj 26 mm), tako da jih lahko uporabljamo na jeklenicah različnih debelin in klinih. Jeziček vponke mora biti z matico, prednost ima samodejna zaskočka, ker nam bistveno olajša delo z njo. Sile, ki naj jih vponka zdrži, so v vzdolžni smeri vsaj 25 kN, odpr-

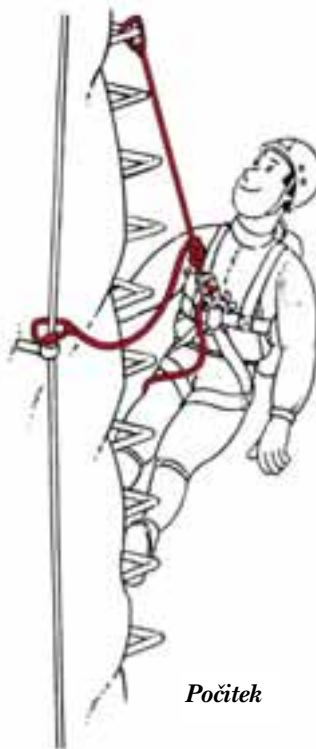
Petzl samovarovalni komplet

Kleščne vponke Salewa

te pa vsaj 8 kN. Posebej uporabne so t. i. kleščne vponke za ferate (npr. Salewa – slika, ali Simond). Te imajo poseben blokirni mehanizem, se tudi bolj odpro, so zelo enostavne za uporabo, so pa tudi nekoliko dražje. Zelo praktično je, če sta vponki različnih barv, s tem preprečimo, da odpnemo napačno. To lahko pride do izraza na vodenih tu-

rah, ko vodnik naroči: vpni rdečo in odpni belo.

Y-polzanka ima krake dolge 40–50 cm. Izdelana je iz dinamične vrvi premera 10,4 mm (npr. Salewa, Camp) oz. iz kombinacije traku in vrvi (npr. Petzl). Na koncih krakov je pritrjena vponka. Nekateri modeli imajo že pripravljeno zanko za vponke, pri drugih pa vponko pritrdimo s pomočjo polovičnega podaljševalnega vozla. Na drugem koncu sta kraka pritrjena na vrvi s šivi ali z vozlom. Malo za vozlom je zavora, kjer se troši energija padca. Zavora dolžina vrvi je vsaj 120 cm. Zavora je lahko izdelana kot zavorna ploščica z luknjami, skozi katere poteka vrvi (leva slika na 31. strani), ali pa se v njej vrvi križa (desna slika na 31. strani). Nekateri proizvajalci imajo na vrvi ob zavori kontrolni šiv, ki nam pokaže, če se je vrvi zaradi obremenitve premaknila. Zavora je lahko pritrjena na komplet v tovarni, lahko pa si kupimo ploščico posebej in si samovarovalni komplet izdelamo sami. Priporočam seveda, da kupimo tovarniško izdelanega, brez vponk stane

*Napredovanje**Počitek*

Uporaba samovarovalnega kompleta (risba: Silvo Kragelj)

od 10.000 SIT naprej. Prihranek v primerjavi s tveganjem, da ga bomo napačno sestavili, ni tako velik. Prosti konec vrvi ima običajno še kakšno plastično kljukico, s katero si pritrdimo vrv med hojo. Samovarovalni komplet se preko zavore pritrdi na plezalni pas z zanko ali pa s pomožno vrvico s pomočjo vpletene osmice oz. podaljševalnim vozlom.

Pravilna uporaba samovarovalnega kompleta

Samovarovalni komplet uporabljamo tako, da se z eno vponko vpnemo na jeklenico in napredujemo do prvega klina, kjer vpnemo drugo vponko, prvo pa izpnemo. To potem pri vsakem klinu ponavljamo. Če se želimo malo spočiti, vpnemo prosto vponko na klin nad seboj ali lestev ter se s telesom obesimo nanjo. Pri prečenju vodoravnih varovanj vpnemo v jeklenico vsaj eno vponko, ni pa nič narobe, če vpnemo obe. V primeru padca ali zdrsa se vponka ustavi pri prvem klinu, zavora poskrbi za kolikor toliko »mehko« ustavljanje in obvisimo. Zato je tudi pomembna dolžina Y-kraka kompleta, ki ne sme biti predolg. Z roko ga moramo doseči, tudi ko visimo, sicer se bomo težko spravili nazaj na pot.

Samovarovalni komplet nam brez dvoma omogoča večjo varnost. Boljšega načina samovarovanja danes še ne poznamo. Vendar pa ima zadeva tudi svoje manj svetle strani. Prva je, kot je že bilo nakazano med vrsticami, strošek, saj je njegova cena skupaj s klesčnima vponkama 25.000 SIT ali več. Druga pa je življenjska doba kompleta. Po tovarniških podatkih enega izmed proizvajalcev znaša od 6 mesecev pri intenzivni uporabi do največ treh let pri občasni uporabi. Pri normalni uporabi naj bi bila življenjska doba 1 leto. Pojmi, kaj je to intenzivna, normalna in občasna uporaba, so lahko seveda zelo subjektivni, a časovne omejitve ostanejo. Vsekakor je pomembno, da upoštevamo navodila proizvajalcev opreme.

Še pomembnejše pa je, da so tudi varovala na poteh prilagojena uporabi samovarovanja. Klini morajo biti na vsakih nekaj metrov. Predvsem pa, klini in jeklenice morajo biti v dobrem stanju, varovala pa se morajo pričeti in končati na lahkem delu poti. Lahko samo ugotavljam, da naše poti za sedaj še ne ustrezajo v celoti tem zahtevam.

Opuščeni sistem V

V začetnem obdobju uvajanja samovarovalnih kompletov so obstajali tudi kompleti v obliki črke V. Na koncih je bila vponka, v sredini pa zavora. Dolžina krakov je bila 120 cm. Ti kompleti so bili v primerjavi z Y-izvedbo maj uporabni in ob napačni uporabi zelo nevarni. Sama dolžina krakov ni bila tako nevarna, kot je bila nepraktična, saj nimamo 120 cm dolgih rok, da se primemo za jeklenico ali vponko. Problematično je bilo, da zavora ni delovala, če sta bili vpeti obe vponki istočasno. Zato so ti kompleti kmalu izginili iz prodaje.

Nekako samoumevno se mi zdi, da terja uporaba samovarovalnega kompleta poleg plezalnega pasu še čelado, in menim, da ne bi prav nič zgrešili, če bi samovarovalni komplet obsegal poleg polzanke z zavoro in vponkama še čelado in pas.

V tujini je uporaba samovarovalnih kompletov precej razvita. V Dolomitih ali pa na zahtevnih nemških poteh na primer bolj težko srečaš obiskovalca ferat brez te opreme. K temu sta verjetno pripomogli višja kultura gibanja po hribih kot tudi ustrezna zavarovalniška politika. Vendar pa z zadovoljstvom opažam, da postajajo samovarovalni kompleti vse pogostejši tudi na naših zavarovalnih poteh. ●

Zavora Petzl

Zavora Camp

Napotki GRS Slovenije za varnejšo hojo

Priporočamo, da si za turo izdelamo načrt izleta. V mislih imamo podroben načrt, v katerem si bomo določili cilj izleta, razdelili turo na etape in te tudi časovno ovrednotili – določili časovnico. Tako bomo lahko natančneje (z določeno rezervo seveda) določili tudi povratek domov. Drugo, kar bo vidno iz tega načrta, bo čas, ki ga bomo porabili za turo; seveda si bomo zastavili vprašanje, ali smo letos že opravili kakšno podobno turo in ali smo jo sploh sposobni izvesti, ne da bi se po nepotrebnem izpostavljali. Ves slovenski gorski svet je pokrit s planinskimi kartami. Vzemimo jih v roke in pogledajmo, kje bomo hodili; preberimo si vodnike. V 40 primerih so planinci zašli, v 18 so zakasnilo s povratkom s ture, kar je povzročilo skrb domačih in iskalno akcijo za reševalce. Zadosten razlog torej, da opozarjamo na boljšo in kvalitetnejšo pripravo na turo oz. da upoštevate naš predlog glede načrta. Prav tako med turo puščajmo sled, kje smo hodili in do kam smo prišli. Ne sicer s smetmi, ki bi jih odmetavali vseprek, ampak z vpisom v vpisnih knjigah po planinskih postojankah in na vrhovih.

- Na poteh v visokogorju, na mestih, kjer je pot speljana tako, da lahko planinci ali celo živali, ki se gibljejo nad nami, sprožijo kamenje, nosimo čelado.
- Imejmo varnostni (plezalni) pas in sistem samovarovanja, kadar hodimo po zelo zahtevnih poteh in poteh s stalnimi varovali.
- Sleherno leto moramo svoje cilje izbirati postopno; tako glede trajanja izleta in višinske razlike kot tudi težavnosti. Na zahtevne ture ne hodimo sami.
- Kdor ima namero hoditi na zahtevne ture, naj se vključi v planinsko šolo, tečaj varne hoje v gore ali naj si prelista nekaj literature na to temo; skratka naj si nabere potrebno znanje že v dolini in pridobi izkušnje na predhodnih lažjih turah. Svetujemo, da si začetnik ali oseba s premalo izkušenj in znanja to pridobi na organiziranih izletih.
- Ko gremo v gore v skupini, se nikoli ne ločimo od nje. Hodimo vedno skupaj. Če smo se odločili, da gremo na turo skupaj, se tako tudi vrnimo.
- Na zahtevnih poteh upoštevajmo, da so poti in varovala lahko tudi poškodovana. V interesu varnega gibanja po gorskem svetu je, da se planinci informirajo o dejanskem stanju poti in markiranja. Podatek o poškodbah poti ali varoval sporočite na Komisijo za pota PZS.
- Mobilni telefoni nam lahko v primeru nesreče veliko pomagajo oz. zelo skrajšajo odzivni čas do prihoda reševalcev na mesto nesreče. Zato vzemimo telefon s seboj na turo. Naj bo baterija napolnjena in ne uporabljajmo ga po nepotrebnem. Vendar naj telefon ne bo izgovor za brezglavo divjanje po gorah. Zaradi zelo razgibanega terena imejmo v mislih dejstvo, da pokritost gorskega sveta s signalom našega aparata ni popolna in možnost sporočanja naše morebitne stiske ni zanesljiva.

Mednarodno leto gora

Vsi smo gorsko ljudstvo

Besedilo: Marjeta Keršič Svetel

Ko so 11. decembra lani v generalni skupščini OZN svečano razglasili začetek mednarodnega leta gora, so objavili tudi geslo te široko zastavljene mednarodne akcije: »VSI SMO GORSKO LJUDSTVO!« Z njim so želeli poudariti, da smo vsi ljudje Zemlje tako ali drugače povezani z gorami – tudi tisti, ki živijo v ravnini in se vse življenje niti ne ozrejo po gorskih vrhovih. Gore igrajo bistveno vlogo pri oblikovanju padavinskih režimov in vremena. Več kot polovica vse pitne vode na svetu prihaja z gora. Iz gorskih okolij prihajajo številne kulturne rastline, ki so se kot temeljni pridelki razširile po vsem svetu. Pri jutranji skodelici kave se velja spomniti, da tudi kava izvira z gorskih pobočij – prav kakor krompir in še marsikak drug pridelek, brez katerega si težko zamislimo vsakdanji jedilnik. Gore so pomembni simboli, pomembno vlogo imajo v tako rekoč vseh verstvih, so območja velike biološke pestrosti in domovanje številnih

redkih vrst živih bitij. Za mnoga ljudstva so gore dom, stotisoči ljudi iz dolin pa si preživljanje prostega časa zelo težko predstavljajo brez izletov v gore. Res, na tak ali drugačen način smo vsi gorsko ljudstvo!

Mednarodno leto gora 2002 naj bi predvsem vzpodbudilo k razmišljanju o prihodnosti gora in o našem odnosu do njih. Vodilo tega razmišljanja naj bi bilo načrtovanje trajnostnega razvoja – torej razvoja, ki omogoča napredek, ne da bi kakor koli ogrozil naravne, kulturne in duhovne vrednote gora. Slišati je zelo enostavno, pa ni. Nemudoma se namreč zastavi vprašanje, kaj sploh je napredek in kaj so vrednote gorskega sveta. Kaj je tisto, kar želimo v zvezi z gorami zapustiti kot vrednoto našim dedičem, potomcem, zanamcem?

Še pred dvema stoletjema – no, pravzaprav še pred enim! – se je zdelo, da so gorska območja tako rekoč neizmerna, da je divjine in neraziskanega

Na grebenu Spodnjih Bohinjskih gora (foto: Jože Šter)

na pretek, da je v gorah dovolj prostora za vse interese, želje, zamisli. Danes se zavedamo, da so gore izjemno krhko in ranljivo naravno okolje z mnogimi ogroženimi vrstami živih bitij. Skoraj vsak kotiček je že raziskan, opisan, fotografiran in objavljen. Ljudi je na našem planetu vse več in tudi različnih interesov v gorah je vse več – tudi nasprotujočih. In gorski prostor nikakor ni neskončen.

Z gorami je tako kot z zrcalom iz neke stare skandinavske pravljice: v njem je vsak videl to, kar je hotel videti. Za prebivalce gora so strma pobočja in gozdovi zemljišče, ki jim mora omogočati zaslužek. Za naravovarstvenike so to območja, ki jih je treba ohranjati in varovati. Za številne vernike so to sveti kraji, za turiste zanimivi cilji, ki bi jih radi dosegli kar se da udobno, varno in poceni. Za gospodarstvenike ležišča rude, zaloga lesne mase, vodne energije ... Še med planinci – ljudmi, ki zahajamo v gore v prostem času in pravimo, da imamo gore radi – najdemo toliko različnih interesov, da jih je vse težje usklajevati. Eni si želijo čim bolj neokrnjene narave in brezpotij, drugi prisegajo na čim boljše nadelane, označene in zavarovane poti. Je napredek, če hodimo v gore po tlakovanih poteh, spimo v udobnih, hotelom podobnih kočah in si pot še pošteno skrajšamo s cesto, žičnico ali celo helikopterjem? Ali pa gore s tem nepovratno izgubijo nekaj, kar nam veliko pomeni? Je prav, če kdo znano klasično smer opremi s sve-

drovci – v imenu večje varnosti? Kdo ima bolj prav: Indijanci, ki hočejo, da njihove svete gore ostanejo samotne in nedotaknjene, ali športniki, ki si v imenu športnega užitka želijo plezati po njih? Ali pa imajo morda še največ pravice do posegov gospodarstveniki, ki menijo, da so lesne zaloge, rudna bogastva in turizem vse preveč pomembni, da bi jih puščali neizkoriščene samo zaradi nekakšnih vraževernih predsodkov? Imajo prav domačini, ki zgradijo cesto na planino – ali planinci, ki si želijo miru, neokrnjene narave in odmaknjenosti? Kdaj ima širši interes prednost pred osebnim ali lokalnim interesom? Kakšni, čigavi in kateri interesi naj imajo v gorah sploh prednost?!

Kako naj v današnjem času, ko je ekonomska učinkovitost merilo vsega (tako je vsaj videti), branimo vrednote, kot so divjina, neokrnjenost, tišina ... ali celo napor, tveganje, pustolovščina? In – mar ni skoraj nesramno o takih rečeh, ki da jih je treba ceniti in varovati, govoriti z ljudmi, ki živijo v skrajno težavnih razmerah na robu lakote in minskih polj v gorah, opustošenih od vojne ...

Res, čas je, da se temeljito zamislimo, kaj so vrednote gora. In kakšen je naš odnos do njih. Naslednji korak pa je odločitev, čemu smo se pripravljani odreči, da bi te vrednote ohranili in jih zapustili zanamcem – v upanju, da jim bodo kaj pomenile. ●

Kmetijstvo ohranja kulturno krajino naših gora (foto: Igor Maher)

Trajnostni razvoj gorskega turizma

Vloga planinstva v razvoju gorskega sveta

Besedilo: Tomaž Vrhovec
Fotografije: Igor Maher

Ob razglasitvi leta 2002 za mednarodno leto gora so Združeni narodi poudarili, naj bi bil namen tega leta obuditi zavest o pomenu gora za gorske in tudi za nižinske skupnosti. Hkrati bi z aktivnostmi, ki naj bi bile rezultat prizadevanj mednarodnega leta gora, izboljšali bivanje prebivalcev gora, s tem da bi spodbujali zaščito gorskih območij in njihov trajnostni razvoj.

Združeni narodi so že z Agendo 21 opozorili na vlogo gorskega sveta kot pomembnega vira vode, energije, gozdov in kmetijskih proizvodov ter rekreacijskih območij. Poleg tega so gore skladišča biološke raznovrstnosti, dom za ogrožene vrste in izredno pomemben del globalnega ekosistema. Opozorili so tudi, da v večini gorskih območij prihaja do degradacije okolja. Rešitev pa vidijo v ustreznem gospodarjenju z naravnimi viri v gorskem svetu, v trajnostnem razvoju in s tem v ohranjanju ekološkega ravnovesja v gorah.

Ogroženost gorskih območij

V svetovnem merilu, pa tudi v Alpah in pri nas se gorska območja in njihovi prebivalci srečujejo z

mnogimi težavami. Te izhajajo na eni strani iz globalnih svetovnih težav: onesnaževanje, globalizacija ekonomije, omejenost naravnih virov, zmanjševanje naravne raznovrstnosti in klimatske spremembe, na drugi strani pa gorsko okolje s svojimi posebnostmi otežuje življenje gorskih prebivalcev. Višina, višinske razlike, razgibanost terena, vremenske in klimatske razmere, vse to povzročata, da je življenje prebivalcev gora manj udobno od življenja prebivalcev nižin.

Od prebivalcev gora ne moremo pričakovati, da bi se sprijaznili z manj kvalitetnim življenjskim standardom, da bi postali neke vrste živi muzejski eksponati, ki živijo še povsem po starem, medtem ko se standard ostalih prebivalcev izboljšuje. Zato je v vseh gorskih območjih sveta opaziti izrazito zmanjševanje števila stalnega prebivalstva: gorjanci, predvsem mladi in aktivni ljudje, se iz gorskega sveta odseljujejo v nižine, poleg opuščanja poselitve je opazno tudi nadpovprečno staranje prebivalcev gora. Precej teh težav se pojavlja tudi pri nas, pridružujejo se jim pomanjkanje lastnega kapitala za naložbe, ekonomska pasivnost gorskega sveta, premajhna ekonomičnost gorskega turizma, zgrešene investicije v industrijski turizem, zgrešene investicije v sredogorska smučišča, pomanjkanje vizij razvoja, majhen delež lokalnega gorskega prebivalstva, zaposlenega v turizmu, nepripravljenost na reševanje okoljskih problemov, opuščanje tradicionalnih ekonomskih aktivnosti, presajanje dolinskega intenzivnega kmetijstva v gore, zaraščanje pašnikov in še in še.

Načelo trajnosti v gorah

Kaj pomeni trajnostni razvoj gorskega sveta? To je izkoriščanje virov in možnosti, ki jih nudi gorski svet, pri čemer je treba vire izkoriščati tako, da se ne izrabijo, ampak da se imajo možnost po naravni poti obnoviti. Gre predvsem za izkoriščanje primerjalnih prednosti gorskega sveta.

Če poenostavimo: trajnostni razvoj je izkoriščanje dediščine, tako da ta neokrnjena ostane še našim dedičem. Trajnosten razvojne aktivnosti zato ne zahtevajo velikih in nepopravljivih posegov, pač pa drobno delovanje na mnogih področjih. Pri trajnostnem razvoju ne govorimo o velikih in enkratnih dosežkih, ampak o neprekinjenem procesu.

Pri trajnostnem razvoju gorskega sveta je smiselno izhajati iz tradicionalnega načina življenja v gorah. S stoletnim prilagajanjem človeka naravnim gorskim danostim so se izoblikovale dejavnosti, ki so v ravnotežju z okoljem. Seveda je vsaka od teh možna le v omejenem obsegu, tudi pretiravanje s tradicionalnimi dejavnostmi lahko poruši krhko naravno in socialno ravnotežje.

Gorski turizem

Gorski turizem – kot prebivanje prostega časa v naravi – se je v alpskem prostoru razvil v zadnjih 150 letih. Njegove pojave oblike so se spreminjale od letovišarstva, ki se je zadovoljilo le z občudovanjem gora iz doline, do sodobnih najrazličnejših športnih dejavnosti, ki se dogajajo na pobočjih in v gorah. Alpe so postale največje igrišče Evrope, tako poleti kot pozimi. Gorski turizem (in z njim povezane dejavnosti) je v velikem delu Alpe najpomembnejših ekonomskih aktivnosti in pomemben vir dohodka. Vsepovsod po Alpah se vse bolj in bolj uveljavlja prepričanje, da je možen le trajnostni razvoj gorskega turizma. Če se ne zavedamo omejitev, ki jih postavlja gorski prostor, če se ne zavedamo, kolikšna je sposobnost okolja za naravno obnavljanje, potem se lahko zgodi, da si gorski turizem odžaga vejo, na kateri sedi: gorski turizem lahko uniči gorsko okolje.

V okviru gorskega turizma se križajo zelo različne dejavnosti. Na eni strani so dejavnosti, ki so skupne vsemu turizmu (promet, infrastruktura, oskrba, namestitve), na drugi strani pa gorsko spe-

Planšarstvo je lahko vzpodbuda razvoja gorskega turizma (Planina Viševnik)

Planinstvo je osnova razvoja gorskega turističnega kraja (Kranjska Gora)

cifične (hoja, plezanje, poti, kočje, smučanje, žičnice, lov, ribolov, vodni športi, zračni športi, vodenje, šolanje). Hkrati prihaja do stika interesov med prebivalci gora in obiskovalci, pa tudi med prebivalci gora so interesi različni: razlike so med tistimi, ki se ukvarjajo s turizmom, in tistimi, ki gojijo druge dejavnosti, na primer kmetijstvo, pašništvo, gozdarstvo, izkoriščanje surovin. Različni interesi so sicer legitimni, bistveno pa je, da različne dejavnosti druga drugo dopolnjujejo in hkrati omejujejo.

Turizem v vsaki obliki pripelje v turistični kraj obiskovalce. Če si kak kraj ne želi obiskovalcev, potem pač ne sme razvijati turizma. V resnici pa je turizem pogosto kapitalsko in zaposlitveno najbolj učinkovita industrija v drugače deprivilegiranim gorskem okolju.

Planinstvo je žlahten del gorskega turizma

S stališča planinskih organizacij alpskega prostora, ki so združene v Club Arc Alpin (CAA), in tudi Mednarodne zveze planinskih in alpinisti-

čnih zvez UIAA je planinstvo (gornišstvo, alpinizem, pohodništvo, turno in alpinistično smučanje) ena od dejavnosti, ki izrazito omogoča trajnostni razvoj gorskega prostora. Te dejavnosti prispevajo k razvoju človekovega duha in prizadevanj, saj so prispevek k svobodi posameznika s svojimi pomembnimi človeškimi in družbenimi vrednotami.

Dejavnost planinskih zvez je integrirana v prostor, saj te zveze skrbijo za infrastrukturo (omrežje poti, plezalnih smeri), za namestitvev in prehrano (planinske kočje, zavetišča in bivaki), hkrati pa s svojimi promocijskimi aktivnostmi (časopisi, zemljevidi, vodniška literatura, predavanja, vodenje, planinske šole in tabori) učinkovito skrbijo za popularizacijo gorskega turizma in tako vedno znova skrbijo za obisk gora, ne da bi se bilo treba lokalnim gorskim skupnostim za to kaj potruditi. Planinske zveze torej na svoj račun skrbijo za reklamiranje gorskega sveta.

S pomočjo planinske infrastrukture in alpinističnega ugleda so prenekateri kraji in Alpeh dosegli svetovno razpoznavnost in temu primeren velik obisk planincev in tudi drugih turistov. Takšni

primeri so Grindenwald, Zermatt, Saas Fee, Chamonix, Cortina d' Ampezzo, Val Sesia, Heiligenblut, da omenimo le najbolj razpite, poleg tega pa je še tisoče vasic in zaselkov, ki so postali znani in obiskani prav zaradi planinskih ciljev. Kasneje so njihovo planinsko slavo začele izkoriščati tudi druge veje turistične industrije.

V te velike turistične centre obiskovalci pridejo zaradi svoje prostočasne, ljubiteljske aktivnosti, planinci zato, da bi se povzpeli na izbrani vrh ali do željene kočice. Če možnosti za prostočasne aktivnosti in planinskih ciljev ne bi bilo ali bi bili nedostopni, potem tudi turistov ne bi bilo in ne bi bilo zaslužka od turistov, niti v teh zaselkih niti v večjih turističnih centrih. Planinstvo je v uspešnih alpskih turističnih krajih sestavni del turistične ponudbe, prav tako tudi proizvodnja in prodaja opreme za gorske športe.

Zakaj je planinstvo dejavnost trajnega razvoja gorskega sveta par excellence? Zato ker za svoje delovanje ne potrebuje bistvenih posegov v okolje. Poti, ki jih planinci uporabljajo za svoje pohode, so v veliki večini tradicionalni in naravni prehodi. Za planinci, ki hodijo po brezpotju, in plezalci v stenah ostanejo le stopinje in tu pa tam kak klin, za turnimi smučarji pa le smučine, dokler se te ne stalijo. Pri planinski infrastrukturi in objektih si njihovi upravljalci prizadevajo, da bi bili ti okolju prijazni (raba energije in vode, odpadki in odpadne vode); temu primeren je tudi nižji standard teh objektov. Zablode izpred desetletij, ko so si posamezni investitorji prizadevali v gore postavljati objekte z dolinskim standardom, so se pokazale za ekonomske in ekološke neuspehe.

Stranpoti gorskega turizma

Planinsko delovanje je v svojem bistvu ekstenzivno in razpršeno, ter le občasno in le na nekaterih izjemnih točkah prihaja do izrazite koncentracije obiskov. Bistven pogoj za planinsko in alpinistično dejavnost v njeni ekstenzivnosti je pravica svobodnega dostopa do divjega gorskega sveta. Pri tem si planinske organizacije prizadevajo, da bi obiskovalci gorskega sveta to pravico izvajali odgovorno, s samoomejevanjem, če je to potrebno, in ob upoštevanju interesov prebivalcev gora kot tudi interesov drugih turističnih obiskovalcev gora.

Ker se planinske organizacije zavedajo, da občasno ponekod prihaja do preobremenitve gorskega sveta (pri nas recimo preveč obiskovalcev ob lepih avgustovskih sobotah na vrhu Triglavu, takrat tudi preveč avtomobilov v Vratih, na Vršiču, v Bohinju), si zato prizadevajo svoje članstvo primerno obvestiti o okoljskih problemih in s primernimi akcijami doseči prostorsko in časovno razpršitev obiska.

Trajnostni razvoj gorskega prostora z ohranjanjem naravnih danosti ponekod in včasih zahteva tudi omejitve. Planinci ne nasprotujemo omejitvam, če so te smiselne, imajo pravno podlago in so splošno veljavne. Podobno velja tudi za različne pristojbine (cestnine, parkirnine, vstopnine), če so te določene v primerni višini in je njihovo pobiranje ustrezno urejeno. Na žalost pa so omejitve, ki jih postavljajo nekatere lokalne skupnosti pri nas, nerazumne in škodljive, saj ne upoštevajo specifičnosti gorskega turizma.

Nepremišljene omejitve so škodljive, delujejo odbijajoče in odvrčajo obiskovalce. Če naj bo neka cesta zaprta za promet, potem je potrebno ob času zaprtja ceste za individualni promet poskrbeti za ustrezen javni transport in tudi omogočiti pešcem, da po poti (in ne po zaprti cesti) pridejo do svojega izhodišča. Če se z zaprtjem ceste težave s parkiranjem le premestijo za par kilometrov, s tem okolje ni nič manj obremenjeno. Podobno je s cestninami in parkirninami. Dokler je višina pristojbine primerna storitvi (dolžina, vzdrževanost in kvaliteta ceste, obstoj parkirne mesta na parkirišču), potem plačilo parkirnine ali cestnine ni problem, težave in negotovanja pa se začno, ko storitve ni, pristojbina pa se vseeno zaračuna.

Lokalna skupnost, ki uvede omejitev ali pristojbino, se mora zavedati, da obiskovalci za pristojbino pričakujejo tudi storitev, in če te ni, se čutijo izigrane. S takšnim izigravanjem se turiste odganja, ne samo z izhodišč za planinske ture, tudi iz dolin in turističnih krajev. Konkreten primer spodbudne in nespodbudne pristojbine na enem kraju je najti v Bohinju. Uvedba cestnine na cesti v Voje in v dolino Suhe je spodbudila zanimanje turistov za ta del bohinjskih planin, na drugi strani pa je nerazumen način parkiranja ob Bohinjskem jezeru (z nekaj parkirišči brez urejenega rednega lokalnega javnega transporta) vir stalnih

zdrah, pri čemer so nekatera parkirišča postavljena na ekološko in estetsko zelo obremenjenih točkah ob jezeru. Podobno nesmiselno je pobiranje parkirnine na Vršiču, kjer je parkirišč le malo in se parkirnina pobira tudi od avtomobilistov, ki pustijo svoje avtomobile kar ob cesti. Smiselna ureditev na Vršiču bi bila ureditev parkirišč v dolini in sproten avtobusni prevoz, pri čemer bi parkirnina že vključevala avtobusno vozovnico.

(foto: Miha Pavšek)

Prijazne ali nevarne smeri razvoja?

Za trajnostni razvoj gorskega sveta in tudi gorskega turizma so primerne predvsem tiste dejavnosti, ki s svojo ekstenzivnostjo ne ogrožajo gorskega okolja. Kot si nihče ne želi prevelikega števila parkiranih avtomobilov, tudi ni smiselno v gorskem svetu graditi velikih hotelov, opravljati velikih zemeljskih del pri širitvi smučišč, gozdnih cest in vlak, graditi velikih hidroenergetskih objektov ali industrije z okolju škodljivo tehnologijo.

S stališča trajnostnega razvoja gorskega okolja je smiselno spodbujati nastanke družinskih penzionov v primerjavi s hotelskimi naselji, spodbujati pašo v primerjavi z izravnavanjem travnikov, urejati smučišča z minimalnimi zemeljskimi deli v primerjavi z buldožiranjem in razstreljevanjem. Za prebivalce gorskega sveta je bolje spodbujati lokalno odkupovanje in potrošnjo tam pridelane hrane kot graditi nakupovalna središča trgovskih verig, bolje je zaposlovati lokalno prebivalstvo kot dovažati tuje sezonske delavce. Pa še nekaj je res: okolje, ki ga spridi intenzivni gorski turizem (na primer intenzivno urejanje smučišč), postane za obiskovalce zunaj zimske sezone nezanimivo in odvrtno; kratkotrajni dobiček zimske sezone odvrne obiskovalce poleti. Na žalost so pri nas pogosti primeri prav takšnega ravnanja, ko je intenzivno urejanje visokogorskih smučišč (na primer Kanin, Vogel in Krvavec) do te mere degradiralo gorsko okolje, da so prej obiskani planinski cilji postali nezanimivi, s tem pa je seveda zmanjšana tudi rentabilnost naložbe v žičniške naprave, če te le kratek čas v letu uporabljajo samo smučarji.

Planinske organizacije skrbijo za trajnostni razvoj gorskega prostora, nasprotujejo pa njegovemu konzerviranju in nepotrebnim omejitvam. Prizadevati si moramo za potrebni premislek, da bi prilagodili javno politiko dostopa do zemljišč, naravovarstvena prizadevanja, davčno politiko, oprostitve davkov in nadomestila, kjer se to nanaša na gore, tako da bi bilo to pravično in koristno za družbo.

Če bo mednarodno leto gora s svojimi akcijami doseglo, da se o gorskem prostoru in o aktivnostih v njem začne tudi v Sloveniji razmišljati bolj realistično in celostno, potem bo to že lep dosežek. ●

Razvoj v gorah – vendar kakšen?

UIAA o mednarodnem letu gora 2002

Besedilo: Marjeta Keršič Svetel

Konferenca UIAA v Trentu v Italiji 3. maja letos je bila posvečena vprašanju trajnostnega razvoja v gorah in vlogi gorniških dejavnosti pri tem razvoju. Podlaga razprav je bila posebna listina, ki jo je UIAA objavila že lansko jesen – tako imenovana Izjava na vrhu ali UIAA Summit Charter (prevod smo objavili že v zadnji lanski številki, na strani 522).

Majska konferenca, ki je potekala v okviru obširnih strokovnih posvetovanj Mednarodnega festivala gorniških filmov, je nosila naslov Koristi in cena gorniških dejavnosti. Vsekakor je treba priznati, da plezanje, pohodništvo, planinarjenje in turno smučanje niso več aktivnosti peščice posameznikov, ampak gre za stotisoče ljubiteljev teh dejavnosti, ki so zato tudi ekonomsko pomembne. Gorniški turizem je med tistimi vejami turizma, ki so v zadnjih letih doživele največji razmah, in predstavlja velik posel v mednarodnem merilu. Toda množični obisk gora pomeni velik vpliv na občutljivo gorsko okolje, posledice pa prinaša tudi za način življenja domačinov in za lokalno kulturo v celoti. Gorniški turizem po eni strani pomembno prispeva k zaslužku prebivalcev gorskih območij – pa naj gre za Alpe ali Himalaje. Tisoči ljudi so zaposleni kot gostilničarji, lastniki prenočišč, vodiči, nosači, kuharji ... Toda hkrati je turizem mnoge gorske kraje povsem preobrazil in spremenil njihovo prvotno podobo, pa tudi način življenja. Opuščanje tradicionalnih gospodarskih dejavnosti (na primer kmetovanja) na račun razvoja turizma je lahko hudo nevarna usmeritev, kot se je pokazalo v zadnjih mesecih, ko je zaradi nevarnosti mednarodnega terorizma in vojne obisk tujih turistov v deželah Himalaje in Karakoruma drastično upadel. Ogromno najrevnejših prebivalcev Indije, Nepala in Pakistana, ki so se preživljali z gorniškim turizmom, je ostalo popolnoma brez zaslužka.

Konferenco je vodila predstavnica italijanske gorniške organizacije CAI v UIAA dr. Paola Gigliotti, ki je predstavila pobudo, da bi pravico do uživanja narave in pravico prostega dostopa v naravo vključili v Listino o človekovih pravicah OZN. »Gore so v 21. stoletju pomembne za vse človeštvo predvsem kot območja neokrnjene narave. Ta narava mora biti dostopna vsem, saj je stik z njo primarna potreba vsakega človeka,« je pojasnila dr. Paola Gigliotti. »Pravica do uživanja narave pa nikakor ne pomeni pravice do brezumnega uničevanja naravne dediščine – naša naloga je osvestiti in izobraziti ljudi, da bodo lahko uživali v vrednotah narave, ne da bi jih ogrozili.« Konference se je udeležil tudi Luciano Caveri, poslanec Evropskega parlamenta in vodja skupine evropskih parlamentarcev – ljubiteljev gora. »Vloga gora bo treba v evropskem prostoru na novo definirati,« je dejal v svojem govoru. »Evropsko gorsko prebivalstvo zapušča svoje vasi in se seli v doline – ta proces opazujemo že desetletja. Toda v evropskih gorah gre za dve: zelo pomembna območja prave, neokrnjene divjine in pa za obširna območja kulturne krajine, ki se bodo brez prisotnosti in dela človeka v kratkem usodno spremenila. Razvoj je tudi v gorskih okoljih nujen, če hočemo, da bo prebivalstvo ostalo. Toda nadvse pomembno je, kakšen je ta razvoj. Zato se zavzemam, da bi v Evropskem parlamentu sprejeli posebno konvencijo o zaščiti gora.«

Roberto de Martin (predsedujoči združenja Arc Apin) je poudaril, da je za vsakega pravega gornika temeljnega pomena osebno doživljanje narave v gorah. »Vprašanje vrednot je osrednje, ki si ga moramo zastaviti, če govorimo o odnosu do gora v 21. stoletju in v prihodnosti. Klasični alpinizem je temeljil na trdnih vrednotah – zato si je pridobil ugled in spoštovanje. Naša naloga je, da gore uveljavimo kot prostor etike in vrednot. Dve osnovni načeli pri tem pa morata biti: pomoč domačim in spoštovanje narave!«

Rešite Alpe

(Reinhold Messner, Salvate le Alpi, Torino, Bolatti Boringhieri, 2001)

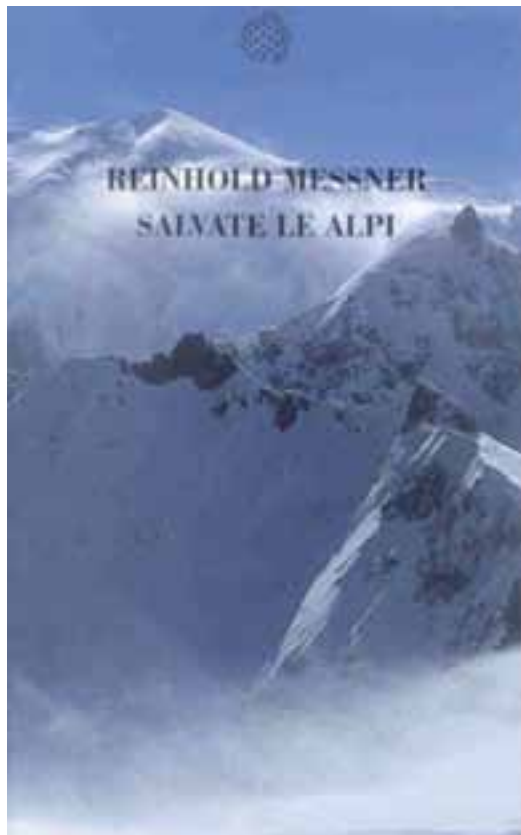
Besedilo: Marjeta Keršič Svetel

Znameniti tirolski alpinist Reinhold Messner je v svojem življenju napisal in objavil že celo vrsto knjig, ki so k njegovi slavi prispevale vsaj toliko kot alpinistični podvigi. Drobna knjižica z naslovom Rešite Alpe pa je v njegovem obširnem, goram posvečenem opusu nekaj posebnega. Gre za izredno kritično razmišljanje o pomenu gora za sodobnega človeka, o kulturni in naravni dediščini gora, njihovi ogroženosti in razkroju tradicionalnih gorniških vrednot. Knjižica je letos na

mednarodni razstavi knjig o gorah v Trentu dobila eno od prestižnih nagrad ITAS – nagrado za najboljšo knjigo o naravni dediščini gora.

Messner, ki se je zadnja leta zelo resno lotil politike kot poslanec Zelenih v Evropskem parlamentu, je med najbolj glasnimi borci za ohranjanje neokrnjene gorske narave in tistih tradicij klasičnega alpinizma, ki so temeljile predvsem na iskanju stika z naravo, preizkušanju samega seba tudi za ceno tveganja in spoštovanju gorskega okolja, narave, izročil in kulture. »Dandanes vsi kričijo ŽIVELE GORE! In vsak konec tedna se množice valijo v Alpe, da bi plezale, smučale, skakale s padali, drvele z gorskimi kolesi ... Smučarje in deskarje zanima le, kako bi čim udobneje prišli na vrh in se čim bolj zabavali med spustom navzdol. Plezalci ljubijo varne svedrovce, privite v stene, alpinisti so obsedeni od vremenskih napovedi in mobilnih telefonov, vsi skupaj pa ob najmanjših težavah pokličejo na pomoč helikopter, da jih odpelje v dolino. Kult telesa in adrenalina presega vse. Alpe se spreminjajo v orjaški lunapark za zabavo adrenalina željnih tako imenovanih ekstremnih športnikov in z dolgočasenih turistov, ki se jim ne ljubi narediti sto korakov peš, ampak se želijo na vse vrhove peljati z žičnico. Vsi ti zasvojenici z zabavo spreminjajo Alpe v povsem drug prostor, kot pa so bile Alpe klasičnega alpinizma!« To so kritične Messnerjeve besede iz uvoda njegove knjižice, ki je pravzaprav posvečena vprašanju, kaj so najpomembnejše vrednote gora in kako naj bi jih varovali in zavarovali za prihodnje rodove. Zavarovali predvsem pred tistimi, ki v gorah vidijo le prostor svoje zabave ali možnost za zaslužek – ne da bi se ozirali na usodo naravnih, kulturnih in duhovnih vrednot alpskega prostora.

Knjižica je v mednarodnem letu gora vzbudila veliko mednarodno pozornost, saj kliče k razmisleku o vrednotah gornštva in alpinizma za 21. stoletje. Kliče pa tudi po prevodu v slovenski jezik. ○

Mednarodno leto gora v Sloveniji

Pester program aktivnosti

Besedilo: Igor Maher

Vlada Republike Slovenije je na svoji seji sredi aprila sprejela program Mednarodno leto gora 2002. S tem se je aktivno vključila v obeležitev s strani Generalne skupščine Združenih narodov razglašene leta gora. Številne aktivnosti, vključene v program, bodo poskušale preko promocije varstva in trajnostnega razvoja ter z večanjem zavedanja in znanja o gorskih ekosistemih zagotoviti prihodnost gorskemu svetu in njegovim prebivalcem. Vlada je poskušala v program vključiti čim širši spekter vsebin, zagotoviti sodelovanje številnih resorjev, aktivnosti razporediti skozi celo leto in pri tem poskrbeti, da bodo učinki vidni še dolgo v prihodnosti.

Program je razdeljen na tri vsebinske sklope. Prvi naj bi prispeval k oblikovanju zavesti in posredovanju znanja o gorskih ekosistemih, njihovi dinamiki in delovanju. Aktivnosti v drugem sklopu naj bi spodbujale in ohranjale kulturno dediščino v gorskih območjih, v tretjem pa bi prispevale k ohranitvi in trajnostnemu razvoju virov v gorskih regijah. Med pomembnejšimi aktivnostmi v prvem sklopu lahko omenimo osrednjo slovensko prireditev na Lisci v organizaciji Planinske zveze Slovenije (14. septembra), Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano bo pripravilo spletno stran, izšli bosta informativna zloženska in zloženska o paši v slovenskih gorah, tu je še plakat, pa priložnostni znamki, ki smo ju že spoznali na naših poštah. V ta sklop sodita tudi tematski številki Triglavskih razgledov in našega glasila, Planinskega vestnika. Tako je pred vami dvojna številka, posvečena mednarodnemu letu gora. Ob tem bodo podprti še nekateri projekti, med katerimi je tudi priprava brošure Ohranimo gorovja zanamcem, ki nastaja na Planinski zvezi Slovenije. Brošura bo namenjena seznanitvi z

ekologijo gora, vsebovala pa bo tudi konkretne usmeritve za obnašanje v gorah, varstvo narave in trajnostni razvoj, prvenstveno pa je namenjena članom planinske organizacije in drugim obiskovalcem gora.

Ohranjanje kulturne dediščine v gorah je glavni cilj številnih projektov, združenih v drugem sklopu. V ospredju je revija filmov Življenje v Alpah, ki jo je med 23. in 25. aprilom ob sodelovanju številnih organizacij in ustanov pripravila CIPRA Slovenija – Zavod za varstvo Alp. Slovesnost ob otvoritvi revije v ljubljanskem Cankarjevem domu je bila tudi formalni začetek aktivnosti ob letu gora v Sloveniji. Mreža zavarovanih območij pripravlja mednarodno razstavo na temo Skrivnostne gore, ki bo obiskala tudi Slovenijo (Trenta, Ljubljana). Ob tem nam različni organizatorji pripravljajo še številne druge razstave, od likovnih do fotografskih.

V ospredju tretjega sklopa aktivnosti je raziskovalni projekt Trajnostni razvoj slovenskega alpskega prostora, ki bo postavil smernice za stabilen, človeku in naravi prijazen trajnostni razvoj slovenskega alpskega prostora. V ta sklop sodita tudi nadaljevanje že do sedaj uspešne ekološke sanacije planinskih postojank in ureditev mednarodne poti Via Alpina, ki se začne na obali Jadranskega morja.

Zaključna prireditev ob mednarodnem letu gora pa bo v oktobru v Mariboru, kjer bomo lahko pregledali in ocenili vse omenjene projekte. Seveda pa bo v tem letu potekalo še vse polno raznih manjših projektov, razstav, akcij, srečanj in podobnih aktivnosti, ki bodo predvsem lokalno pripomogle k dvigu zavesti o pomenu gora. O vseh teh akcijah bomo poskušali izčrpno poročati tudi na straneh Planinskega vestnika. ○

Gorski gozdovi – zrel organizem ali truma najstnikov

Gozdnogospodarski načrti pod drobnogledom

Besedilo: Jaka Šubic

Slovenija je tretja dežela v Evropi po deležu gozdov. Zaradi slabe dostopnosti nekaterih predelov so se naši gozdovi uspeli ohraniti v relativno dobrem stanju. V nekatere predele v dinarskem svetu, to je med Kolpo in Sočo, je človek posegel šele pred dobrim stoletjem! Razvoj naših gozdov je potekal skoraj nemoteno do pred zadnjih nekaj sto let. Ves les je v gozdu ostajal, trohnel in s tem hranil prst ter zadrževal vodo.

Gorski gozdovi so zaradi svoje nedostopnosti v nekaterih predelih ohranili naravni videz. Tako se ponašamo z relativno dobrimi gozdovi Goteniške gore, Kočevskega Roga, snežniškimi gozdovi in gozdovi Kamniške Bistrice. Žal smo v preteklosti preveč posegli v Julijske Alpe, Karavanke, Kamniško-Savinjske Alpe in Pohorje. Velike potrebe po lesu v železarski industriji in steklarstvu ter vpliv nemške gozdarske šole, ki je v ospredje postavila smrekove monokulturne nasade, so tu pustili težko izbrisljiv pečat. Pretežno bukove gozdove je zamenjala smreka, ki pa trajno ne more preživeti na bukovih rastiščih. Že sam sprehod skozi gozd nam pokaže, kako so bukovni gozdovi veliko vitalnejši od smrekovih.

Gozd je – podobno kot morje – organizem, ki vzdržuje življenje na Zemlji. Skozi svoj sedemtisočletni razvoj v Sloveniji je ohranil svoje življenje s tem, da so vsa drevesa v njem strohnela. Z debelo gobo trohnečega lesa mu je uspelo zadržati vodo, izboljševal je prst za svojo rast in razvoj. Zadnjih nekaj sto let pa človek trajno iznaša iz njega velike

količine lesa. Drevesa poseka pri človeški starosti komaj 25 let. Naši gozdovi so postali združba najstnikov, ki dolgoročno niso sposobni preživeti. Zaradi pretirane sečnje v kočevskih, postojnskih in idrijskih gozdovih se od nas poslavlja jelka, ki nam je delala družbo dolga tisočletja. Gozdove smo preveč razredčili, prevladujejo mladi gozdovi, ki vodo bolj porabljajo, kot pa zadržujejo za rast in razvoj gozda kot celote. Pretirana sečnja povzroča sušenje naših gozdov.

Gorski gozdovi so zaradi izjemno težkih pogojev za preživetje kar najbolj na udaru. Kljub temu se Slovenija odloča za zmanjšanje najstarejše generacije dreves v njih, kar je dokazala z novimi načrti za gospodarjenje z gozdovi, ki jih ravno sprejema. Najstarejša generacija dreves je tista, ki je najsposobnejša preživeti in sooblikovati pogoje za življenje v tako krutih pogojih. Načrti predvidevajo zmanjšanje prav te generacije.

Slovenski javni interes nad gozdovi se kaže med drugim v Zakonu o gozdovih kot tudi v naravovarstvenih smernicah, izdelanih na podlagi Zakona o ohranjanju narave. Oba zahtevata, da se z gozdnogospodarskimi načrti zagotavljata ohranitev in vzpostavitev naravne sestave gozdnih življenjskih združb. V naših gozdovih temu kriteriju delno ustreza le delež gozdov, kjer drevje dosega debeline nad 30 cm v prsnem premeru. Ta edini preostali del naravnih gozdov pa namerava vlada dolgoročno zmanjšati za naslednji delež (v odstotkih): Gorjanci, Bohor in Orlica 19%; Mokrec,

Počitek sredi gorskega gozda (foto: Jože Šter)

Krim in Ravnik 35 %; visokogorsko bukovje na Veliki planini, Menini planini in Kumu 33 %; subalpinski smrekovje na Veliki planini in v dolini Kamniške Bistrice 54 %; visokogorsko in alpsko bukovje v Kamniško-Savinjskih Alpah, na Sorici, Blegošu in Starem vrhu 35 %; kočevski jelovo-bukovi gozdovi 22 %.

Planinci, gorniki, plezalci! Na svojih romanjih v gore postojte ob preostali debeli bukvi, trohnečem starcu. Če boste imeli priložnost dati pripombe h gozdnogospodarskim načrtom, pa se zavzemite za povečanje deleža debelega razreda drevja, tistega, pri katerem prevladujejo drevesa, debelejša od 50 cm. Javne razgrnitve načrtov so objavljene v Uradnem listu. Na njih lahko vsakdo poda svoje pripombe in predloge. ●

Gozdni bonton

Ob letošnjem dnevu Zemlje je Zavod za gozdove Slovenije (ZGS) v sodelovanju z Zvezo gozdarskih društev Slovenije izdal ilustrirano zgibanko Gozdni bonton, ki je namenjena vsem sprehajalcem, pohodnikom, planincem in drugim rekreativcem. V njej so zbrani napotki, kako se je treba vesti v gozdu, da za obiskovalci ostanejo le stopinje, ne pa opustošenje. Zgibanko si lahko ogledate na kateri od enot ZGS. (I. M.)

Beg živali v višave

Segrevanje ozračja negativno vpliva na živali v Alpah

Besedilo in Fotografiji: Milan Vogrin

Ozračje se, pod vplivom človeka, vse bolj segreva, to pa vodi v dolgoročne klimatske spremembe. Od leta 1860 se je na primer povprečna temperatura dvignila za 0,7 °C, v teh letih pa so se ledeniki v Alpah zmanjšali kar za polovico. Če se bo tako segrevanje nadaljevalo, domnevamo, da se bo vsakih deset let povprečna temperatura dvignila za 0,3 °C, nekateri pa navajajo, da se bo temperatura čez kakšnih sto let dvignila že za 5 °C. Dvig temperature lahko drastično vpliva na dvig morske gladine (zaradi topljenja ledu), spremembo padavin in na naravne ekosisteme, kar se odraža predvsem na vegetaciji. Pri dvigu temperature za eno stopinjo se bo vegetacijski pas pomaknil kar za okrog 200 km bolj na sever. Posredno pa dvig temperature vpliva tudi na razširjenost živali. Poglejmo si nekaj takšnih primerov na alpskih vrstah, ki živijo tudi pri nas.

Umik belke

Vpliv globalnega segrevanja ozračja se najprej pokaže pri vrstah, ki živijo na robu areala, in na tako imenovanih glacialnih reliktih. Pri nas lahko mednje štejemo triprstega detla (*Picoides trydactylus*) in belko (*Lagopus mutus*). Prvi je skrivnostna vrsta, ki pri nas živi v starih iglastih gozdovih, z drugo, belko, pa se je verjetno srečal že marsikateri planinec, ko se je vzpenjal na dvatisočake. Kakor navaja svetovno znani ornitolog Reiser, ki je živel v bližini Maribora, je belka še pred 150 leti živela tudi na Pohorju. Danes bi jo tam zaman iskali. Po podatkih ornitološkega atlasa naj bi danes najnižje živela na nadmorski višini dobrih 1600 m, in sicer na Poreznu, kar je okrog sto metrov više, kot je ugotovil Reiser. S segrevanjem ozračja se vrste, ki jim je temperatura neposredno ali posredno (zaradi zaraščanja!) omejujoč faktor, umikajo

bodisi na sever bodisi v višje lege. Izginotje belke s Pohorja lahko torej verjetno pripišemo tudi klimatskim spremembam. Če predvidevamo, da se bo tako segrevanje ozračja nadaljevalo in se bo belka vsakih 150 let pomaknila za okrog sto metrov više, to pomeni, da bomo belko iz naših gora izgubili čez okrog 250 let. Glede na predvidevanja o še močnejšem segrevanju ozračja in upoštevanje, da se naše Alpe vse bolj zaraščajo, je verjetno, da jo bomo izgubili že čez kakih 80 let.

Izrinjeni triprsti detel

Podobno izumrtje grozi tudi triprstemu detlu, posebnežu med detli, ki ima, kakor pove že ime, samo tri prste, pa tudi brez rdeče barve je, ki je značilna za samce pri detlih. V njegovem življenjskem prostoru se vse bolj pojavlja najpogostejši evropski detel, veliki detel (*Dendrocopus major*), ki je

Belka (*Lagopus mutus*)

Triprsti detel (*Picoides trydactylus*)

najpogostejši tudi pri nas. Njegov življenjski prostor je zelo raznovrsten, čeprav se čistih iglastih sestojev precej izogiba. Vendar je delno zaradi svoje agresivnosti, delno zaradi intenzivne sečnje v zaprtih smrekovih sestojih, delno pa verjetno tudi zaradi segrevanja ozračja pričel naseljevati tudi gorske smrekove gozdove, od koder je pričel izrinjati tipičnega gorskega triprstega detla.

Kot smo že omenili, se s segrevanjem ozračja spreminja tudi vegetacija. Ta sprememba se v gorah kaže najbolj v zaraščanju in pomikanju drevesne meje navzgor. Zaraščenost nekoč odprtih nezraslih predelov nad gozdno mejo pa negativno vpliva na razširjenost nekaterih ptičjih vrst. Med predstavnike, ki jim ustrezajo visokogorske trate, redke skale in redki grmi ruševja, sodijo vriskarica (*Anthus spinoletta*), navadni kupčar (*Oenanthe oenanthe*) in planinska pevka (*Prunella collaris*). Ko se bo današnje območje nad gozdno mejo zaraslo, se vrste ne bodo imele več kam umakniti in bodo iz naših Alp preprosto izginile.

S segrevanjem ozračja, kar ima za posledico zaraščanje in širjenje gozda v predele, ki so bili nekoč nad gozdno mejo, pa pridobivajo seveda druge vrste. Mednje sodijo vse, ki naseljujejo gorski gozd. Ker v večini primerov ne veljajo za prevelike specialiste, pa tudi številčno jih je bistveno več kot primerkov, ki živijo nad gozdno mejo, nas mora predvsem skrbeti, kaj bo z »alpinci«. ○

Obvestilo za ljubitelje, obiskovalce in prebivalce gorskega sveta

Pred nami je vrhunec poletne planinske sezone. Veliko ljudi se bo podalo v gore, zato ne bo odveč opozorilo, ki ga planinska organizacija vsako leto posreduje obiskovalcem našega prečudovitega gorskega sveta. Vsako leto znova namreč ugotavljamo, da se še vedno kažejo neprijetne posledice obiska gora: trganje cvetja, neurejena smetišča ali celo smeti ob poteh. Nekateri odpadki lahko pri živalih, ki med smetmi stikajo za hrano, povzročijo resne poškodbe. Tudi kurjenje ognja je kljub romantičnosti trenutka lahko zelo nevarno. Požar uniči gozd, ki je potreboval desetletja, celo stoletja, da je zrasel.

Zato ne odmetavajmo odpadkov in ne kurimo ognja. Vse, kar smo prinesli v gore, naj se z nami tudi vrne v dolino.

Če na izletu, ob razvedrilu ali delu v gorah opazite nepravilnosti ali naletite na probleme, za katere menite, da so posledica človekovega pretiranega poseganja v naravo, vas prosimo, da svoja opažanja sporočite **Komisiji za varstvo gorske narave pri Planinski zvezi Slovenije**, Dvoržakova 9, 1000 Ljubljana (e-naslov: info@pzs.si, telefon: (01) 4343022, int. 106). Sporočite tudi, če boste izvedli za načrte, za katere menite, da niso najbolj prilagojeni naravovarstvenim zahtevam. Veliko lažje je namreč ukrepati takoj kot pa tedaj, ko je škoda že povzročena.

S skupnimi močmi in organizirano bomo lažje ukrepali, posredovali in iskali ustrezne rešitve ter tako poskušali čim bolj ohraniti naš prečudoviti in ranljivi gorski svet. S skrbjo za čistočo pa bomo prihranili marsikatero delovno uro neutrudnim planincem, ki po končani sezoni poskrbijo, da narava dobi nazaj svojo »naravno« podobo, in v vrečah odnesejo tisto, kar so obiskovalci »pozabili«.

Divji petelin (*Tetrao urogallus L.*) je vrsta, ki je najboljši indikator neokrnjene narave, saj je najobčutljivejša na vplive človeka. Zato ni čudno, da je zaradi vse aktivnejše rekreacije v naravnem okolju in zaradi drugih dejavnikov ena izmed najbolj ogroženih vrst v zadnjih desetletjih. Življenjsko je vezana na specifično okolje. Pri nas so to razgibani, pretežno smrekovi gozdovi v predelu gozdne meje.

Divji petelin

(*Tetrao urogallus L.*)

Simbol neokrnjene narave in etičnega odnosa do narave

Besedilo: Edo Kozorog

V prvih žarkih (foto: Marko Pogačnik)

Ko so leta 1993 divjega petelina zaščitili, je splošno zanimanje lovcev zanj upadlo,¹ zato so bili podatki o njegovi prisotnosti vse slabši. V letih 1998-2000 je bil v sodelovanju Zavoda za gozdove Slovenije, Lovske zveze Slovenije in Gozdarskega inštituta Slovenije zastavljen projekt spremljanja aktivnosti gnezdišč divjega petelina v Sloveniji. V njem je sodelovalo 470 gozdarjev in lovcev, ki so po določeni metodologiji v nočnih urah hodili opazovat njegova gnezdišča.

Rezultati potrjujejo domnevo, da je vrsta zares ogrožena. Od zadnjega opazovanja v letih 1979-1986 se je delež aktivnih gnezdišč zmanjšal kar za 31 %. Ugotovljenih je bilo 601 gnezdišč divjega petelina, od tega le še 48 % aktivnih. Najaktivnejša so v pasu od 1400 do 1600 metrov, kjer je največja populacijska gostota teh živali.

Problem »norih petelinov«

V zadnjih letih je tudi pri nas vse pogostejši pojav »norih petelinov«, ki so ga v zadnjih 30 letih proučevali Švicarji, kjer so v tem času analizirali preko 70 takih primerov. Ugotovili so, da je glavni vzrok povečanje hormona *testosterona* v krvi. Na Finskem ugotavljajo, da je lahko vzrok tudi vse večja razdalja med aktivnimi gnezdišči, zato samci ne dobijo stika s samico. Posledica tega je, da se pretirano navežejo na človeka, saj je več primerov norih petelinov v motenih okoljih. Pojav ni posledica bolezni, ampak hormonskih motenj in je opozorilni znak za majhno populacijsko gostoto te vrste ter posledica razkosanega življenjskega prostora, kjer so pogoste motnje zaradi človekovih dejavnosti.

Pojav so tudi pri nas opazili že pred več kot tridesetimi leti (npr. na Selovcu v Trnovskem gozdu), v zadnjem času pa so taki primeri vse pogostejši. Posamezni petelini se vedejo napadalno, drugje pa so krotki in sami poiščejo stik s človekom. Na ta pojav kot tudi na samo izginevanje populacije divjega petelina pri nas vplivajo zlasti naslednji dejavniki:

1. Skozi aktivna gnezdišča ali v njihovi neposredni bližini vodi vse več markiranih poti. Zavod za gozdove Slovenije je že pred leti Planinski

zvezi Slovenije podal predlog o ukinitvi oziroma preusmeritvi posameznih takih odsekov, na žalost pa se ponekod nenačrtovano še vedno pojavi kakšna nova markirana pot.

2. Gozdarska proizvodnja je imela od nekdaj do neke mere negativne vplive, ki pa jih je mogoče omiliti s časovno prilagojeno dejavnostjo in zapiranjem posameznih odsekov gozdnih cest z zapornico. S primernim oblikovanjem sestojne zgradbe je mogoče ob sečnji celo izboljšati specifično življenjsko okolje za divjega petelina (oblikovanje redkejšega starejšega gozda z okoli 25 % mladja v jedrih). Dejstvo pa je, da se danes na območjih, kjer je aktiven petelin, seka mnogo manj in bolj prilagojeno kot nekoč, ko petelin še ni bil tako ogrožen.
3. Z zaščito nekaterih vrst plenilcev (volka, risa, lisice) se je povečalo število naravnih sovražnikov divjega petelina. Pomenljivo je tudi, da je v tem trenutku divji petelin bolj ogrožen kot takrat, ko je bil lovna vrsta – seveda pa bi bilo potrebno vzroke temeljito analizirati, sicer bi z zaključki lahko špekulirali ...
4. Drugi dejavniki, ki so manj raziskani (klimatske spremembe v naravi, ciklično nihanje številčnosti vrste, ki je v Sloveniji opazno na okoli 27 let, ipd.).

V zadnjih treh letih je znan »nori petelin« s Porezna. Primer je zelo tipičen: skozi gnezdišče divjega petelina poteka zelo obiskana planinska pot, ki je zlasti priljubljena v spomladanskem času, ko je petelin najaktivnejši. Netipičen je samo v tem, da je tako preživel že tretje leto – običajno taki primerki zelo hitro podležejo plenilcem – ali pa človeku ...

Kultura obnašanja do narave

Z zaščito ogroženih vrst in večanjem kulture obnašanja do prosto živečih divjih živali, ki je opazno tudi v Sloveniji, se skozi generacije divjih živali postopoma manjša boječnost, saj človeka ne zaznavajo več kot naravnega sovražnika. Obiskovalcu nacionalnih parkov Severne Amerike in Afrike (zlasti Kenije, kjer je lov strogo prepovedan), kjer je že dolga tradicija varovanja posameznih vrst, gotovo ni ušlo dejstvo, da se je mogoče približati divjim živalim mnogo bolj kot pri nas. V zadnjih desetletjih pa so tudi pri nas na tem področju opazne

¹ Ob tem pa je potrebno poudariti prizadevanja Lovske zveze Slovenije pri zaščiti te vrste, saj so jo z internimi akti zaščitili že leta 1984, to je skoraj deset let pred sprejetjem Uredbe o zavarovanju ogroženih živalskih vrst (Uradni list RS, št. 57/93).

spremembe, na to kaže npr. obnašanje kozoroga v Triglavskem narodnem parku ter posameznih živali v parku Tivoli in drugih primestnih gozdovih. Pri tem »približevanju« človeka in živali pa je še mnogo škodljivejše objestno obnašanje posameznikov, ki je pri nas še marsikje prisotno. Premajhno je tudi splošno znanje o ekologiji in obnašanju do živali, ki jih srečamo v gozdu. Žalosten primer, ki to potrjuje, je krmljenje medvedjega mladiča v lanskem letu na Kočevskem, ki so ga morali prav zaradi tega odstreliti, saj bi kasneje s svojo »socializacijo« lahko ogrožal urbana naselja in ljudi.

Ker je divji petelin najaktivnejši ravno v zgornjem montanskem in subalpinskem pasu, kjer je največ markiranih planinskih poti in koč, bi morala planinska organizacija še boljše poskrbeti za izobraževanje in informiranje svojih članov in obiskovalcev svojih koč o tej problematiki, saj je tudi od tega morda odvisno preživetje divjega petelina in njemu podobnih živalskih vrst.

Problem rekreacije v prosti naravi

Rekreacija v prosti naravi je najnevarnejša prav zato, ker jo je težko obvladovati in zaenkrat pri nas tudi omejevati. Za gospodarske dejavnosti obstaja vrsta pravnih in drugih mehanizmov, s katerimi jih je mogoče nadzirati in omejevati. V gozdarstvu, ki je najbolj vezano na neokrnjeno naravo (gozd je naš najnaravnejši ekosistem), je potrebno za vsako sečnjo ali gradnjo pridobiti posebno odločbo, v kateri se na podlagi gozdnogospodarskega načrta, ki je usklajen z vsemi funkcijami gozda, določi tudi pogoje in omejitve: količino lesa, ki ga je možno posekati, čas sečnje oz. posega in druge pogoje. Medtem je bilo pri rekreaciji dovoljeno doslej skorajda vse, nihče pa ni imel niti pregleda niti nadzora nad dogajanjem.

Vse pogostejši pa so predpisi za naravno okolje, ki omejujejo rekreacijo. Najprej je bila sprejeta Uredba o prepovedi vožnje z vozili v naravnem okolju (Uradni list RS, št. 16/95), nato Uredba o varstvu samoniklih gliv (Uradni list RS, št. 47/98). Zlasti prva je povzročila veliko hude krvi, saj je prepovedala tudi vožnjo z gorskimi kolesi zunaj cest. Zelo odmevno je bilo omejevanje plezanja v posameznih stenah. Začelo se je omejevati tudi soteskanje, Obči-

na Tolmin je npr. že sprejela Odlok o ureditvi plovbe v Občini Tolmin (Primorske novice, Uradne objave, št. 8/01), po katerem je prepovedano soteskanje povsod v občini razen v soteskah Pršjaka, na vseh pritokih reke Soče vključno z Idrijco pa ni več dovoljena vožnja s plovili. Problem takih uredb je, da je v naravnem okolju otežen nadzor, državljeni pa so tudi slabo obveščeni o predpisih. V prihodnje se bo pri izvajanju takih predpisov vse pogosteje vključevalo službe, ki dobro pokrivajo teren. Tako je Občina Tolmin pri izvajanju prej omenjenega odloka že vključila Ribiško družino Tolmin, Zakon o ohranjanju narave pa pri naravovarstvenem nadzoru predvideva vključevanje javne gozdarske službe.

Iz občasnih polemičnih člankov v Grifu, Planinskem vestniku in drugih podobnih revijah je opazno nerazumevanje akterjev nekaterih športov do te problematike. Med planinci, alpinisti, lovci

Srečanje z »norim petelinom«
(foto: Andrej Stritar)

Trofeje znanega botanika in zakupnika lova v Trenti (foto: Albert Bois de Chesne, arhiv Trentarskega muzeja)

in drugimi »rekreativci« prevladuje stališče, da zaradi narave svojega dela sami najbolj poznajo problematiko okolja, v katerem delujejo, člani teh organizacij pa naj bi bili okoljsko najbolj osveščeni. Včasih pa je to daleč od resnice, zlasti v novjšem času, ko so postale te dejavnosti dostopnejše najširšemu krogu ljudi – njihova odgovornost pa je bistveno večja kot pri dejavnostih, ki se odvijajo v telovadnicah in v urbanih okoljih!

Med obiskovalci proste narave je tudi premalo privzgojen spoštljiv odnos do zasebne lastnine. Več kot 65 % slovenskih gozdov in večina kmetijskih zemljišč je namreč v zasebni lasti. Obiskovalci pa večinoma ne ločijo niti ustavno zagotovljenih lastninskih pravic, ki so običajno povezane tudi s preživljanjem (npr. gozdarstvo in kmetijstvo), od zaenkrat najcenejše rekreacije v prosti naravi (ne upoštevajoč izjemno drage opreme, ki mora biti seveda najodobnejša ...). Nekateri gorski kolesarji ne morejo razumeti, zakaj je prepovedana vožnja s kolesom po gozdnih vlakih, lastnik gozda pa lahko po njej vozi s traktorjem. V hitri vožnji po naravnem okolju težko opazi, da lastnik s traktorjem spravlja les po vlakih (ki jo je sam zgradil v skladu s predpisi na svojem zemljišču!) iz posameznega dela gozda morda le enkrat v desetih letih, medtem ko bi po posamezni zanimivi turi lahko šlo dnevno tudi več deset kolesarjev. Zavedati se moramo, da večinoma hodimo ali se vozimo po gozdu ali travniku (večina planinskih poti ni izločenih kot javno dobro, zato so sestavni del travnika ali gozda!), ki ga je nekoč nekdo kupil, da se bo lahko preživljal, podobno, kot ste morda vi kupili dvorišče ali parkirno mesto, ki ste

ga še včeraj branili pred vsiljivcem. Lastnik zemljišča ima tudi vrsto dolžnosti: državi je dolžan plačevati davek, kazensko je odgovoren za vse nepravilnosti na svojem posestvu (navadno mora v postopku dokazati, da je škodo povzročil nekdo drug), opraviti mora varstvena dela, sicer lahko zaradi širše javne koristi to stori država na njegove stroške.

V Sloveniji se premalo zavedamo, da je možnost rekreacije v prosti naravi, kot jo poznamo pri nas, velika vrednota, saj smo bili do nedavnega vajeni, da je bilo »vse skupno«. Podoben »prosti pristop do narave« poznajo v Evropi le skandinavske dežele, kjer je naseljenost okoli 14 prebivalcev na km². Skandinavci pa so znani po privzgojenem etičnem odnosu do narave, okolja in kulturne dediščine. V večini evropskih in severnoameriških dežel, kjer je naseljenost bistveno višja (poprečna naseljenost v Evropi je kar 67 prebivalcev na km²), je lastnina zelo pomembna, saj se po zasebni lastnini večinoma ne moremo prosto gibati. Zato ima javna lastnina (zlasti gozda) velik pomen, nacionalni in regijski parki (ki so v javni lasti) pa so marsikje edina možnost za rekreacijo v prosti naravi, ki je pod nadzorom uprave takega parka. Zunaj javnih površin, ob dostopu do plezalne smeri, celo ob rekah, jezerih in morju, pa je marsikaterega slovenskega popotnika že presenetil napis: »Zasebna lastnina – vstop prepovedan!«²

Prav je, da se kot obiskovalci proste narave zavedamo, da smo tu dvakrat gostje – narave in nepoznanega lastnika zemljišča, zato se temu primerno tudi obnašamo. Možnosti, ki nam jih daje trenutna zakonodaja, so nekoliko večje, kot sta naša splošna okoljska osveščenost in spoštljivost do tuje lastnine, zato bomo te vrednote lahko ohranili le z našim skupnim prizadevanjem in prizadevanjem vsakega posameznika. ●

² Ustava RS (Uradni list RS, št. 33/91) pri nas to pravico zagotavlja v 67. členu le okvirno z določbo, ki govori o omejevanju lastnine: »Zakon določa način pridobivanja in uživanja lastnine tako, da je zagotovljena njena gospodarska, socialna in ekološka funkcija.« Ključni so torej zakoni, ki pa jih je mogoče ob nastajanju konfliktov hitro spremeniti. Najbolj odprt do socialnih funkcij je gotovo Zakon o gozdovih (Uradni list RS, št. 30/93), ki omogoča v gozdovih prosto gibanje, nabiranje gozdnih plodov, vožnjo po gozdnih cestah ipd. Precej bolj zadržan do tega vprašanja je bil kasneje sprejeti Zakon o ohranjanju narave (Uradni list RS, št. 56/99), ki v 9. členu določa: »Lastnik zemljišča mora dopustiti na svojih zemljiščih neškodljiv prehod drugim osebam in drugo splošno rabo v skladu z zakonom ...«

Čistejše planinske koč

Čiščenje odpadnih voda pri planinskih kočah

Besedilo: Martin Šolar

Ena glavnih ciljev mednarodnega leta gora 2002 sta tudi ohranitev in trajnostni razvoj naravnih virov v gorskem svetu. Ti so namreč pogoj in kapital življenja ljudi danes ter tudi v prihodnje. Med najpomembnejše vire, povezane z gorskim svetom, prav gotovo sodi pitna voda. Ne glede na take ali drugačne trende, vzroke in oblike varovanja gorskega sveta je skrb za varovanje in ohranjanje virov pitne vode med najpomembnejšimi v sodobni družbi.

Na prvi pogled se zdi laiku, ki živi v dolini in pije še kar dobro vodo (vsaj v Sloveniji), da moramo vodne vire sicer res varovati, ampak tam gori, na izviri, je tako ali tako vse redu. Vsi tisti, ki gorski svet raziskujemo, ga na nek način upravljamo in varujemo ali ga samo ljubiteljsko obiskujemo, pa vemo, da ni tako. Planinske postojanke in drugi objekti v visokogorju so potencialni in dejanski onesnaževalci vodnih virov. Zavedamo se problema in prav je, da ga začenjamo učinkovito reševati. Krovna planinska organizacija Planinska zveza Slovenije, posebej še njena Gospodarska komisija, se je že ob koncu osemdesetih let prejšnjega stoletja odločila za postopno okoljsko sanacijo planinskih koč in v svojem programu posebno mesto namenila prometu do postojank, preskrbi z energijo, varčevanju z vodo, čiščenju odpadnih vod ter ravnanju z odpadki.

V Julijskih Alpah, ki so skoraj v celoti zavarovane v okviru Triglavskega narodnega parka, je bila ob PZS prav uprava parka tista, ki je ves čas opozarjala na okoljske sanacije planinskih postojank, jih spodbujala in ne nazadnje preko nekaterih

programov tudi pomagala pri njih. Te sanacije so bile ponekod manj, drugod bolj uspešne. V TNP je bil največji korak storjen pri preskrbi z električno energijo. V začetku devetdesetih let so imele samo tri postojanke (od 35) v parku nameščene sončne celice za pridobivanje električne energije, po dobrih desetih letih praktično ni postojanke (razen tistih, ki so neposredno priklopljene na omrežje), ki ne bi električne energije pridobivala tudi tako. Vse več odpadkov stiskajo in vozijo v dolino. Problem so le še stare deponije in obdobja ob višku sezone, ko prenekatera smet še vedno najde svoj »grob« v bližnji luknji ali pod skalami. Tudi pranja posteljnine je v kočah vse manj, čeprav ponekod še lahko vidimo sušenje rjuh. Bolj kot osebne spalne rjuhe so se uveljavile rjuhe za enkratno uporabo, pri katerih pa je problem sežiganje po uporabi.

Čiščenje odpadnih voda

Iz predhodno navedenega kratkega povzetka stanja lahko prav hitro ugotovimo, da je bilo pri planinskih postojankah v Julijskih Alpah še najmanj narejenega na področju čiščenja in odvajanja odpadnih voda. Tu nas čaka še veliko dela. Na prvi pogled se zdi največji problem odvajanje in čiščenje voda pri Koči pri Triglavskih jezerih, saj leži neposredno nad Dvojnim jezerom ter ima dober in neomejen vodni vir v umetno zajezenem Močivcu tik nad koč. Ta je za naše razmere velika, obisk pa je med največjimi v naših gorah. Ne le biologi, ki že skoraj desetletje stalno spremljajo stanje jezera, tudi laiki lahko opazijo njegovo slab-

*Alge osvajajo Dvojno jezero
(foto: Marko Pogačnik)*

šanje. Sicer naravna eutrofikacija jezera (proces povečevanja hranilnih snovi) je zaradi vnosa škodljivih snovi močno pospešena. Vemo tudi, da gre za kraški svet, kjer vode pronicajo in ponovno privrejo na dan v obliki kraških izvirov v dolini, kjer so običajno vir pitne vode. Naravovarstveniki, upravljavci koč in še marsikdo so poskušali najti rešitev. Enkrat rastlinska čistilna naprava ni bila primerna zaradi neavtohtonih vrst, drugič se velika mehanska čistilna naprava ni vklapljala v prostor, pri biodiskih je bila problem kratka obratovalna sezona. Delne rešitve z manjšo porabo vode, suhimi stranišči, rastlinskimi prečiščevalnimi jarki in kanalizacijo, speljano nizvodno od jezera, pa menda niso ustrezali predpisom. Tako odpadna voda iz koč še vedno teče skozi nekakšno greznico v tla, ob visokih vodah pa kar naravnost v jezero.

Primer Koče pri Triglavskih jezerih je naveden zato, ker precej nazorno kaže vse dileme in težave, ki so prisotne pri reševanju problema odpadnih voda pri planinskih postojankah. Temeljni princip in poziv upravljavcem za čim manjšo porabo

vode sta delno uspešna le tam, kjer vode tudi sicer primanjkuje. Ugotavljamo, da so postojanke s slabimi vodnimi viri (npr. samo kapnico) do sedaj storile več za zmanjševanje problema odvajanja in čiščenja odpadnih vod kot tiste, ki imajo vode na pretek. Naravovarstveni in tehnični pogledi se v nekaterih primerih razhajajo, planinska društva imajo po eni strani za reševanje tovrstnih problemov relativno malo izkušenj in znanja, po drugi strani pa zanj, dokler ni nujno potrebno, ne kažejo prevelikega zanimanja. Posebna težava so tudi predpisi, ki so enkrat tolmačeni tako, drugič drugače. Zaradi tega planinci in naravovarstveniki že več let pozivamo državo k pripravi posebnih predpisov o varovanju okolja za gorski svet.

Razmere v Občini Kranjska Gora

V letošnji prvi številki Planinskega vestnika je bil objavljen krajši prispevek o čiščenju voda v TNP. Izpostavljena sta bila problem pri postojankah v Občini Kranjska Gora ter nujnost ukrepanja. Uprava TNP in planinci menimo, da bodo dobre rešitve lahko zgled in pobuda za reševanje odvajanja in čiščenja voda tudi pri drugih kočah v parku. Napovedano je bilo, da bo TNP s sodelovanjem PZS, posameznih društev ter Inšpektorata RS za okolje in prostor pripravil študijo s podrobno analizo stanja ter idejnimi predlogi za posamezne kočice.

Študija je sedaj končana, njena avtorica je Irena Baraga, v času izdelave absolventka Oddelka za geografijo Filozofske fakultete. Izdelana je bila v okviru diplomskega dela pri usmeritvi varstvo okolja pod mentorstvom prof. dr. Dušana Pluta. Za pripravo študije so bili v neprecenljivo pomoč podatki, ki so jih posredovala posamezna planinska društva. V prvem, najboljšežnejšem delu je prikazan pregled delovanja planinskih postojank z vidika njihovega obremenjevanja okolja z odpadnimi vodami. Na koncu pregleda vsake postojanke je predstavljen predlog ukrepov, ki so usklajeni s stroko in predpisi. Naj povzamemo samo predloge za rešitve pri posameznih kočah.

Dom v Tamarju: možni sta ureditev rastlinske čistilne naprave ali postavitve male čistilne naprave.

Koča v Krnici: postavitve male čistilne naprave je pomanjkljiva zaradi energetske preskrbe s pomočjo agregata; predlagani so tudi izgradnja suhih stranišč, manjša poraba vode in odvajanje od-

padne vode v novo triprekatno greznico ter pridobitev dovoljenja Ministrstva za okolje in prostor (MOP) za ponikanje.

Mihov dom na Vršiču: zapečatenje greznice in odvoz na komunalno čistilno napravo; zaradi morebitne neprevoznosti ceste pozimi bi morala biti greznica velika okrog 20 kubičnih metrov.

Koča na Gozdu: postavitve male čistilne naprave; možno je tudi zapečatenje greznice in odvoz na komunalno čistilno napravo, vendar je zaradi stalne odprtosti kočice in velike porabe vode tak način manj primeren.

Erjavčeva koča na Vršiču: postavitve male čistilne naprave.

Tičarjev dom in Poštarski dom na Vršiču: ob predpostavki, da bo poraba vode manjša (suha stranišča, varčne pipe ...), sta zaradi samo sezonskega obratovanja kočice možna zapečatenje greznice in odvoz na komunalno čistilno napravo. Za Poštarski in Tičarjev dom ter Erjavčevo kočico je možno postaviti tudi skupno čistilno napravo pod Erjavčevo kočico.

Aljažev in Šlajmerjev dom v Vratih: postavitve male čistilne naprave; v Vratih so relativno dobri pogoji tudi za ureditev rastlinske čistilne naprave; v primeru sedanje porabe vode in napajanja z elektriko preko sončnih celic in agregata sta možna tudi zapečatenje greznice in odvoz na komunalno čistilno napravo.

Dom Valentina Staniča: suha stranišča (že postavljena), odpadne vode v triprekatno greznico in pridobitev dovoljenja MOP za ponikanje.

Triglavski dom na Kredarici: suha stranišča (že postavljena), kanalizacijski sistem je ohranjen, odpadna voda je biološko čiščena v precejalniku ter naknadno še v usedalniku; za iztok iz usedalnika v ponikovalnico je potrebno pridobiti dovoljenja MOP; možen je tudi odvoz odplak s helikopterjem na Pokljuko in od tam na komunalno čistilno napravo (za ta projekt je potrebna podrobna študija).

Dalje je v študiji določena stopnja ranljivosti okolja za odpadne vode iz planinskih postojank, na tej osnovi pa tudi prioriteta lestvica planinskih postojank, kjer je treba najprej reševati problem čiščenja odpadnih voda. Zadnji del študije teoretično obravnava čiščenje in odvajanje odpadnih voda pri planinskih postojankah. Predstavljene so prednosti in slabosti različnih čistilnih sistemov ter tudi zakonodaja s področja komunalnih odpadnih

voda. Ta del naloge je upravljavcem planinskih postojank lahko v veliko pomoč pri odločanju o načinih reševanja problema odpadnih voda.

Poleg študije so društvom v veliko pomoč tudi Kriteriji za čiščenje odpadnih vod iz planinskih koč, ki jih je pripravil Drago Dretnik iz PD Mežica. To nadvse koristno gradivo bi pravzaprav služilo samostojno objavo.

Razveseljuje tudi dejstvo, da je Ministrstvo za okolje in prostor pripravilo predlog vladne uredbe o emisiji snovi pri odvajanju odpadnih vod iz malih komunalnih čistilnih naprav ter ministrove odredbe o odvajanju in čiščenju komunalne in padavinske odpadne vode. Oba predpisa sta zelo pomembna za odločanje o načinu in ureditvi čiščenja odpadnih voda prav za razmere, ki večinoma veljajo za planinske postojanke, sprejeta pa naj bi bila že letošnjo jesen.

Zavedamo se, da planinskim društvom, ki na bolj ali manj amaterski osnovi upravljajo planinske postojanke, mnogokrat zmanjkata vedenje in znanje prav na tehničnih področjih, kot sta tudi čiščenje in odvajanje odpadnih voda v kočah. Upravljavci koč bodo vseeno morali pokazati več lastne pobude pri iskanju rešitev, Gospodarska komisija PZS in tudi naravovarstveniki pa bomo z veseljem ocenili predlagane projekte ter dobre rešitve predlagali tudi za pridobitev državnih in mednarodnih sredstev. Planinska društva pa se morajo zavedati dejstva, da kljub simpatijam, ki jih večinoma uživajo v javnosti, tudi zanje veljajo predpisi, skrb za varovanje okolja pa mora biti tako ali tako v zavesti vseh, ki upravljamo ta občutljivi in visoko vredni prostor slovenskih gora. ●

Dodatno branje:

- I. Baraga, Čiščenje in odvajanje voda pri planinskih kočah v občini Kranjska Gora. Diplomsko delo. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Filozofska Fakulteta, Oddelek za geografijo, 2002.
- D. Dretnik, Kriteriji za čiščenje odpadnih vod iz planinskih koč. Interno gradivo. Ljubljana, PZS, 2002.
- J. Duhovnik, Planinska kočica in okolje. Zbornik posveta Planinske kočice in varstvo okolja. Ljubljana, PZS, 2000.
- M. Šolar, Čiščenje voda v TNP. Planinski vestnik 1/2002, Ljubljana, 2002.

Albin Belar v Julijskih Alpah

Idejni oče našega edinega narodnega parka

Besedilo in Fotografije: Jože Andrej Mihelič

Triglavski narodni park, nedvomno najobsežnejši projekt, kar jih je doslej realiziralo slovensko varstvo narave, je edini narodni park v Sloveniji. Njegovemu nastajanju so v največji meri botrovali prav slovenski gorniki, kar je povsem logično, saj je za gorniško dejavnost prvobitna gorska narava neobhodna. Ta narava pa je v Julijskih Alpah zaradi tradicionalne, trajnostne rabe naravnih virov v preteklosti relativno dobro ohranjena pričakala čas liberalizacije v gospodarstvu. Današnjemu času primerno TNP buri duhove, buril pa jih je že v preteklosti in jih bo tudi v bodoče, ker prinaša zakonsko omejevanje in moralno držo zavestnega, ozaveščenega odpovedovanja, ki sta v gospodarstvu, običajno pa tudi v privatnem življenju neprijetna, čeprav smo vsi po vrsti zadovoljni, kadar lahko pijemo čisto in hladno studenčnico, dihamo svež gorski zrak in doživljamo neponovljivo naravno okolje, v gorah ali kjer koli drugje.

Komu se je porodila odlična zamisel, da so Julijske Alpe tisti reprezentančni, zanimivi del Slovenije, ki si zasluži posebno pozornost in varstvo? Kdaj se je to zgodilo?

V zgodovini nastajanja TNP je zapisano, da je idejni oče parka dr. Albin Belar, naravoslovec in seizmolog, ki je leta 1908 predlagal zavarovanje Doline Triglavskih jezer. V javnosti je o tem zanimivem, izjemno dejavnem slovenskem znanstveniku malo znanega.

Mladi Albin Belar v planinski opravi

Vsestranski znanstvenik in izumitelj

Albin Belar (1864–1939), doktor fizike, profesor kemije in naravoslovja, začetnik in ustanovitelj seizmologije na Slovenskem, je samo dve leti po rušilnem ljubljanskem potresu leta 1895 postavil prvo potresno opazovalnico v avstro-ogrski monarhiji. Opazovalnica je imela prostore v stavbi nekdanje realke na Vegovi ulici v Ljubljani, kjer je dr. Belar poučeval. Večina merilnih naprav je bila izdelana po njegovih načrtih. Nuja po določanju točnega časa za seizmološke meritve ga je »prisilila« v izumiteljsko delo tudi na področju radiofonije. V zameno za njegove patente mu je firma Telefunken namenila dokaj močno radijsko oddajno postajo, prvo v Sloveniji. S svojimi študenti je opravljal tudi meteorološke meritve. Da bi lahko po Sloveniji poslušali njegove vremenske in seizmološke napovedi, se je lotil še izdelovanja žepnih radijskih sprejemnikov.

Znameniti arhitekt Maks Fabiani, Belarjev prijatelj, ki je leto za njim hodil na realko, je po Belarjevem naročilu izdelal projekt velike seizmološke, meteorološke in radijske postaje, načrt palače, ki bi morala stati približno tam, kjer danes stoji naš parlament. Zaradi bližajoče se I. svetovne vojne je zamisel žal propadla.

Ljubljana je z Belarjem postala pomemben center svetovne seizmologije, saj je celih devet let

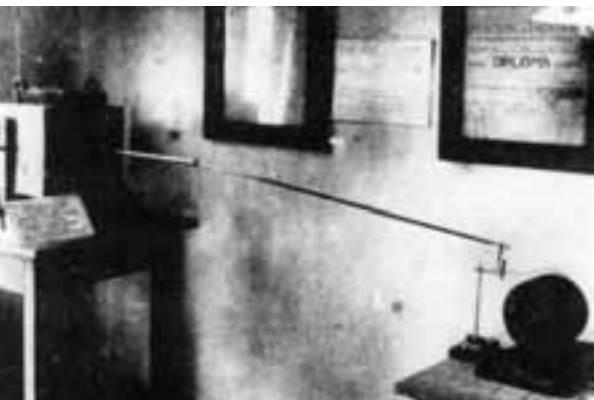
mesečno izdajal strokovno revijo »Die Erdbebenwarte«, najpomembnejšo svoje vrste v tedanji Evropi, v katero so pisali seizmologi z vsega sveta.

Povezavo njegovega dela v seizmologiji s pionirskim poslanstvom v varstvu narave na simboličen način predstavlja Belarjev najboljši seizmograf (kot smo omenili, jih je načrtoval sam), naprava za registracijo potresov, za katerega je dobil prvo nagrado na svetovni razstavi v Faenzi leta 1909. Ta znameniti potresomer se je imenoval Zlatorog. Kdo ve, morda je celo pravljica botrovala njegovi ideji o narodnem parku, gotovo pa je poznal tudi Hacquetov opis zajezerske pokrajine iz 18. stoletja.

Naravovarstvena prizadevanja

Belar je torej pomemben tudi kot pionir na področju varstva narave v Sloveniji. Zavzemal se je za zaščito Krasa in celo izdal priročnik za raziskovanje jam. Kot gornik je zahajal predvsem v Julijske Alpe. Do nedavnega je veljalo, da je svoj predlog za zavarovanje Doline Triglavskih jezer predložil deželni vladi leta 1908, zdaj pa vse kaže, da se je to zgodilo že leta 1906. Na osnovi omenjenega predloga in strokovnih podlag, ki jih je izdelal v ta namen, pa tudi zaradi njegovega velikega ugleda je leta 1908 odšla na predlagano območje posebna strokovna vladna komisija, ki je na terenu ugodno ocenila Belarjev predlog, vendar so ga kasneje izpodbili kmetijski zakoni. Belarja pašništvo v resnici sploh ni motilo, zelo verjetno pa ga je motila posekana dolina Lopusnica, iz katere je Kranjska industrijska družba z žičnico preko Komarče spravila ves les.

Zanimivo, kako dobro je Belar kot vsestranski znanstvenik poznal takratne razmere v Evropi in s kakšno natančnostjo je želel svoj načrt za naravovarstveni park izpeljati prav v Dolini Triglavskih jezer. 24. maja 1909, v primerljivem času torej, so nastali prvi narodni parki na Švedskem. Če bi Belarjev predlog uspel, bi imeli Slovenci prvi narodni park v Evropi, kjer je parkovni razvoj ubiral drugačno pot kot denimo v ZDA. Narodni park Yellowstone, prvi na svetu, je nastal leta 1872. Celo leta 1924, ko je park v Zajezerski dolini resnično nastal, takrat že brez Belarja, so imele narodne parke le štiri evropske države.

Zlatorog je dolgoperiodni enokomponentni horizontalni mehanski seizmograf, za katerega je prof. dr. Albin Belar prejel veliko diplomu na raziskavi meteoroloških in seizmoloških aparatov leta 1909 v Faenzi.

Gorniški podvigi

Domačini v Podhomu, kjer je imela Belarjeva družina iz Ljubljane svojo vilo, so dr. Albina Belarja klicali »kralj Triglava«. Kot profesor in znanstvenik je bil, neizbežno, posebej na vasi, dodatna »napaka« pa je bila njegova ljubezen do gora. Posebno rad je zahajal na Velo polje in od tam na Triglav. Takole piše Evgen Lovšin v *Gorskih vodnikih v Julijskih Alpah*:

»Kakor Jagrovega Lovrenca nam je B. Zarnik opisal delovanje sirarja Fronca na Velem polju.

Krištanov Fronc (Franc Stare iz Podjelij št. 20) je bil znana osebnost svojega časa. V sirarstvu je bil učenec Švicarja Siebra, ki je prišel na poziv bistriškega župnika in deželnega poslanca Mesarja sem, da bi naučil Bohinjce sirarstva. Često je vodil turiste z Velega polja na Triglav, na Kanjavec, Mišelj vrh in Vernar. Sirarnica je bila takrat važna planinska postojanka. Posebej so nemški turisti radi sem zahajali in ostajali po več tednov. Bilo je nekaj postelj na voljo, zato so sirarnico krstili *Hotel Garni für Triglav Kolonisten*. Velenemec prof. Belar in prof. med. kemije ter Nobelov nagradjenec Ljubljančan dr. Pregl sta bila stalna gosta.«

V plezalnem vodniku *Naš alpinizem* iz leta 1932 je na strani 212 opisan Belarjev vzpon na Vernar (2225 m), ki sta ga menda kot prva (turista) opravila v družbi s Florijanom Hintnerjem. Enak opis je tudi v vodniku *Plezalni vzponi – Vzhodne Julijske Alpe* iz leta 1970, str. 13. Ivan Veber, gozdarski inženir, vsestranski naravoslovec in gornik iz Bohinjske Bistrice, mi je nekoč omenil, da sta na vratih najstarejšega stanu na Velem polju vrezani inicialki »AB«, kar bi lahko pomenilo Albin Belar. Ko sem iskal po tistih vratih, kar nekaj časa nisem opazil, da nad podbojem na veliko, s črnimi pisanimi črkami piše Florijan Hintner.

O gorništvu dr. Albina Belarja je razen teh omemb malo znanega. Ohranjena je anekdota iz časa, ko je že sam in zapuščen bival v Podhomu. Bolj kot navadni smrtniki so se, tako kaže, zanj v

»Hotel Garni für Triglav Kolonisten«
na Velem polju

Inicialki »AB« na stanu na Velem polju

tistem času zanimale kronane glave. Kralj Aleksander se je pogosto oglašal pri njem in ga želel na nek način rehabilitirati, pa tudi romunski kralj je prišel tu in tam naokoli. Ko je nekoč ob priliki enega od Aleksandrovih obiskov naš Belar v družbi z vaščani spodaj v gostilni na vstopu v Vintgar pil pivo, je ves zadihan pritekel dol iz vasi nekdo s sporočilom, da njegova kraljevska visokost čakajo pri Belarju doma. Takrat je profesor vprašal svoje pivske tovariše: »Kaj je več, kralj Triglava ali kralj Jugoslavije?« Vsi so v en glas odgovorili: »Kralj Triglava!« in v miru je popil svoje pivo do konca.

Udarec preteklosti

Kazen, ki je doletela dr. Albina Belarja zaradi njegovega »velenemštva«, je bila strahovita. Po prvi svetovni vojni so ga odslovili iz službe, ga vrgli iz stanovanja v Ljubljani, mu zaplenili večino seizmoloških naprav in radijsko oddajno postajo ter odvzeli potni list, da ni mogel spremljati žene, ki je s tremi otroki emigrirala v ZDA. Zatekel se je v Podhom, tam še deset let močno bolan vztrajal v improvizirani privatni seizmološki opazovalnici, nato pa v popolni bedi umrl pri prijateljih v kočevski vasi Polom. Kot nekdanji nadzornik vseh šol z nemškimi programom na Kranjskem je bil res nemško usmerjen, njegov pomen za razvoj slovenske znanosti pa je izjemen. Nekateri menijo, da je bil delen razlog teh sankcij tudi Belarjevo sodelovanje z avstrijsko armado na Soški fronti, kjer je s svojimi prenosnimi seizmografi določal podzemeljske diverzantske akcije nasprotne strani, s čimer je reševal življenja vojakov.

Ob dvajseti obletnici Zakona o TNP (1981–2001) smo Belarju postavili spominsko obeležje pred njegovo nekdanjo vilo v Podhodu pri Bledu, ki je v svojem času veljala za najlepšo na Kranjskem. Plošča je nameščena na skalo, ki se je odlomila od pobočja v Radovni ob zadnjem potresu, stalno razstavo o njem pa smo postavili v »Belarjev kotiček« Informacijskega središča TNP v Trenti. Prav je, da se pomembnega poslanstva dr. Albina Belarja v Julijskih Alpah spomnimo tudi planinci. Do visokega, stoletnega jubileja njegovega predloga za zavarovanje »Sedmerih« imamo ravno še toliko časa, da ugotovimo, ali ga bomo praznovali čez štiri ali čez šest let. ○

Informacijska služba za Alpe

CIPRA – Mednarodna komisija za varstvo Alp oziroma njena na novo ustanovljena informacijska služba za Alpe, imenovana *alpMedia*, je začela izdajati istoimensko tedensko informativno glasilo in postavila novo spletno stran *alpMedia.net* (<http://www.alp-media.net>). Glasilo prinaša informacije o temah, pomembnih za alpski prostor. CIPRA bo kljub temu še naprej izdajala Obvestila CIPRE, pa tudi njena spletna stran ostaja nespremenjena (<http://www.cipra.org>) in bo odslej namenjena predvsem predstavitvi organizacije in njenemu političnemu delovanju, medtem ko bo nova spletna stran nudila obsežne informacije o Alpah, ki se bodo navezovala na trajnostni razvoj na področjih, kot so prebivalstvo, razvoj prostora, gospodarstvo, zrak/podnebje, tla/geologija, voda, okolje/narava/krajina, kmetijstvo, gozd, turizem/šport, promet, energija in odpadki. Po eni strani bodo informacije redno aktualizirane, po drugi strani pa tudi arhivirane, kar bo uporabnikom omogočilo, da bodo lahko zbrane informacije s teh področij imeli na razpolago daljše časovno obdobje ne glede na njihovo dnevno aktualnost. Vse informacije, ki so že bile objavljene, bodo na voljo na tej spletni strani, kadarkoli pa jih bo mogoče poiskati s pomočjo natančnega iskalnika. Informacije so objavljene v obliki novic, dodatnih poročil o posameznih dogodkih, dokumentov, podatkov o prireditvah, seznamov publikacij in spletnih povezav. Zbrane informacije v navedenih oblikah vsebujejo tudi dosjeji o izbranih temah. Tako spletna stran kakor tudi glasilo sta uporabnikom na voljo v nemškem, francoskem, italijanskem, slovenskem in občasno v angleškem jeziku. Elektronsko glasilo lahko prejemamo brezplačno, letna naročnina za tiskano obliko pa znaša 40 €.

Z *alpMedia* nismo dobili le glasila, ki sprotno prinaša aktualne novice, ampak tudi prvovrsten arhiv informacij o alpskem prostoru – in to celo v slovenskem jeziku. Le poročevalcev iz Slovenije nam pri manjkuje.

Igor Maher

Varuh gorske narave

Nov program naravovarstvenega usposabljanja planincev

Besedilo: Rozi Skobe

Generalna skupščina Organizacije združenih narodov je razglasila leto 2002 za mednarodno leto gora z namenom, da poveča mednarodno zavedo o svetovni pomembnosti gorskih ekosistemov. Te pomembnosti se zavedamo tudi v Komisiji za varstvo gorske narave (KVGN) pri Planinski zvezi Slovenije. Pripravili smo nov program usposabljanja planincev za pridobitev strokovnega naziva »varuh gorske narave«. Program je nastal že v letu 2001, ko je bil potrjen na seji KVGN PZS 31. 5. 2001 in dopolnjen glede na sklepe razširjene seje KVGN 20. 10. 2001.

V letošnjem letu (v jeseni) bo izveden prvi tečaj v organizaciji KVGN PZS. Varstvo gorske narave je bilo med programi usposabljanj Planinske zveze Slovenije že zastopano pri gorskih stražarjih, v planinskih šolah, pri usposabljanju mentorjev planinske vzgoje, planinskih vodnikov in pri drugih programih, vendar večinoma le kot del širšega izobraževanja. Tečaji za gorske stražarje se v nekaterih društvih tudi ne izvajajo več, ker je potrebno dosežani veljavni program posodobiti.

Širok krog uporabnikov programa

V času, ko skušamo k delovanju človeka v okolju pristopiti celovito, ugotavljamo, da so vplivi človeka na gorski svet ter njegove žive in nežive sestavine veliko kompleksnejši od varovanja zaščitnih živalskih in rastlinskih vrst. Zaradi potrebe po vse večjem naravovarstvenem znanju je nastal nov program usposabljanja, ki je namenjen pridobitvi strokovne usposobljenosti s področij varovanja gorske narave za planince, ki bodo v planinskih društvih spremljali in usmerjali naslednje dejavnosti:

- vodenje odsekov za varstvo gorske narave in gorsko stražo v planinskih društvih in odborov pri meddruštvenih odborih planinskih društev;
- dajanje pobud, pripravo mnenj in predlogov ter izvajanje oziroma vodenje vseh programskih dejavnosti in projektov v planinskih društvih in meddruštvenih odborih na področju spoznavanja in varovanja gorske narave ter sodelovanje s pristojnimi zavodi za varstvo naravne dediščine;
- načrtovanje, uresničevanje in izvajanje projektov Planinske zveze Slovenije in njenih komisij s sodelovanjem Komisije za varstvo gorske narave PZS kot tudi projektov v sodelovanju s sorodnimi in nevladnimi organizacijami, ki s svojim delovanjem segajo v svet planin, gora in sten (CAA, CIPRA, UIAA, CIAPM, MF in MW);
- pripravo in izvedbo predavanj s področja spoznavanja in varstva gorske narave v okviru sistema usposabljanj Planinske zveze Slovenije. Ta program je namenjen:
- mentorjem planinskih skupin kot oblika stalnega oziroma dodatnega usposabljanja, s katerim pridobijo poglobljena znanja s področja spoznavanja in varovanja gorske narave;
- vodnikom Planinske zveze Slovenije, ki želijo poglobiti in razširiti znanja s področja spoznavanja in varovanja gorske narave in se tako usposobiti za načrtovanje in izvajanje različnih oblik planinske dejavnosti s poudarjeno naravovarstveno vsebino;
- markacistom, alpinistom, gorskim reševalcem, ki bodo znotraj svojih odsekov oziroma postaj odgovorni za spoznavanje in varovanje gorske narave;

- oskrbnikom planinskih koč in njihovim gospodarjem, ki bi tako dodatno usposobljeni lahko učinkoviteje prispevali k varovanju gorske narave in zmanjšanju negativnih vplivov planinskih koč na okolje.

Cilji izobraževanja

Ker se spoznanja o škodljivih vplivih prisotnosti človeka v gorskem okolju vse bolj širijo, istočasno pa napreduje tudi naravovarstvena stroka, je razumljivo, da so tudi cilji tovrstnega izobraževanja vse širši in številčnejši. Ko govorimo o splošnih ciljih, so v ospredju predvsem:

- seznaniti se s pomenom vsebin s področja spoznavanja in varovanja gorske narave za delovanje planinske organizacije,
- doseči razumevanje pojmov, dejstev in zakonitosti s področja žive in nežive narave in pestrosti življenja,
- razvijati sposobnosti za zaznavanje in razumevanje ekoloških pojmov,
- razvijati odgovoren odnos do okolja in narave in spodbuditi interes za njegovo aktivno varovanje,
- vzpodbujati spoznanja, da je človek sestavni del narave,
- razvijati spoštovanje do vseh oblik življenja in razumevanje o medsebojni povezanosti žive in nežive narave,
- spodbujati kritično presojanje o škodljivosti in negativnem vplivu pretiranih človekovih posegov v naravno okolje,
- seznaniti se z globalnim pomenom gorskih ekosistemov,
- vzpostaviti partnerstva pri aktivnostih za varovanje gorskega sveta.

Razpis za usposabljanje

Komisija za varstvo gorske narave PZS pripravlja tečaj za varuhe gorske narave. Potekal bo ob treh koncih tedna (21.-22. 9., 5.-6.10. in 9.-10.11), dvakrat v domu pri Gospodični na Gorjancih in enkrat v domu na Kredarici. Pogoji za prijavo: starost 18 let, vsaj srednješolska izobrazba, planinske izkušnje. Kotizacija: 10.000 SIT. Prijave pošljite do 10. 9. 2002 na naslov: Planinska zveza Slovenije - KVGn, Dvoržakova 9, 1000 Ljubljana.

Z izobraževanjem za strokovni naziv »varuh gorske narave« želimo udeležence seznaniti:

- s planinsko dejavnostjo in njeno organizacijo;
- z namenom, nalogami in metodami dela udeležencev tečaja iz varstva narave,
- z delovanjem okoljskih nevladnih organizacij;
- z geografijo gorskega sveta;
- s splošnimi ekološkimi pojmi;
- z zakonskimi predpisi o varstvu narave v gorah;
- z zavarovanimi območji in naravnimi parki;
- z onesnaževanjem in uničevanjem gorske narave ter vplivi množičnega obiska;
- z rastlinstvom v gorah in z zaščitnimi ter ogroženimi rastlinskimi vrstami;
- z živalstvom v gorah in zaščitnimi ter ogroženimi živalskimi vrstami.

Program usposabljanja obsega 42 ur teorije, 18 ur praktičnega dela in 12 ur izpitnih obveznosti, skupaj 72 ur. Izpitne obveznosti obsegajo pisne in ustne izpite ter seminarsko nalogo.

Za usposabljanje za pridobitev strokovnega naziva »varuh gorske narave« je vsako leto predvidenih 20 udeležencev. Tako bi v nekaj letih tovrstno naravovarstveno izobrazbo pridobil vsaj en član upravnega odbora vsakega planinskega društva.

Potreba po naravovarstveni izobrazbi v današnjem času je velika. Planinska zveza Slovenije, predvsem pa komisija za varstvo narave sta naredili velik in pomemben korak za ohranitev gorske narave, kar je tudi njuna dolžnost. ●

Triglavskaya roža (foto: Marko Pogačnik)

Drugotne stenske oblike

Geologija slovenskih sten, 3. del

Besedilo: Bogomir Celarc

Seveda pa stene nastanejo tudi zaradi sekundarnih procesov (delovanje ledenikov, kraški procesi, podori ...).

Delovanje ledenika s svojo erozijsko močjo povzroči odnašanje in brušenje pobočij. Če nosi ledenik s seboj veliko materiala, ta bruši skalo, tako da nastanejo posebne stenske oblike.

Kraški procesi prav tako povzročijo specifično obliko sten. To so lahko stropi jam (če je ohranjen cel obok), lahko pa je samo spodmol, ki se

lahko višje kombinira s prelomno ali razpoklinsko ploskvijo. Posebno obliko predstavljajo tudi presekana brezna in razne večje kapniške oblike (zavesice, kapniki, stebri).

Pomembni oblikovalci sten so tudi podori, to so enkratni dogodki, ko se kamnina odlomi in pade, zdrsne ali pa se zakotali po pobočju. Podori so lahko nastajali v geološki zgodovini (paleopodori) ali pa nastajajo danes. Lahko se dogajajo tudi pod vodo (v morju). Zelo lep primer paleozdrsa je

Podor v Trenti: zgoraj dobro viden odlom, spodaj balvani (foto: Igor Maher)

ugotovil geolog Placer na pobočjih Pece. Apnenčevi bloki so v obliki vršaja pridrseli po prodnato peščeni podlagi in se na ravnini ustavili. V teh osamljenih blokih je sedaj plezališče Štenge.

Recentni podori in odlomi so se zgodili v času, ko je bila pokrajina že oblikovana do današnje oblike (po zadnji ledeni dobi). Do odlomov ali podorov je prišlo zaradi potresov (zadnji je bil v Posočju leta 1998) ali kakšnih drugih vzrokov (poplave, erozija). Seveda mora biti za odlom izpolnjenih kar nekaj faktorjev: kamnina mora biti primerno razpokana ali prelomljena. Smer razpok in prelomov mora biti vzporedno s potekom stene ali pa se morajo križati tako, da se ustvarijo nekakšne klinaste oblike, ki visijo proti dolini. Še tresljaj in ... Pomembni sta tudi plastnatost in stopnja trdnosti kamnine na ploskvah plastnatosti. Če visi plastnatost iz stene, je možnost zdrsa zelo velika, še posebno, če je zadeva prepojena z vodo – in če je zadosti velik naklon, kamnina samo oddrsi v dolino. Če pa plastnatost vpada v steno, te možnosti praktično ni. Ponavadi pa odlomom botruje kombinacija plastnatosti, razpok in prelomov.

Čeprav je naslednji primer iz tujine, pa se ga zaradi nazornosti splača omeniti. Nasproti plezališča Erto v Dolomitih je jez, ki pregrajuje ozko sotesko. Vendar pa za jezom ni jezera. Cel hrib je zdrsnil v jezero, ko je voda polneče se akumulacije zalila plasti na obali. Plasti so bile obrnjene proti jezeru, spremenili so se geotehnični pogoji in prišlo je do zdrsa. Mogočen val, ki ga je povzročil hrib, ki je zdrsnil v vodo, je pljusknil čez pregrado, ki se pri tem ni poškodovala, in odplaknil nekaj vasi v dolini.

Zelo očiten primer je odlom v Trenti, kjer se pleza po privaljenih skalah, ki jih štejemo za balvane. Ponekod pa se pleza po samih odlomnih robovih, to pa so pravzaprav že tektonske oblike in plastovitost. Čez sveže odlome zelo redko potekajo smeri, saj ponavadi traja kar nekaj časa, da se sčistijo in odpadejo razni še slabo pritrjeni kosi skal.

Veliko je tudi balvanskih plezališč. Ponavadi kot balvane mislimo tiste skale, ki jih je prinesel ledenik in ležijo daleč od svojega izvornega območja (eratični bloki). Balvane imenujemo tudi bloke, ki so nastali zaradi raznih odlomov, vendar ni so povezani s transportom z ledom. ●

Nagradno vprašanje

Ob Fotografiji iz lanske poletne sezone v naših gorah, posneti sredi avgusta pri koči ob prekrasnem gorskem jezeru (celo dvojnem), vam zastavljamo nagradno vprašanje. Pri tem naj omenimo, da v visokogorju načeloma ne peremo rjuh, saj s tem ogrožamo občutljivo gorsko naravo.

Kaj plapolala na vrvi, razpeti med smrekama?

A – budistične molilne zastavice

B – oprane rjuhe

C – pasti za lov na žuželke

Razglednice, dopisnice ali pisma z vpisanim pravilnim odgovorom pošljite do konca avgusta na naslov: Planinski vestnik, Dvoržakova 9, 1000 Ljubljana. Tistim, ki boste pravilno odgovorili, bo žreb namenil naslednje nagrade:

1. *nagrada*: Planinsko društvo Domžale podarja brezplačno prenočevanje za dve osebi ob uporabi lastnih rjuh v Domžalskem domu na Mali planini.

2. *nagrada*: Planinska založba PZS poklanja zbornik 2. Poročilo o Alpah, ki prinaša dejstva o problemih v Alpah, nakazuje pa tudi možne rešitve.

3. *nagrada*: Javni zavod Triglavski narodni park podarja dve vstopnici za obisk InFocentra TNP v Logu (Dom Trenta), kjer je nazorno prikazano tudi, kam tečejo odpadne vode z naših gor.

Uredništvo PV

Problemi in perspektive Alp

Mednarodna komisija za varstvo Alp (CIPRA) je izdala **2. poročilo o Alpah**. Tako kot prvi del tudi ta knjiga, v kateri so zbrani številni prispevki strokovnjakov in poznavalcev Alp, obravnava aktualne probleme celotnega gorskega loka Alp in analizira vzroke zgrešenega razvoja. Našteva pa tudi obetavne predloge in zgledne projekte za rešitev problemov. Skupaj s **1. poročilom o Alpah** predstavlja ta nova antologija CIPRE bogat informacijski vir, nepogrešljiv tako za naravovarstvenike in znanstvenike kot tudi za ostalo zainteresirano javnost.

2. poročilo o Alpah pa je še nekaj več. Je vabilo na mlakavno raziskovalno vožnjo po Alpah. Na vožnji nas

spremlja več kot 90 avtoric in avtorjev iz vseh alpskih dežel.

Iz vsebine:

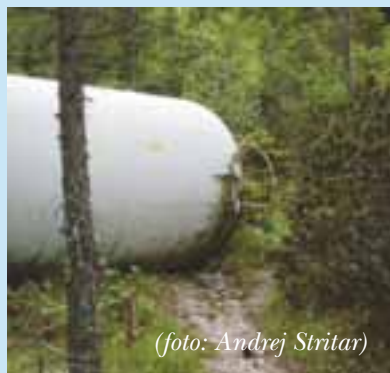
- **Življenje v Alpah** • Prebivalstvo in kultura: jeziki in kulture. Obetavnost prihodnjega razvoja: dobre in slabe strani posameznih območij. Sprememba podnebja: znaki so jasni. Alpska politika in omrežja: internet postaja nepogrešljiv.
- **Gorsko kmetijstvo** • Nadaljuje se sprememba strukture.
- **Višinski gozd** • Višinski gozd ne daje samo varstva.
- **Energija** • Z resnico o stroških v energijsko prihodnost.
- **Prostorsko načrtovanje in varstvo tal** • Prostorsko načrtovanje kot celovit sistem.

2. poročilo o Alpah je izšlo hkrati v francoskem, nemškem, italijanskem in slovenskem jeziku. Slovensko izdajo poročila v obsegu 424 strani je založila Planinska zveza Slovenije, kjer knjigo lahko po ceni 4.900 SIT tudi naročite.

• Elektronsko naročanje: planinska.zalozba@pzs.si. • Telefonsko naročanje: 01 4343022 int. 104. •

Raketa v Matkovem kotu je uspešno prezimila

Septembra 2001 smo v Planinskem vestniku poročali o »raketi«, ki leži v Matkovem kotu. Bralce lahko »poto-lažim«, da še niso prepozni za ogled. Ob mojem zadnjem obisku 9. junija 2002 je veliko kovinsko čudo še vedno ležalo na istem mestu, na markirani poti sredi gozdnega rezervata Matkov kot – Logarska dolina. Medtem so cesto do tja popravili, tako da bi lahko pripeljal tudi tovornjak in pobral to železo. Kje ste, inšpektorji, nadzorniki, policisti, državni uradniki, domačini, planinci, gozdarji, gasilci, reševalci, prostovoljci, kdor koli, ki bi uredil to sramoto? (Andrej Stritar)

(foto: Andrej Stritar)

Trento 2002 se je srečal sam s sabo

50. mednarodni Festival gorniškega, raziskovalnega in avanturističnega Filma v Trentu

Besedilo: Neva Mužič

Letošnji Filmski Festival v Trentu je bil v znamenju petdesetletnice Festivala in mednarodnega leta gora. V petdesetih letih se je okoli Filma nabralo toliko vprašanj, da so jih lahko rešili le z dejavnostmi, ki so razširile polja delovanja. Obsežne analize preteklosti kažejo, da je imel Film najprej vlogo pogleda na skrivnosti gora (morda njihovega odkrivanja). Ko se tovrstna raziskava ni pokazala za uspešno, saj se že po naravi stvari ni mogla, se je zgodil premik v pogledu. Nič več ni Film le raziskoval gore kot takšne v vsej njeni mitološki razsežnosti, ampak se je osredotočil predvsem na dejavnosti na njej. S tem se je pričel dialog več vrst, od športnega do raziskovalnega in tudi opozarjajočega Filma, skratka od alpinizma do ekologije. Posledica je vidna prav letos, vpeljali so novo zvrst, tudi nagrado za Film, ki najbolje izpostavlja trajnostni razvoj. Prejela sta jo dva Filma, ki nimata nič z gorami, pač pa še kako sodita k ideji o ohranjanju naravne dediščine in okolja, kar naj bi bilo nujno za preživetje človeštva.

Najprej imamo v mislih francosko ekipo, ki se je že v preteklosti izkazala za pravo raziskovalko neznane sveta. V režiji Gillesa Santantonija je nastal film Na poti iskanja zadnjega upanja o življenju in pojavih vseh vrst v Patagoniji. Ustvarjalci so se mučili po težkem terenu, da bi nas opozorili na dejstvo, da je treba ohranjati tudi naravo in vse njene ekosisteme.

Drugi film pa govori o tem, da je potrebno zaščititi zelene želve v Indijskem oceanu. Čudoviti otok zelenih želv je prav tako nastal v francoski produkciji in v režiji Remyja Teziera. Pokaže nam tako napore znanstvenikov kot preprostih prebivalcev, ki vsak po svojih močeh poskušajo slediti selitvenim procesom želv. Film je tako poučno kot strastno sporočilo.

V Trentu pa smo doživeli še eno veliko migracijo, namreč selitev ptic. Jacques Perrin nas je začaral že s svojim Mikrokozmosom pa s produkcijo filma Himalaja, zdaj pa še z raznoraznimi ptiči. V pismu, ki ga je poslal, ker osebno ni mogel priti na festival, je razložil, kako so film sploh posneli. Seveda s pomočjo posebnih tehnik, ki so jih razvili prav za to priložnost, da so lahko letala in snemalci sledili ptičjemu letu kar v zraku. Snemali so po vsem svetu, delo je trajalo kar pet let, združilo pa je tako znanstvenike kot filmske delavce in v celoti najbolj ustreza idejni in umetniški poslanici festivala. Glavna nagrada mesta Trenta za Ptice selivke je popolnoma zaslužena.

Ta najpomembnejša vsakoletna nagrada nas seveda pripelje do točke, ko se je treba ozreti nazaj. Petdeset let festivala se je predstavilo prav s

Prizor iz filma *Ptice selivke*

pomočjo retrospektive. V njej so pokazali izbor petnajstih filmov, ki je želel pokriti vse pomembne države in teme: Švico, Italijo, Francijo, Poljsko, Združene države, Anglijo, Avstralijo in Nemčijo. Med temami so se filmi dotaknili prebivalcev gora, raziskovanja, vzponov, gorskih zgodb in plezanja. Žirija vseh predstavnikov festivalov, ki tvorijo posebno zvezo, se je odločila, da nagradi kot najboljšega vseh časov film, ki je zmagal leta 1955, se pravi na četrtem festivalu po vrsti, francoske Zvezde in nevihte legendarnih avtorjev Gastona Rebuffata in Georgesa Tairraza. Gre za nekakšno plezalno popotovanje po Alpah, ki ga je letos ob mednarodnem letu gora enkratno nadgradil francoski plezalec Patrick Berhault. V Sanjski navezi smo videli (tudi v Ljubljani), kako je preplezal vseh dvaindvajset vrhov. Nagrajenega filma med retrospektivo ni bilo, nekaj odlomkov pa smo lahko kljub vsemu videli v kletnih prostorih kulturnega centra Santa Chiare a je to kulturni center Santa Chiara ali kulturni center Sante Chiare?, kjer smo lahko na dveh platnih istočasno gledali montažo odlomkov vseh nagrajenih filmov do danes.

Ob pogledu na mojstrstvo nekdanjih pionirjev, ki so nam zapustili gradivo neprecenljive zgodovinske vrednosti, se danes vprašamo, kam pravzaprav dokumentarni alpinistični film pelje? Odgovor je menda na dlani. Med solovzpone in mobilno telefonijo, kjer se izgublja občutek »drugega sveta«, tišine, oddaljenosti in posebnosti, sploh pa prvobitnosti. A organizatorji niso tako pesimisti-

čni, saj ugotavljajo, da je bil človek res na Luni in na vseh osemstisočakah, da pa je na svetu še ogromno skritih koticov, ki lahko ponudijo izziv vsakemu pionirskemu duhu, ki se v teh časih loti skrivnosti Zemlje. Ugotovil bo, da se skrivnost skriva pravzaprav v njem samem.

Festival v Trentu ima pred sabo še dolgo prihodnost. Ne nazadnje so pričeli spodbujati mlade, naj snemajo v gorah in pišejo scenarije na gorsko temo. In res: dve akademiji sta se združili, Trento in Innsbruck, in letos že drugič podelili nagrado za študentski film. Tema: Pastirji. Pašništvo, ki izumira, ga je mogoče sploh rešiti? Odgovor leži seveda drugje, v brutodohodku na prebivalstvo. Če srečaš Palestinca sredi francoskih Alp, se res lahko vprašaš, kaj je gorsko pašništvo. In potem še izpostavljen problem scenarijev: nagrado so uvedli iz istih razlogov. Zmagala je tema o poskusu oživljanja visokogorske vasi, ki je na tem, da izumre. Naslov: Luserna.

Kot spodbuda za vse, ki jih filmski napori še čakajo, so se pri Zvezi filmskih festivalov v letu ravnih obletnic odločili še za eno nagrado – za avtorja, ki s svojim delom najbolj širi vrednote gorniškega filma danes in v preteklosti. Dobil jo je nemški alpinist in režiser Gerhard Baur. Tudi v Ljubljani smo videli enega njegovih filmov, Preživetje v severni steni Eigerja. Z nagrado se lahko le strinjamo.

In kaj je najbolj zanimalo novinarje? Pobeg iz mesta, seveda. Nagradili so italijanski film Čuvaj meja o slikarju, ki živi nekaj časa v mestu (Milanu), potem pa v gorah, ker meni, da tako vzdržuje ravnotežje med naravo (izvorom) in sodobnim mestnim življenjem.

Trento je festival, ki goji svojo estetiko. V obrazložitvi glavne nagrade je obvezna navedba, da si festival prizadeva tako za idejo kot tudi za umetniško vrednost. In res, glavno nagrado dobivajo filmi, ki so tudi v umetniškem pogledu na visoki ravni. Takšne večinoma lahko ponudijo profesionalne filmske hiše, veliki studiji ali velike televizijske hiše, največkrat gre tudi za koprodukcije. Tako se zagotovi ne le denar, ampak tudi določeno število gledalcev. Ker pa festival želi biti tudi dogodek, na katerem se srečujejo tako ustvarjalci, raziskovalci kot gorniki in alpinisti, ima številne vzporedne nagrade, ki vsaka po svoje izpostavljajo določen vidik.

Najpomembnejše kategorije so prav gotovo za najboljši alpinistični film, za najboljši film z gorsko tematiko, za najboljši film, ki govori o raziskovanju planeta, in za najboljši avanturistični film. Tu so še nagrade za domače avtorje, pa za kame-ro, zgodovinske remake, celo za celovečerni film in nagrade posameznih organizacij ter združenj. Pri vseh teh sta v ospredju predvsem tema, ki jo film prinaša, ali športni uspeh, ne pa toliko kako-vost samega filmskega pristopa.

V tem okviru pa lahko povemo, da se je letos zgodil pomemben zasuk. Filmi niso več zgolj dokumentarni, ampak že tudi analitični in kritični, skratka, predmet svojega obravnavanja gledajo z določeno distanco. Najboljši med njimi je prav go-tovo angleški Duhovi s K2, lahko pa omenimo tu-di Bolgare z Belimi sanjami, Poljake z Geroni-mom, Slovake s filmi Reli Šerp, Rock in vratolo-mno kolesarstvo ter Mustang, Ruse z Oranževcem »Bulnes« pa Samostani Malega Tibeta, Francoze z filmom Ne smeš sanjati: Akrobati z reke Jangce,

*Kurt Diemberger (desno) podeljuje Heinzu Zaku nagrado UIAA za film »Belavista«
(foto: Boris Strmšek)*

Američane s filmom Skok. Izreden je turški film Gora Nemrud: Božji prestol. V teh kategorijah smo v petdesetih letih prejeli nekaj nagrad tudi Slovenci.

Veliko znanih imen

50. mednarodni Festival gorniškega, raziskovalnega in avanturističnega filma v Trentu

Besedilo in Fotografiji: Boris Strmšek

Če bi pričakovali, da bo jubilejni festival v Trentu kaj posebej svečan, bi se zmotili – bil je enako svečan kakor vsako leto. Ali bolje – bil je enako velik in pester kot običajno. Kopica vrhun-skih alpinistov, srečali smo tudi kakšne alpinisti-čne legende, o katerih lahko pri nas le beremo, vr-stili so se srečanja, predstavitve knjig, razne alpini-stične obletnice, skratka, dogajanj je bilo toliko, da je ob nekaterih obveznih filmskih predstavah nemogoče slediti vsemu.

Trento je skoraj zagotovo največja priložnost za avtograme slavnih. »Bazni šotor« v kulturnem centru Santa Chiara je bil ob večerih poln, proti

polnoči pa je vse potekalo ob pivu in vinu. Prav po alpinistično. Tudi mladi in precej bolj športno naravnani plezalci niso bili izjeme. A to je bila seve-da sijajna priložnost biti v družbi imen, kot so Alex Huber, Heinz Zak, Patrick Berhault, Leo Holding, Jim Bridwell, Carlos Carsolio, Krzistof Wielicki, Valery Babanov, Christoph Hainz, Mau-ro Bole – Bubu in kopica drugih mojstrov vertika-le (ali še malo čez), seveda pa ne smemo pozabiti na našega Tomaža Humarja in Silva Kara. Med slovenskimi alpinisti bi skoraj zagotovo sodili tja še nekateri, vendar razlogi za njihovo odsotnost niso bili znani.

Zato pa smo lahko spet srečali nekaj alpinističnih dedkov, nekateri so prav gotovo že tudi pradedki, predvsem na že tradicionalnem srečanju mladih in starih generacij v centru SOSAT, alpinistične zveze Trentina. Spet je bil tukaj Bruno Detassis, dolomitski mojster, zdaj jih ima že čez devdeset, pa seveda obvezni Cesare Maestri, Cezarino Fava, srečali smo tudi Sergia Martinija, pa Kurta Diembergerja ... Le kdo bi si zapomnil vsa ta imena!? Nadvse pristrčno srečanje z omenjanjem imen, njihovih zaslug, aplavzi, rokovanjem, trepljanjem po ramenih, celo kakšna solzica se je utrnila. Opaziti je spoštovanje mladih do starejših, brez katerih tudi mi ne bi našli poti v stene. Italijanski alpinistični posebnež iz Erta, Mauro Corona (spoznamo ga lahko po skoraj obvezni cigari), je po kolenih prišel do Detassisa in se mu poklonil. Simpatični devetdesetletnik Ricardo Cassin tokrat ni bil prisoten, a smo ga lahko srečali v naslednjih dneh.

Sicer pa je pred zaključkom festivala tradicionalni večer v festivalskem avditoriju, ko poteka predstavitev (dela) zgodovine alpinizma in njenih protagonistov. Tokratna tematika je imela naslov Gorništvo – načini, ideje, področja in trendi iz zgodbe. In zgodb je bilo veliko. Sprehajali smo se od gorstva do gorstva, od gore do gore, od stene do stene, od smeri do smeri in vselej naleteli na alpiniste, ljudi, brez katerih gore pravzaprav sploh ne bi bile to, kar so. Simpatična voditeljica Sveva Sagramola, ki jo poznamo že od lani in je tokrat ponovno pričela večer z opravičilom, da pač zelo slabo pozna gorništvo in gorniško zgodovino, je vabila na oder pomembne akterje posameznega časa. Malo se je zatikalo pri raznih prevodih njenih vprašanj neitalijansko govorečim, ampak zaradi duhovitosti posameznikov je ta nerodnost nekoliko zbledela. Jim Bridwell ji je na vsa tri vprašanja razlagal o vremenu, Leo Holding, ki je prišel na oder z berglami (padel je ob poskusu prostega vzpona po smeri Maestri-Egger v Cerro Torreju), pa, kakšno glasbo poslušala. Oscar Bradler (eden od avtorjev slovite Bradler-Hasse v Cinah) se je trudil kar italijansko in se ob tem dodobra namučil, a publika se je ob tem neizmerno zabavala. Veliko bolj je bilo nerodno, da nekaterih, ki so posebej zato prišli v Trento, na oder niso niti povabili. Se na žalost zgodi.

Italijanski alpinistični posebnež Mauro Corona (klič) se je prišel pokloniti legendi Brunu Detassisu (levo), maed njima Cesare Maestri

Na srečo niso pozabili verjetno najbolj pričakovane najavljene legende. Junak iz severne stene Eigerja Anderl Heckmair je prišel na festival v spremstvu svoje soproge, in čeprav jih šteje že čez devetdeset, mu vzpon na oder ni predstavljal prevelikih težav. Simpatičen možakar, ki se verjetno niti ne zaveda, kako veliko mesto v zgodovini ima prvi vzpon čez severno steno Eigerja in kako nove generacije še vedno občudujejo ta podvig, a vesel, da mladi še vedno plezajo v gorah in da ideja alpinizma ni zamrla. Majhno presenečenje pa je bila simpatična in živahna gospa, za katero se je izkazalo, da je soproga že davno preminulega Hermannu Buhla. Za tiste, ki jim ime ni znano, droben nasvet – njegova knjiga Nanga Parbat. Sicer jo boste težko dobili, a le preberite in vse vam bo jasno. No, gospa Buhl je podelila tudi dva srebrna encijana (tradicionalna nagrada trentskega festivala), in sicer za alpinistične uspehe (Valeryju Babanovu) in za služe za ohranjanje narave in gorske kulture, ki jo je prejel Šerpa Tenzing, mlajši seveda, a prav zares sin tistega Tenzinga, ki je nekoč s Hillaryjem prvi stopil na vrh Everesta.

In ob vseh teh imenih je kljub nekaterim slabim lastnostim trentskega festivala, med katere spada že pregovorna in na trenutke kar kaotična organiziranost, to še vedno največji in najbolj znan tovrstni dogodek, ki se ga zares spleča udeležiti. Tudi tistim, ki jih gorniški filmi pravzaprav sploh ne zanimajo, saj smo že kar nekajkrat ugotovili, da so ti še najmanj pomembni na tovrstnih prireditvah. Zato pa je tukaj na srečo žirija, ki oceni filme in razdeli nagrade. Tokrat so bili v njej Patrick Berhault, Piera Detassis, Stefan Koenig, Rebecca Martin, Josef Simunek, Manouchehr Tayyab in Margaret Wicks, vsi večinoma s področja filmske ustvarjalnosti, Berhault pa seveda predstavnik alpinistične javnosti. In imeli so zares težko delo, saj je bilo samo v tekmovalnem programu prikazanih 78 filmov, vse skupaj pa smo jih lahko videli čez 120. A časa je bilo za vse premalo.

In še nekaj za ljubitelje interneta oziroma plezanja po internetu. Tokrat se je drugič podelila nagrada »Born to walk Award« za najboljšo sple-

Planinski vestnik med gorniškimi revijami na knjižnem sejmu

tno stran, letos jo je prejela www.discoveryalps.com, kar oglejte si jo, veliko zanimivih informacij. ●

Od daleč sem prišel na stare zdaj dni

Vinko Hrovatič

Od daleč sem prišel na stare zdaj dni,
da videl bi énkrat še mrzliške jase,
da slišal bi veter, ki v drevju šumi
v spomin bi priklical nekdánje si čase.

Od bukve mogoče ostal je le štor
in vse na okoli bohota se grmovje,
planinca se spomnim, ki bil mi je vzor,
saj ljubil je naše zasavsko hribovje.

Zdaj tu od ljudi me nihčé ne pozná
in njihova lica se zdijo mi tuja,
v pozdrav mi nobeden roké ne podá
in nihče v družbi pijač ne ponuja.

Kot nékdaj bom v rebrju janževk nabral
in z njimi se vrnil bom doli v doline,
bom Mrzlici zadnjič pomahal v pozdrav,
ko v pesmi si nánjo bom čuval spomine.

Božanski mir gorá

Aleš Tacer

V nosnicah
polje mi
vonj po nevihti;
v steno
zagrebem
drhteč v divji ihti.

Le malo še,
malo,
previs ta
še zmorem;
tej ujmi besneči
potem bom
pokoren.

In gora zaenkrat
še skriva prezir.
Kljub burji
začutim
božanski nje
mir...

Odkod beseda planina

O nekaterih gorskih imenih

Besedilo: Dušan Čop

V zadnjih letih vse bolj narašča zanimanje za imenoslovje, v zvezi s tem pa tudi za etimologijo imen, zlasti gorskih in krajevnih, in seveda za »pravilno« zapisovanje imen, česar pa se, ker je zelo malo strokovnjakov/jezikoslovcev, ki se s temi in takimi vprašanji sploh ukvarjajo, vse bolj lotevajo nestrokovnjaki, dostikrat domačini, ki ne poznajo jezikovnih zakonov, ki so skozi dolga stoletja oblikovali ta imena v današnjo podobo. Zato je tudi vse več napak v imenskih oblikah, mnoga imena so v vedno novih zemljevidih, krajevnih monografijah, uradnih zapisih idr. pisana dostikrat že kar v narečju. Mislim, da je treba takim poskusom zapisovanja imen, napačnim poskusom etimologiziranja in »vsevednosti« v tej znanosti, ki nikakor ni lahka in ki se je nekdo, ki ne pozna njenih zakonitosti, ker se jezikoslovja ni nikoli učil, ne more posluževati na popolnoma neprimeren način in tako kvariti pravo imensko obliko – vendarle posvetiti nekoliko več pozornosti, kakor smo je doslej.

Eno takih imen je **Planina**. To je sicer predvsem občno ime, a je, kakor vemo, tudi lahko pravo gorsko ali krajevno ime. Že M. Pleteršnik izvaja to ime iz «полнъ oz. plan, iz česar je nastalo tudi planina v prvotnem pomenu »gora, ki ni porasla z drevjem« in pozneje »(gora kot) pašnik«, v množini »planine« pa »gorovje«. Nekateri viri iz 18. stol. oz. iz časa pred začetkom planinskega turizma omenjajo »das Hochgebirge«, kakor predstavlja Maks Pleteršnik množinsko obliko »planine«, kot »montes ardui« (tj. strme, težko dostopne gore). Zanimivo primerjavo najdemo tu med pojmom planina in hrv. »golo brdo«, tj. gora, na kateri ni drevja.

Toda iz korena »plan« je z različnimi obrazili nastala poleg »planina« dolga vrsta besed, ki jih omenja tudi Pleteršnik. Najprej sta tu **plan**, pridevnik v pomenu »odprt, z drevjem neporaščen« in samostalnik plan, planí (ž. sp.) s pomenom »odprt prostor brez drevja«. Tako rečemo »Iz gozda je prišel na plano«, »Na planem je bilo veliko bolj svetlo kakor v gozdu«; potem **planišče** (nepogozden prostor v gorah), **planinica** (majhna planina), **planja** (odprta površina brez drevja), **planjava** (večji odprt prostor), **planica** in **planota** (prostor brez drevja ali grmovja v gorah), glagola **planovati** in **planiniti** (opravljati delo na planini, planšariti). Tisti, ki so planinili ali planšarili, so bili **planinci** ali **planšarji**, delo na planini je **planinjnje**, **planinarstvo**, **planšarstvo**, **planinščina** pa »plačilo za uporabo planine oz. pašnikov«. Tudi rastlina po imenu **planika** spada sem.

Ni malo tistih, ki mislijo, da smo besedo (in ime) planina, prav tako pa tudi planinec, planinstvo idr. prevzeli iz srbskega oz. hrvaškega planina in bolgarsko-makedonskega planina v pomenu »gora« (npr. «Планината далечена е хубава»), vendar to ni res. Že v slovenščini je to zelo stara beseda! To besedo poznajo tudi Čehi in Slovaki; planina pri njih pomeni »krčevina, neobdelana, nerodovitna, jalova zemlja«; k temu pridevnik planý, »neploden, jalov«. Tudi v Lužici plonina pomeni »slaba, neplodna zemlja«; na Poljskem, predvsem v Tatrah, je plonina tako kot pri nas planina, sicer pa je to pri njih hala alpejska, plonny pa se rabi v pomenu »jalov, nerodovit«. Tudi Ukrajinci (predvsem Rusini v Karpatih) poznajo to besedo,

a pri njih »polonyna« ne pomeni samo »planina«, ampak tudi »gora« (npr. Polonyna Rovna, 1482 m, severovzhodno od Užgoroda). Na slovanskem jugu je »planina« tudi v pomenu »planina, gorski pašniki« samo v Črni gori, drugje so v rabi besede suvat (v Srbiji), bačilo, bačija (tudi v pomenu »planšarija«), v Bolgariji in Makedoniji pa mandra. Vsekakor je slovenščina z besediščem, nastalim iz »plan«, bogatejša kot sosednji jeziki!

Planina in Planinica, Planja, Planjava so tudi imena gorskih vrhov (npr. Planinica blizu Krima, Planinizza večkrat na robu furlanske nižine, Sv. Planina v Zasavju do 2. svetovne vojne); Planina je tudi krajevno ime (npr. Planina pod Golico, Planina pri Sevnici, Planina pri Rakeku) ali sestavni del besedne zloženke, npr. Gorjanska planina (v Karnijskih Alpah), Vrtaška planina, Velika planina. Tudi **Planica** (ali Planice) je pogosto ime nekega manjšega ali večjega predela gorah, neporaslega z gozdom (npr. pod Jalovcem).

Toda tudi imena, izvedena iz »plan«, so po veliki večini silno stara. Že v starih cerkvenoslovenskih tekstih izpred l. 1000 najdemo »planina« v pomenu »gora«. So pa tudi taki dokazi kakor imena Planitzen, Plankogel ipd. na ozemljih, na katerih so bili nekoč strnjeno naseljeni Slovenci (kot primere naj tu navedem malo gorsko planoto Planitzen s cerkvijo v Visokih Turah nasproti Großglocknerja – in še eno tako ime, Planitzenbauer, hišno ime v bližini Badgasteina, severno od glavnega grebena Visokih Tur). Ta imena so brez dvoma iz časov, ko so Slovenci, ki so bili tam naseljeni, še govorili slovensko. Ista imena Planja, Planica, Planina (in pojmi planina, planinica, planota idr.) so prav tako še vsa iz srednjega veka, kar nam lepo dokazujejo nekateri dokumenti iz 15. stol. Tako v listini z datumom 8. oktober 1496 goriški mejni grof Leonhardt II. potrjuje posest (rožaškega) samostana v Rožacu (blizu Čedadu), in sicer »centum quadraginta praedia Monasterii Rosacensis« (140 posestev rožaškega samostana). Ker so podložniki samostana morali s prisego potrditi, da so podložni temu samostanu, so v dokumentu vsi navedeni z osebnim imenom in imenom kraja, iz katerega izhajajo oz. s priimkom, omenjena pa je tudi njihova posest, gorske planine. Primer iz omenjenega teksta: »...Hanzil, Besiak, tenuit quandam planinam uocatam Dolech,

quae est iuxta **montem seu planinam** nominatam Balla...« in »Blasius Marsolinus habitans in quadam villa nominata Coritniza, possidet unum montem seu planinam nominatam Natsozo (Nad Sočo?)...«¹ To jasno dokazuje, kaj je prvotni pomen te besede: planina je toliko kot mons.

Mimogrede naj tu čisto na kratko povem, da je tudi v drugih alpskih jezikih za pojem »planina« (lahko) uporabljena beseda gora. Tako npr. Furlani za planino uporabljajo »mont«, prav tako kot za goro, samo da je »il mont« gora, »la mont« pa je planina (npr. furlansko: »Dutis lis vacis vin in mont« = vse krave pridejo na ...«), »Mont« je lahko planina tudi v ladinščini (v Dolomitih). Tirolci rečejo ovčji planini Schafberg, volovski pa Ochsenberg! Celo Francozi imajo za kravjo planino »montagne a vaches«, v gorovju Jura pa je planina sploh samo »montagne«. Tudi pri nas je v nekaterih pokrajinah v preteklosti dokazano, da je bila beseda »gora« rabljena v pomenu »planina«. Tako postojnski urbar iz l. 1498 navaja npr. za Slovensko vas za vsakega kmeta posebej, kje ima svoj »goro«! **Planina** je torej dolga stoletja »vzpetina, na kateri ni drevja«, gora pa je tudi porasla z drevjem. **Planine** v današnjem pomenu besede, tj. »gorski pašnik«, nastajajo šele proti koncu srednjega veka (A. Melik).

Pa še to: B. Hacquet navaja (v knjigi *Oryctographia Carniolica*, 1778) za Kamniške Alpe ime »Kamelske planine« (poleg »Grintovci«). To dokazuje, da se že davno pred razvojem planinstva beseda »planina« uporablja v pomenu »gora« (namreč »ne prekrita z gozdovi«), res da zdaj (kot že spredaj rečeno) le še v množini.

Končno je treba omeniti še priimke, katerih izvor je v izrazu »plan«. To so Planin(e)c, Planinšek, Planinšič idr. in tudi ti priimki izhajajo vsaj iz 16. stol. Torej so dovolj stari, da je naše Planinsko društvo za člane ob nastanku društva uporabilo ime »planinec«, saj je bil pomenski razkorak od »planinec« = »planšar, prebivalec gorskih predelev« k »planinec« v pomenu »obiskovalec gora« dokaj preprost in razumljiv. Niti najmanj ni bilo treba iskati imena za naše splošno slovensko društvo pri sosedih, ki so tako društvo ustanovili eno leto prej.

¹ Confirmatio per Illm. D. Com. Leonhardum Goritiae facta, de omnibus mansis Abbatiae Rosacensis.

Ali je ali ga ni??

Kdo ali kaj, in kje?

Besedilo: Stanko Klinar

Ja, Klinarski vrh, v vasi Krnica pod Rogatcem, sosed in imenski odvisnik starodavnih domačij Spodnjega in Zgornjega Klinarja.

Na zemljevidu Kamniško-Savinjske Alpe 1:50 000 iz leta 2000 (založila Planinska zveza Slovenije, izdelal Geodetski zavod Slovenije, druga izdaja) je kota 911 m – nižja celo od Spodnjega Klinarja (950 m), kaj šele od Zgornjega Klinarja (1010 m) – zapisana kot Klinarski vrh, domačini v Krnici, med njimi kar obojni Klinarji, pa pravijo, da to ni nič, da tega imena ni, da naj nesem zemljevid nazaj na Geodetski zavod in naj mi vrnejo denar. Toda kota je resnična. Da bi bila brezimna, skoraj ne verjamem. Kosmata krtina nezavidljivih 911 metrov dejansko čepi med obema grabnoma (Rogačnikom in njegovim pritokom) pod Spodnjim Klinarjem, prav blizu ceste, ki se peha vkreber mimo obeh Klinarjev h Gornemu Špehu (1150 m), in ta realizem, četudi malo na glavo postavljen,¹ je bil zadosten sunek, da rodbina Klinar iz Mojstrane razpne jadra in pristane pod Rogatcem, da si ogleda in zavzame »svoj« vrh.² (Stara

pesem: doma ji česa »vidnega« ne privoščijo – *ne mo propheta in patria!* – treba je bilo iti k radodarnim Savinjščanom! Smo pa seveda z malim zadovoljni, »bolje išta nego ništa«!)

Vzpon je bil vreden vrhovega imena. Skladen s preživitveno žilavostjo poimenovalnih visokogorskih domačij. Bilo bi deset minut od ceste, če se ne bi stavili v bran pragozdna razmetanija in nepretrebljena podrast in vse, kar spada zraven: zdrsanje na požledenem listju, trganje cunjic na ostrih polomljenih štrlinah sušcev, doklicavanje v meglenem šumenju smrek in švrkaste veje, ki barske vsiljivce oplazijo čez usta in lice, da se vrnejo v civilizacijo marogasti kot prašič, ki zboleva za rdečico. Drevesa pač obleže, kot jih vrže vihar ali požled, kómu so napoti, jih ne zanima. Za nameček ti potisnejo v nos svoje zverženo nasršene izpuljene korenine, ki se kot zublji stegujejo levo in desno in v vis in te lovijo in grabijo kot koščeni prsti čarovnice iz Janka in Metke. Če pristejem še iskanje kraja, kjer je treba zapustiti cesto, pa iskane najvišje točke naše začarane grbine v zaraslem,

¹ Dvakrat na glavo postavljen: 1. Običaj je, da se po domačiji imenovana kota vzpenja ali zajeda neke *nad* domačijo, npr. Kordeževa glava, Končnikov vrh, Prodnikova Ovševa, Potočka zijavka, Ledrovski vrh, Mlakarski vrh, Klemenča peč, ta neznatna poraščena zagozda pa se stiska globoko ob podnožju domačije, ki ji je dala ime, kot kakšna rojena tlačanka, ki komaj čaka, da ji bo gospodar stopil na glavo; 2. Po pričakovanju in kasnejšem potrditvenem spoznanju je nerazgledna, med višja pobočja zaprta krtina docela skregana s tešitvijo visokih planinskih hrepenenj. (Privoščeljci bodo rekli z Župančičem: »Kar želeli, so imeli, saj zato so šli po svetu!«)

² Seveda samo v smislu imena, ne lastnine. Menda pa ne pripada niti nobenemu od domačih kmetov Klinarjev. Kako so ga kartografi nacoprali, ni jasno. Morda s pravadnih katastrof, ki sta jim današnja govorica (poimenovanje) in lastninska razdelitev na terenu obrnili hrbet?

Na Klinarski vrh – ki je v gornjskih in tudi siceršnjih vrstah dejansko docela neznan in naj tak ostane tudi zanaprej – sem naletel, ko sem nabiral imena s pridevniki na *-ski/-ški*, ki pomenijo svojino. To

sicer ni prvi pomen teh pridevnikov, vendar na savinjsko-koroškem območju kar precej pogost: *Pristovski Storžič* po kmetu Pristovcu, *Ledrovski vrh* po Ledrovcu, *Ugovški vrh* po Ugovšku, *Riharska jelka* po Riharju, *Najeuska lipa* po Najovniku, *Naravske ledine/Naravski vrh* po Naravniku, *Permanski vrh* po Permansku, *Atelsko sedlo* po Atelšku, *Tolstovski kot* po Tolstovršniku, *Hriberski vrh* po Hriberniku, *Voduški vrh* po Vodušku, *Dražniški vrh* po Dražniku, *Mlakarski vrh* po Mlakarju, *Žagarski vrh* po Žagarju in – kronski primer – *Logarska dolina* (skupaj z *Logarsko pečjo*) po domačiji Logar. Sem sodijo tudi imena kot *Potočka zijavka/Potočka planina* po kmetu Potočniku, *Pistočki vrh* po Pistotniku, *Mlački vrh* po Mlačniku, *Zački sedle* po Začniku, *Klemenča jama/Klemenča peč* po Klemenšku in *Ivarško jezero* po domačiji Ivartnik; v teh primerih bomo njihovo končnico imeli za varianto (ne spačenko!) končnice *-ski/-ški*. Seveda se tudi na zakoličenem območju lastnina bolj običajno izraža s končnico *-ov/-ev* (če bi šlo za žensko, bi naleteli na končnico *-in*, vendar nisem našel niti enega takega primera – moški šovinizem, a? – moški je gospodar, on daje ime domačiji in njeni lastnini, že od nekdaj, kako sa-

Pod Rogatcem (foto: Vladimir Habjan)

nepreglednem grebenu, naraste deset minut na več kot pol ure. Potem je treba zaznamovati vrh, da se ve, da je nanj že stopila človeška noga, recimo, da se neka odpadla macesnova veja prelomi

moumevno!? – kam spada *Mačkin kot*, še nisem dognal), primerov je več kot v izobilju, npr. *Kordževa glava*, *Končnikov vrh*, *Makekova Kočna*, *Prodnikova Ovsčeva*, *Malkov kot*, *Robanov kot*, *Pavličev vrh*, *Strečev vrh*, *Kolarjev vrh*, *Špehov vrh*, in, zanimivo, *Logarska peč* zraven *Imanikove peči* (vse po moških gospodarjih Kordežu, Končniku, Makeku itd.), tako da je tudi moje sogovornike (domačine pod Rogatcem) čisto naravno zaneslo v ubeseditev *Klinarjev vrh*, ki pa ga po njihovo seveda ravno tako ni, kot ni *Klinarskega vrha*.

(Končnica *-ski/-ški* v nelastninskem pomenu je sicer v slovenščini nadvse pogosta. Nelastninski pomen je daleč prevladujoč – nešteto je besed tipa *planinski*, *gorniški*, *ribiški*, *lovski*, *gorski*, *gospodarski*, *kronski* – in se zato šteje kot prvi pomen. Za hip pomislimo, da je s *-ski/-ški* mogoče narediti pridevnik iz vsakega naselbinskega imena, npr. *ljubljanški*, *mariborski*, *loški* (z že prej omenjeno varianto, npr. *Lučka kočča*), in mnogih imen gora, npr. *triglavski*, *goliški*, *višarski*, *jalovski*, kot nelastninska končnica pa je postala tudi kar reden sestavni del gorskih imen, npr. *Draški vrh*, *Begunjski vrh*, *Triglavska šerbina*, *Jezerški vrh*, *Vrtaška planina*, *Konjska dolina*, *Kalski Greben* itd. itd.)

– No, oprostite mi to zastranitev, z njo sem poklicno zasvojen (po poklicu sem namreč Slovenec – in sem besen na tiste, ki niso, a se širokoustijo po slovenski periodiki ali celo pišejo knjige, ki so, skupaj z založnikom in urednikom, na meji narodnega izdajstva, moje domoljubje pa zaničujejo), saj če komu ne diši, naj pred njo kar zamiži! Meni se v tem pač ne razodeva samo običajno bogastvo jezika, še manj učiteljsko orožje za davljenje Slovencev («... slovenščina je najbolj osvožena predmet v šolah ...» – redni refren zadevnih reportaž), marveč prava, domala bojevita poezija materinščine. Sočustvujem z vsakim, ki je še ni odkril.

in poveže v križ in da se ta brez vseh gradbenih dovoljenj in pripomočkov (na te ni nihče vnaprej mislil, saj kdo pa je pričakoval pionirsko osvajanje sredi kultiviranega sveta!) zasadi v kamnito, z listjem prekrito téme, kjer bo vegasto omahnil, brž ko mu bomo obrnili hrbet, pa je dobra ura naokoli. »Vzpon« se zaokroži z obvezno dokumentarno fotografijo (obsojeno na »holivudski uspeh« za izjemno impresijo pod zastorom zameglene pragozdne teme) – spet kar nekaj časa trpi, da se vsi »gasilci« od treh let do tridesetih in dvakrat tridesetih in čez paradno razvrstijo za posnetek na razgloданem svetu, ob samoumevnem jokcu in smrcu in brisanju noskov, vmes poseže še vrhovna oblast narave s starolatinsko nesočutno nujo *natura habet sua iura*, in nekdanjih pričakovanih deset minut nabrekne na svetlobna leta. Dolgost potrpljenja nam krajšajo le še curki snega, ki se usipljejo za vrat z vetrovnih vej, fotograf pa tako in tako dobi čofasto ekspresno pošiljko na aparat ravno pravi hip. («Žrtve morajo biti,« je rekel Kardelj, četudi je morda mislil celo nase.)

– Aha, rekel sem, da je bil vzpon vreden ... Ampak samo vzpon, vrh bi izvzel ... Hm, ali še prisegamo na enako ljubezen do vsega v naravi? Ali ni ta neznatni, odljudni vršiček že vnaprej pozabljen, preden bi sploh utegnil stopiti v kogaršnjo zavest? Saj so ga še domačini kar odmahnil, odsunili v nič, v neobstoj. Od tega kosmatega, med dva grabna zaklinjenega K/klin(ar)ja (*Nomen est omen?*) ni ne gospodarskega pribitka ne športnega užitka. Ne bo turističnega cvenka. Čemu še tratiti zanj kako misel! (Prav mu je, zakaj se pa tako imenuje! – če se res?) ●

Naša smer

Puntarska s popoldanskim izstopom

Čez Vršac – skalno trdnjavo nad Zadnjico

Besedilo in Fotografiji:
Boris Strmšek

*Zgornji del stene
je podoben trdnjavi*

Če smo prejšnji mesec obiskali popolnoma primorsko steno, pa smo se tokrat ustavili nekako na meji med primorskimi in gorenjskimi vršaci in glej ga zlomka – naš tokratni cilj se prav tako imenuje Vršac, če smo natančni, Vodnikov Vršac. 2194 m visoka gora je sicer del mogočnega ostenja Kanjavca, pa vendar se že od daleč loči od večjega soseda, predvsem po drzno odsekani steni, ki se dviga naravnost iz doline, v vršnem delu pa daje videz skalne trdnjave. In prav ta trdnjava je glavna odlika Vršaca, saj daje videz nedostopnosti in povzroči tresenje hlač, ko iščemo z očmi njene šibke točke na koncu Zadnjice, ob tem pa se počutimo izredno majhne in neobgljene. V levem delu je spodnji del stene položnejši in precej poraščen, predstavljajo pa ga globoke grape in ostri razi, po višini pa je stena enaka Severni triglavski. Desni del daje »prijaznejši« videz in prav tukaj poteka smer, ki je za plezalce zanimiva kot celota, saj tudi v spodnjem delu nudi zanimivo in napeto plezanje. Levo od grape, ki loči Vršac od sosednje Rušice, se po sistemu dveh velikih zajedrične Puntarska smer, po mnenju mnogih plezalcev najlepša v steni.

Sončna severna stena

800 metrov visoka Puntarska smer je nastala v dveh delih. Janko Humar in Ivan Rejč sta spodnji del preplezala leta 1980, zgornji, najtežji del pa sta dodala leto kasneje. Tako smo dobili smer, ki se lahko postavi ob bok ostalim znamenitim klasikam v slovenskih stenah, kot sta na primer Ašenbrenner in Čopov steber. Ker pa želimo, da se naših smeri loteva večje število alpinistov, ki iščejo zanimive cilje, vam bomo predstavili nekoliko lažjo varianto Puntarske smeri. Zgornjemu, najtežjemu delu se bomo izognili in do roba stene plezali po Popoldanski smeri, ki je nekoliko lažja, a presenetljivo zanimiva, kot celota pa je to še vedno zelo resna tura, na katero se kaže dobro pripraviti. Stena je orientirana severozahodno, zato je v njej velik del dneva tudi sonce, kar pomeni, da je treba vstopiti zgodaj, če ne želite dobiti sončarice. Glede opremljenosti in kvalitete skale sem bil sicer nekoliko negativno presenečen. Kljub veliki

V Puntarski so tudi »štirice« strme

hvali se morate pripraviti tudi na plezanje po »šodru«, s sabo pa vzemite nekoliko več klinov in ostale opreme, saj jih je v steni le za vzorec, vsaj do najtežjega dela. Orientacija sicer ni zahtevna, vendar pa v osrednjem delu lahko hitro ulovite kakšno nepredvideno varianto. Opis in skico smeri najdete v knjigi Slovenske stene (Mihelič, Zaman – 1987), vendar boste potrebovali še nekaj lastne iznajdljivosti in orientacijskih sposobnosti, a pri avtorjih smo že navajeni, da nekoliko pretiravajo. Dostop in sestop sta enostavna in dokaj udobna, a ne razumite tega kot redno avtobusno linijo. Z avtomobilom se lahko pripeljete do razcepa cest »Na placu«, kjer lahko parkirate, saj je cesta dalje namenjena le izbrancem (zapornica). Po slikoviti dolini gremo do konca, kjer se razcepi na dva dela – Korita proti Luknji in Zadnjiški dol proti Prehodavcem. Čez Zadnjiški dol krenemo navzgor mimo izvira, kjer lahko natočimo vodo, in pri grapi, ki deli Vršac in Rušico, krenemo proti steni. Približno 700 višinskih metrov in dve uri.

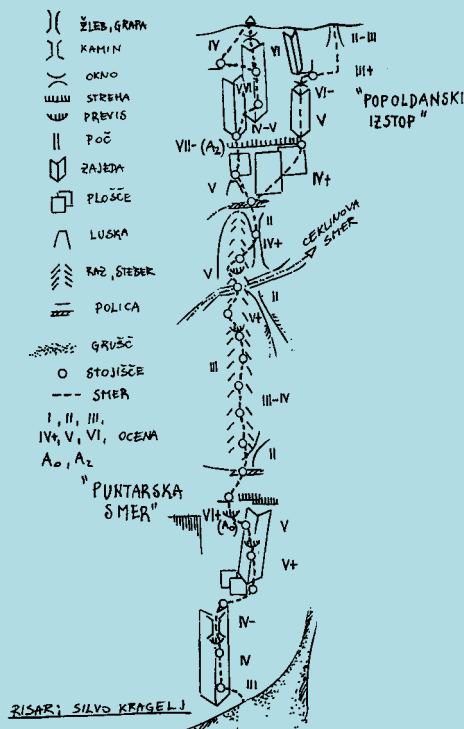
Sestop pelje z vrha na Prehodavce, kjer je Zavasvska koč (2071 m), nato navzdol do prelaza Čez dol (1632 m) in v Zadnjiški dol. Nazaj do avtomobila boste potrebovali približno tri ure, če se vam ne smilijo kolena, pa ste lahko tudi hitrejši. Zemeljevid: Triglav – 1:25.000.

Iz stene skozi okno

Prvič sem se srečal z Vrščacem kakšnih dvanajst let nazaj (mogoče celo več, saj veste – spomin in leta). Takrat sva z Markom Lukičem poskušala pozimi preplezati Smer norosti. Na srečo naju je srečala pamet in sva sestopila, še vedno pa se spominim peklenjskih muk v 15-metrski prečnici brez varovanja z oceno VII- in v dve številki prevelikih plezalnikih. A prišla sva najdlje od vseh ponavljalcev, luska, po kateri sta potekala prva dva raztežaja, pa se je kasneje raje zvrnila v dolino. Pametno! Kasneje se je ta Vršac kar nekako izmikal (ali pa jaz), med letošnjim peklenjskim tempom višinskih del po tropsko-saharski vročini pa sva se z Juretom kar nenadoma znašla pod steno. Naravnost z dela zvečer na vožnjo z »energy drink«, kratek spanec v spalni ob avtomobilu, v steno in nazaj, pa spet proti domu (vožnje se ne spominjava prav dobro), kratke urice (morečih) sanj in spet delo na vrvi ... Dan pred nama si je nekdo polomil rebra v smeri.

Vstopni del poteka po dveh zajedah, prva je nekoliko lažja. Tukaj prihranite nekoliko časa, če plezate kar nenavezani (IV+), a vas bo kamin na koncu prepričal v koristnost uporabe vrvi. Iz prve zajede krenemo desno po polici in tam nas čaka druga zajeda. Tale je nekoliko težja, težavnost se ves čas suče okoli petice, plezanje pa poteka po dobri skali. Zaključek je verjetno ključ spodnjega dela smeri. Iz zajede je treba splezati levo čez krušljiv in strm del. Zelo dobra šestica v šodru in muke ježeve! Ampak vse lepo enkrat mine in spet ste v lažjem delu. Drugi del je lažji in poteka po razbitem stebri (III-IV), kjer je treba na koncu izplezati po levi strani (V+), da pridete na gredino s Ceklinovo smerjo. Ta del je sicer lažji, vendar kvaliteta skale ne zasluži hvale. Po Ceklinovi smeri obstaja prva možnost pobega iz stene, a že sam videz ne privlači. Nadaljujemo raje po stebri, ki nudi nekoliko lepše in težje plezanje (IV-V), in nenadoma

stojimo pod veliko streho. »Kot da bi jo zidari zazidali!« je komentiral Jure. Hja, res je velika in presenetljivo pravilnih oblik. Puntarska poteka tukaj po levi strani strehe, naša varianta pa gre po desnem robu. Najprej splezamo čez položne plošče pod streho proti desni. Eden najlepših raztežajev v steni (IV+)! Na robu strehe nas pričaka pogled navzgor v na videz grdo in krušljivo zajedo. Spet presenečenje – vse drži, plezanje je lepo, oprimki pa veliki in zaobljeni (V). Dokaz, da videz včasih vara. In za konec (čeprav še ni) krona vsega – plezamo skozi veliko okno (VI-?) in vstopimo v drug svet. Od tukaj je treba desno okoli vogala in v lahkem plezanju dosežemo rob stene. Za nami je tura, na katero smo lahko ponosni. Za ljubitelje težjih variant pa je seveda zanimiv originalni izstop. Mimo strehe po poč (VII-) in nato zgoraj po sistemu zajed (VI), kjer te na koncu prav tako pričaka okno, skozi katerega izstopiš na rob stene. In čas, ki ga boste porabili za plezanje? V vodniku piše od 6 do 10 ur, pa raje računajte 10, da ne bo kakšnih presenečenj. ●

Iz tujega tiska

Besedilo: Boris Strmšek

Montana – 2/2002

Češka gorniška revija Montana v letošnji drugi številki (izhaja šestkrat letno, Format A4, 60 strani, barvni tisk, www.montana.cz) na straneh 52 in 53 predstavlja dve slovenski plezališči, in sicer Kotečnik ter Preddvor. Avtor besedila je Dušan Janák, ki ob kratkem potopisu poda nekaj osnovnih podatkov o plezališčih, nekaj skic sten s smermi ter majhen zemljevid za lažjo orientacijo, kar je seveda iz Česnovoga vodnika Plezališča Slovenije. Sicer je v isti številki tudi reportaža o vzponu nemških plezalcev v steni El Giganta v Mehiki, prav to smer pa sta pred kratkim ponovila naša plezalca, kar si lahko preberete na naših straneh. V Montani je poleg tega kratka reportaža iz Paklenice, iz severne stene Eigerja in še veliko zanimivega.

Jamesak

Občasno pride na naš naslov tudi slovaška revija Jamesak (Format A4, 36 strani, www.jamesak.sk), ki kljub skromnosti prinaša zanimive reportaže, med drugim lahko zasledimo vzpon Huberja in ostalih v Ogreju (5/2001) in vzpon Valerija Babanova čez Mera Peak, za katerega je prejel zlati cepin (6/2001). V isti številki je reportaža Marka Prezlja o plezanju v Denaliju, najdemo tudi našega znan-

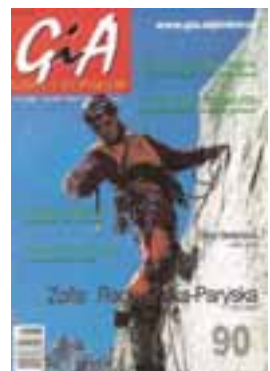
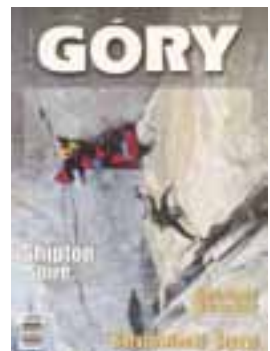
ca Bubuja in njegov vzpon v Pakistanu na Shipton Spire (1/2002) in še kaj. Čeprav skromna po obsegu, je revija dovolj aktualna in na tekočem z dogajanjem na plezalsko-alpinskih sceni.

Gory

66 strani poljske gorniške revije (Format A4, barvni/črno-beli tisk, www.gory.wyd.pl) predstavlja najboljši kompromis med kvaliteto in skromnostjo, tako po oblikovalski kot po vsebinski plati pa je revija na precej visokem nivoju. Na njenih straneh se pogosto najdejo tudi slovenski plezalci. Tako je v letošnji marčevski številki recenzija knjige Tomaža Humarja Ni nemogočih poti ter kratek zapis o smučanju z vrha Aconcague, ki ga je na začetku Februarja letos opravil Boris Strmšek. V aprilski številki je na štirih straneh intervju s svetovno prvakinja Martino ČuFar, lepo opremljen s fotografijami, na barvnih straneh ... Revija odlikujejo odlične reportaže, aktualne informacije, pokriva pa vsa področja gorništv.

Gory i alpinizm

Še ena poljska revija, ki je nekoliko skromnejša (44 strani, Format A4, razen platnic črno-beli tisk, www.gia.alpinizm.pl), zato pa prinaša veliko kratkih novic iz vseh svetovnih gorstev. Revija je pravzaprav posledica truda izredno uspešnega poljskega alpinista Aleksandra Lwowa, ki je njen glavni urednik.

Vzpenjanje po vrvi na Festivalu Lent

Na 10. tradicionalnem Festivalu Lent v Mariboru se vsako leto odvija zanimivo tekmovanje, ki ga organizira postaja GRS Maribor. Vzpenjanje po vrvi pod Starim mostom je namenjeno predvsem tistim, ki obvladajo tovrstno tehniko, mednje pa bi lahko prišteli alpiniste, gorske reševalce in jamarje. Atraktivno tekmovanje vselej pritegne tudi množico gledalcev, na žalost pa organizatorji letos niso imeli sreče z vremenom. Močan naliv pred tekmovanjem, ki se je odvijalo 29. junija, je odgnal tako gledalce kot tudi nekatere, ki so želeli nastopiti, kljub vsemu pa je tekma uspela in videli smo lahko zanimive borbe med nastopajočimi. Pravila so namreč takšna, da se mo-

rajo tekmovalci najprej vzpeti po vrvi do zvončka na mostu, nato pa se pripnejo na drugo vrv in se z osmico spuštijo nazaj do vnožja. Ob tem so seveda dodatno varovani. Odločilno je predvsem prepenjanje na drugo vrv, ki vzame kar nekaj časa. Iz kvalifikacij se uvrsti v finale osem najboljših, ki nato nastopijo med seboj na izpadanje. Najboljši je bil, kakor že nekaj let zapored, Niko Šumnik iz mariborskega AO TAM, ki se ne da ugnati, čeprav mnogi napovedujejo, da bo naslednje leto drugače. A pogoja sta predvsem dva – najprej se je treba udeležiti tekmovanja, nato pa biti hitrejši. Letos je nastopilo 13 tekmovalcev, najmlajši med njimi pa je bil 10-letni Nace Gregorinič iz Kranja. Se vidimo naslednje leto na Festivalu Lent, ki je že sam po sebi izredno zanimiv in pester!

Sponzorji tekmovanja so bili Iglu Šport, Nova KBM in Zavarovalnica Maribor.

Rezultati: 1. Niko Šumnik (AO TAM), 2. Matjaž Šuster (PK Rifornik Šentjur), 3. Stane Razdevšek (AAO Kozjak), 4. Damir Gregorinič (GRS Kranj), 5. Beno Vajdič (AO TAM), 6. Damijan Mather (ŠAO Velenje), 7. Boris Strmšek (AAO Kozjak), 8. Danilo Flašker (AO TAM) ... (Besedilo in Fotografija: Boris Strmšek)

Plezalno prečenje slovenskih Alp

Andrej Štremfelj se že 30 let aktivno ukvarja z alpinizmom

Skoraj ni gornika, ki ne bi vsaj po imenu poznal našega izkušenega alpinista, himalajca in gorskega vodnika Andreja Štremfelja. Če se le nekoliko dotaknemo novejših zgodovine slovenskega alpinizma, ne moremo mimo njega, še posebej pa padejo v oči njegovi uspehi v Himalaji. Kakor da bi mu bilo najvišje gorstvo sveta pisano na kožo. Poleg vseh osvojenih vrhov, preplezanih sten in smeri pa so njegovih izkušenj deležni tudi mlajši, ki pod njegovim vodstvom pogosto spoznavajo čare Himalaje

in odkrivajo nove možnosti. In ob jubileju se je Andrej Štremfelj domislil prav posebnega načina za proslavitev – opravil bo plezalno prečenje slovenskih Alp od Logarske doline do Trente. Ob tem bo preplezal simboličnih 30 smeri v 30 različnih stenah, vse skupaj pa bo poskušal opraviti v najkrajšem možnem času oziroma v približno 30 dneh. Ideja se mu je porodila med pripravami na letošnjo odpravo na sedemtisočak Como Lenca v Tibetu, se počasi izoblikovala in tako je nastal načrt, ki vključuje tudi mnoge gornike, ki so vplivali na Štremfeljevo alpinistično pot. Tako ga bodo med plezanjem spremljali brat Marko, žena Manija, tudi hčerka Katarina in sin Anže, pa številni soplezalci z različnih odprav v svetovna

gorstva in iz domačih sten, med tokratnimi soplezalci pa bo morebiti tudi kdo, s katerim se Andrej do sedaj ni imel priložnosti navezati na skupno vrv, čeprav je to želel. Pot med smermi oziroma stenami bo opravil peš ali s kolesom, v primeru prekinitve (npr. zaradi slabega vremena) pa se bo ob nadaljevanju vselej vrnil na mesto, kjer je prečenje prekinil.

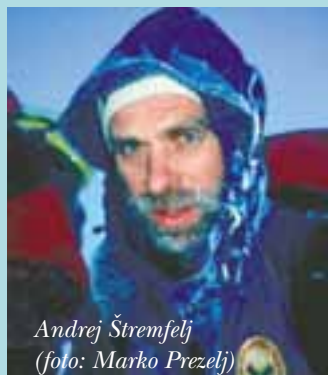
Izbor sten je nastal na osnovi več kriterijev. Njihov vrstni red predstavlja nekakšno logično povezavo v smislu prečenja, nekatere stene so pomembni mejniki na njegovi alpinistični poti, v nekaterih stenah do sedaj še ni plezal in si to močno želi, tukaj pa so tudi stene, ki že zaradi svoje lepote in veličine ne smejo

manjkati. Tako je z ženo Marijo 25. junija pričel svojo pot po slovenskih Alpah v steni Križevnika nad Robanovim kotom, kjer sta preplezala Resnikovo smer. Tudi izbor smeri ni naključen. Na seznamu so smeri, ki jih do sedaj še ni plezal in bi jih želel v svoji zbirki, nekatere smeri so izbrali njegovi tokratni soplezalci, nekatere si zaradi lepote želi preplezati ponovno, nekatere pa bodo spomin na soplezalce in prijatelje, ki jih

ni več in so nekoč vplivali na njegovo alpinistično pot.

Da bo plezalsko prečenje slovenskih Alp tudi primerno medijsko prisotno, je poskrbel Simobil, ki tokrat sponzorira Andreja Štremfelja. Opremil ga je z mobilnim telefonom in kamero, ki mu bo sta omogočala sprotno javljanje s poročili in fotografijami, vse pa bo mogoče spremljati na spletni strani <http://stremfelj.simobil.net/>. (Boris Strmšek)

Andrej Štremfelj
(foto: Marko Prezelj)

Grozljivi mehiški velikan

V 1000 metrov visoki steni El Giganta

Besedilo: Andrej Grmovšek

Fotografije: Tanja Rojs in Andrej Grmovšek

Ko sva s Tanjo po večdnevni vožnji končno prišla do najinega cilja, vasice Basaseachic v osrčju mehiške Zahodne Sierra Madre, ni bilo o kakšnih resnih stenah ne duha ne sluha. Valovita gozdna pokrajina s plitvimi dolinami in nekaj sto metrov višjimi kopastimi vrhovi je bila sicer izredno slikovita, vendar pa je bolj spominjala na slovensko Goričko kot na »zaresne« gore. Sva res prišla v pravi kraj za plezanje zahtevnih tisočmetrskih sten?

Pritrdilni odgovor sva dočakala, ko sva se povzela na rob skritega kanjona, ki se je začel v bližini vasi. Odprl se nama je osupljiv pogled na dobrih tristo metrov visok slap Cascada de Basaseachic in številne rdečkaste stene, ki so padale v globok kanjon. Ugotovila sva, kje sploh iskati stene. Vendar pa je bilo za dostop do »skritega zaklada«, kilometer visoke, navpične in previsne stene El Gigante, potrebno vložiti še mnogo truda. Iskanje

Kanjon Candamenja, Riedra Volada in El Gigante

informacij in dostopa ter sestopa nama je vzelo še nekaj naslednjih dni. Po vožnji po kolovozih in pešačenju z domačim vodnikom sva le uspela priti na razgledišče, od koder se je na drugi strani kanjona končno videl najin plezalni izziv – stena El Gigante. Že od daleč je bilo jasno, da gre za izredno poraščeno, težavno in resno steno!

Najvišja stena Mehike

Čeprav Mehika »premore« več nad 5000 metrov visokih vulkanov, ne sodi med najbolj zaželene alpinistične destinacije. V zadnjih letih pa jo vse pogosteje obiskujejo plezalci in odkrivajo do pred nedavnim še neraziskane in neosvojene stene Vzhodne in Zahodne Sierra Madre. Te stene sicer ne dosegajo visokih nadmorskih višin, se pa zato ponašajo s svojo dolžino, zahtevnostjo in ponavadi tudi poraščenostjo z vegetacijo – kaktusi, palmami, agavami, alojami.

Stena nekaj nad 2200 metrov visokega vrha El Gigante je svoj prvi plezalni obisk doživela šele pred štirimi leti, ko jo je v štirinajstih dneh preple-

Tisočmeterska stena El Giganta

zala mehiško-španska naveza. Poročala je o težavnem tehničnem plezanju v najvišji mehiški steni. Zgodba o plezanju v tako visoki in še deviški steni je takoj podžgala moje raziskovalno-pionirske strasti, vendar pa je moral izziv počakati vse do letošnje pomladi.

Romantična baza, »nagravžna« stena

Po enodnevnem dostopnem maršu po divjem kanjonu sva s tremi nosači prisopihala do idilične baze pod steno. Šotor sva postavila ob velikem tolmunu, ki je v naslednjih dneh služil osvežilnemu kopanju, hlajenju in umivanju posode. Z baznim taborom sva bila res zadovoljna, toliko manj pa s steno. Že takoj po prvem bližnjem ogledu nama je postajalo jasno, da plezanje prvenstvene smeri, ki sva ga načrtovala, ne pomeni tega, zaradi česar sva prišla – plezanja namreč. Stena je bila neverjetno zaraščena, krušljiva, povrhu pa še dokaj monolitna. Prvenstvena smer (s čim manj svedrovci) bi pomenila večtedensko vrtnarjenje z dvomljivim varovanjem in na koncu prav »nagravžno« smer, ki se nikakor ne bi smela imenovati plezalna.

Da se ne vrneva čisto praznih rok, sva se odločila, da bova poskušala ponoviti smer, ki jo je lansko jesen preplezala močna nemška ekipa. Glowacz, Albert, Heuber in Fengler so preplezali prvo, zelo zahtevno prostoplezalno smer v steni in težave ocenili z IX+. Spodnji raztežaji so izgledali kar dobro, dokaj očiščeni vsega rastlinja, in že dan po prihodu sva začela s plezanjem.

Združenje norcev

Že tretji dan sva v steni, pod nama je dobrih osemsto metrov »lufta«, le še nekaj raztežajev in Gigant bo pod nama. Utrujenost že krepko načenja najine fizične, še bolj pa psihične sposobnosti. Za nama je dvajset izredno težkih in resnih raztežajev. Navadila sva se na izredno krušljivo skalo, redko varovanje in plezanje med kaktusi in agavami.

Vse metre in težave smeri mi je uspelo preplezati prosto, na pogled, torej brez padca in brez pomoči tehničnih pripomočkov (klini, stremena ...) za napredovanje. Cilj in čar prostega vzpona namreč nista samo priti na vrh stene, ampak pred-

Andrej v prvem raztežaju smeri La Conjura de Los Necios

vsem, kako priti na vrh. Tako je prosto plezanje v visokih stenah nekakšna zmes med bolj alpinističnim skalnim plezanjem, kjer je cilj plezalca samo vrh, in pa športnim plezanjem, kjer je cilj smer preplezati prosto.

Izkazalo se je, da so visoke prostoplezalne težave smeri nekoliko lažje, kot so jih ocenili Nemci, plezanje pa je bilo toliko zahtevnejše zaradi vegetacije, predvsem pa krušljive skale. Ponekod je bilo treba plezati po ogromnih, večtonskih, donečih blokkih, ki so samo čakali, da poletijo proti tlom, drugod je pod mano kljub izredni previdnosti kar deževalo kamenje, ki se mi je lomilo pod rokami in nogami. Postalo nama je jasno, zakaj so Nemci smer poimenovali »Združenje norcev«, in ugotovila sva, da sva tudi midva postala člana tega združenja.

Andrej in Tanja na vrhu El Giganta

Naslednji raztežaj je že spet nesramno krušljiv. V previsni plošči pod veliko streho znova in znova poskušam prečiti v desno, krušljivi oprimki in stopi, ki nevarno letijo proti Tanji, in strah pred padcem pa me vedno znova vrnejo nazaj na počivališče v kotu. Nenadoma zaslišim glasno bobnenje, ogromen podor. Velikanski oblak prahu se začne vzpenjati ob steni, nekaj sto metrov desno od najine smeri. Gigant se je znova otrešel odvečne teže, na srečo pa ne svojih gostov! Stimuliran z dodatno »dozo« adrenalina ne upam več splezati preko težavne plošče. Čez nekaj minut le nekako obplezam veliko streho in pridem na naslednje varovališče. Nekaj ur kasneje stojiva na vrhu Giganta – grozljivega velikana. Srečna, da je vse za nama, da sva cela in da naju čaka le še šesturno pešačenje v civilizacijo. Preplezala sva najino najzahtevnejšo in tudi najgršo smer!

Tanja Rojs in Andrej Grmovšek (AO APD Kozjak Maribor) sva v štirih plezalnih dneh (1., 2., 5., 6. maj 2002) opravila 1. ponovitev smeri La Conjura de Los Necios, VI 5.13- (IX-), 26R, 1000 m, Andrej prosto na pogled, v steni El Gigante, Cañon Candameña, Mehika. ◉

Festival v Teplicah

Od 22. do 25. avgusta letos se bo v Teplicah nad Metuji na Češkem odvijal 19. mednarodni gorniški Filmski Festival, na katerem bo sodelovalo kar nekaj slovenskih filmov. Tako bomo lahko videli Dhaulagiri Express, El Spinge, Reticent Wall in Vrtiglavica. Vse skupaj bo v tekmovalnem programu prikazanih 26 filmov iz 11 držav. Festival, ki ga je leta 1981 ustanovil alpinist, fotograf in filmar Miroslav Šmid, bodo spremljale številne prireditve, med drugim plezalska, kolesarska in tekaška tekmovanja, diaprojekcije (Igor Koller, Kurt Diemberger ...), koncerti, seminarji, razstave, skratka izredno pestra dogajanja, ki vsako leto privabijo številne ljubitelje gornišstva in tudi zabave. Sicer pa je v bližini veliko zanimivih sten iz znamenitega češkega peščenjaka, ki bo mogoče pritegnil tudi koga iz naših krajev. Informacije lahko najdete na www.teplicenadmetuji.cz. (Boris Strmšek)

Vrh

Maja Zorman

zardevam v lica
ko me pozdravljaš
brezpotni vrh

dotikam se
tvojih kamnov
vznemirjena

s prsti
ovijam razgrete skale
dih mi zastane
pred vrhom

prispem
v širini
nemir popusti
utrip se umini

Najlepša znamka

V Biltenu št. 41, ki ga izdaja Pošta Slovenije, je zapisano, da so glasovalci kot najlepšo znamko leta 2001 večinsko izbrali znamko z Jalovcem in triglavsko rožo, kar je omenjeno tudi v junijski številki tekočega letnika Planinskega vestnika. Ko sem premišljeval o tem, za katero znamko bi se odločil, se je tudi meni zdela najlepša prav ta, a zanjo v nobenem primeru ne bi glasoval. Kot botanika me moti, da je triglavsko rožo narisana resda »v zavetju« kamnov, a vendarle v gozdnem okolju, med ne čisto zanesljivo določljivima iglavcema (smreka, macesen?), kar pa ni njeno naravno okolje. Triglavsko rožo je značilna prebivalka najvišjih območij Južnih Alp, od Comskega jezera na zahodu do Kamniških Alp (Grintovec) na vzhodu. Manjše območje razširjenosti ima tudi v Apeninih ter Zahodnih Alpah. V Južnih Alpah, zanesljivo od Dolomitov do Julijskih Alp, gradi združbo triglavsko rože, pojavlja pa

se tudi v združbi čvrstega šaša. Prva je združba skalnih razpok, v Julijskih Alpah dobro razvita prav na naših najvišjih vrhovih (npr. na Triglavu, Mangartu, Jalovcu, Kaninu, Stenarju, Škrlatici, Prisanku, Razorju). Ko sem v Julijcih popisoval to združbo, sem 32 popisov naredil v višini med 2140 (Male Špice v skupini Mangarta) in 2790 metrov (seveda na Velikem Triglavu). Ker v naravi skoraj ni izključnih pravil, naj povem, da se tu in tam pojavlja tudi nižje, npr. na Bogatinu in Lanževici, čisto izjemoma in res nizko (pod 1900 m) pa sem jo davnega leta 1956 videl na Krsteniškem Stogu, vendar nikoli v gozdnem okolju. Po svojih rastiščnih zahtevah bi triglavsko rožo mnogo bolj kot na znamko iz leta 2001 sodila na znamko iz leta 2002, na kateri vidimo ovršje Špika. Skupaj s Špikom je upodobljena kranjska lilija, kar pa je spet zgrešeno, saj na skalnatem in meliščnem svetu, kakršen je vršni del Špika, ta rastlina ne raste. Dobro

vrh
2002
LETO GORA

www.vrh-sp.si

Praznujte z nami!

Oblačila za v gore:

- pohodne hlače
- vetrovke in vetrne hlače
- velur jopiči, puliji, srajce
- isowind jopiči
- aktivno perilo
- kape, rokavice, gamaše
- nogavice
- T-majice

schoeller **BRETEX** **HUSKY** **ISOWIND**

TRŽIČ, Trg svobode 16, tel.: 04 59 24 555, fax: 04 59 24 550
Trgovina - TC Bled, tel.: 04 57 42 777, E-mail: vrh@siol.net

usklajena pa sta, prav tako v seriji iz letošnjega leta, Martuljkova skupina in alpski srobot – ta je v svežih gozdovih pod visokimi grebeni in špiki res pogosten. Ta znamka pa bo zaradi svojega vsebinsko ubravnega in barvno usklajenega prizora ter ustreznega botaničnim dejstvom prav gotovo visoko segla v tekmovanju za najlepšo v letu 2002. (Tone Wraber)

Zgodovina reševanja v gorah nad Kamnikom

France Malešič s soavtorji, **Zgodovina reševanja v gorah nad Kamnikom**, Ljubljana, Planinska zveza Slovenije, 2002.

Ko človek pred seboj zagleda skoraj petsto strani debelo knjigo, se vpraša: »So v gorah nad Kamnikom res toliko reševali?« Po podrobnem pregledu knjige pa je jasno – to je kronika, zajetna kronika, ki seže daleč v čas pred organiziranim reševanjem. Tudi pastirjem in lovčem so se dogajale nesreče, reševali pa so jih kar njihovi tovariši in ljudje, ki so imeli v gorah svoja vsakdanja opravila. Vsak je čutil to dolžnost, tako kot jo danes čutijo številni gorski reševalci, ki praznujejo okrogle obletnice svojega organiziranega dela – Gorska reševalna služba Slovenije (GRSS) je stara devetdeset let, kamniška postaja deset let manj. France Malešič s soavtorji (Cene Griljc, Vlasto Kopač, Miro Štebe, Tone Škarja) je knjigo **Zgodovina reševanja v gorah nad Kamnikom** v založbi PZS izdal prav ob teh častitljivih obletnicah.

Bralci Planinskega vestnika so v preteklih treh številkah (april, maj in junij) imeli priložnost prebirati posamezna poglavja, povzeta večinoma iz knjige, tudi na straneh naše revije. Knjiga sama je razdeljena na petnajst enot, ki opisujejo vse od najstarejših obiskovalcev in nesreč do zadnjih nesreč v letošnji zimi. Recenzenta, Pavle Šegula in Andrej Mašera, sta knjigo odlično ocenila.

Prvi predvsem s stališča poučnosti, saj so nesreče in reševanja opisane zelo podrobno in vsak obiskovalec gora lahko ob njih dobi kakšno koristno spoznanje. Opisi nesreč se začnejo v poševnem tisku, potem pa po enem ali več odstavkih preidejo v navaden tisk, kar nekoliko razbija celovitost opisa. So pa opisi res dosledni in hkrati tako napeti, da bodo bralci knjigo v takih trenutkih le težko odložili. Drugi recenzent pa je opozoril predvsem na veliko zgodovinsko vrednost dela, ki s številnimi opombami v besedilu (resnici na ljubo te malce motijo sicer tekoče pisano besedilo) posega ne le na področje reševanja, pač pa na celotno udejstvovanje v gorah, na imenoslovje ipd. Tako so pozabi izmankljena marsikatera imena, ki jih sodobni obiskovalec gora nad Kamnikom niti ne pozna več (znameniti Pastirci ob poti na Kamniško sedlo so bili od nekdaj poznani kot Na stanu). Posebno vrednost knjigi dajejo tudi številne Fotografije znanih mož in žena, katerih življenja so povezana z reševanjem in nesrečami, pa Fotografije gora, planin in stanov – skratka, že nekoliko pozabljena zgodovina živo zaživi pred nami.

Na koncu knjige, po opisih novejših zgodovine, ki so jo prispevali zadnji načelniki kamniške postaje GRSS, so dodani še Podobe reševalcev (Fotografije nekdanjih in sedanjih članov kamniške postaje), abe-

cedno kazalo oseb, omenjenih v knjigi, in zajeten seznam uporabljene literature. Knjiga je nastajala dolgo, naj tako dolgo tudi priča o veliki povezanosti človeka z naravo in predvsem o pogumem in nesebičnem delu ljudi – reševalcev, ki so vedno tam, kjer je potrebno pomagati.

Marjan Bradeško

Petdesetletnica PD Janez Trdina Mengeš

50 let Planinskega društva Janez Trdina Mengeš, zbornik, PD Janez Trdina, Mengeš, 2002.

»Petdeset let« se sliši manj kot »pol stoletja«, je v govoru ob praznovanju obletnice ustanovitve PD Janez Trdina Mengeš rekel alpinist Tone Škarja. Društvo je bilo ustanovljeno v letih težkih povojnih razmer, polnih političnih pritiskov. V zborniku, ki je hkrati zanimiva kronika dogajanja v Mengšu in na planinskih poteh, se preteklih dni spominjajo predsedniki društva. Kmalu po ustanovitvi je društvo prišlo do svoje postojanke, Mengeške kočice na Gobavici. Za bralce Planinskega vestnika je zanimiv podatek, da je društvo imelo leta 1955 tristo čla-

nov, kar šestdeset (ena petina) pa je bilo naročnikov te revije. Takratni naročniki so si v Vestniku želeli »več zanimive planinske literature, zgodb in povesti.« Sicer pa predsedniki v svojih spominih pišejo o zagnanem delu, ki so ga pogosto motila politična peganjanja, kar je vnašalo razdor in zaviralo navdušenje prostovoljcev. Janez Slokan o prostovoljstvu razmišlja takole: »Lepo je delati, ko je v neko dejavnost, v tem primeru društveno, vključena vsa družina.« Nekoč so res bile razmere drugačne in prostovoljstvo je danes težje uresničevati.

Alpinistični odsek PD Janez Trdina Mengeš se ponša z Moniko Kambič, ki je dvakrat zapored osvojila naslov najboljše alpinistke v Sloveniji (1996 in 1997). V zborniku je prispevala tudi kratek opis svoje življenjske poti. Dejavnost alpinistov je razvidna še iz prispevka Marjana Kovača, ki piše o Garwalski Himalaji in o Huascaranu v Južni Ameriki. Dodan je še opis planinske sekcije Lek Mengeš, pa nekaj misli prijateljem – članom društva – v spomin. Na koncu je še slavnostni govor Toneta Škarje, gradivo pa je popostrveno s črno-belimi in nekaj barvnimi Fotografijami z društvenih dejavnosti. Zbornik so uredili Miro Šušteršič, Janez Slokan in Stane Lužar.

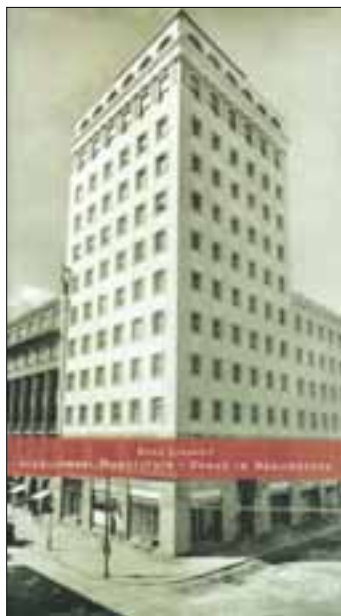
Marjan Bradeško

Evgen Lovšin – pobudnik vertikalne Ljubljane

Pred časom je v založbi Urbaniščičnega inštituta Slovenije izšla monografija o ljubljanskem Nebotičniku (Ljubljanski Nebotičnik – denar in arhitektura) in njegovem arhitektu Vladimirju Šubicu. Avtor knjige je dr. Bogo Župančič, ki v njej analizira dogajanje okrog Nebotičnika od njegovega nastanka pa vse do danes. V analizi se ukvarja, kot sam pravi, z univerzalnimi, gospodarskimi in regulatornimi dejavniki ter z njimi povezanimi osebnostmi. V zgodbi ima pomembno mesto tudi planinec in planinski pisar-

telj Evgen Lovšin. Objavljamo Župančičev pogled na vlogo Evgena Lovšina pri zgodovini Nebotičnika. (op. uredništva)

Nebotičnik – urbani Triglav – sedemdesetletnik

Knjiga Ljubljanski Nebotičnik – denar in arhitektura je posvečena sedemdesetletnici položitve temeljnega kamna za Nebotičnik, ki je bila 18. aprila 2001. To, kar je bil arhitekt Vladimir Šubic v arhitekturnem smislu za Nebotičnik – kar slovenska javnost še nekako ve – to je bil ekonomist Evgen Lovšin za finančno ozadje te prečudovite ljubljanske stavbe – kar pa je popolnoma neznano tudi strokovnjakom. V tem krajšem prispevku bi rad opozoril slovensko planinsko javnost na povezavo med Nebotičnikom in vertikalno nepremičninsko politiko Pokojninskega zavoda – investitorja Nebotičnika, katere nosilec je bil planinec – gornik in planinski pisatelj Evgen Lovšin (1895-1979). Nebotičnik lahko zato upravičeno imenujemo urbani Triglav.

Slovinci se radi dotikamo neba, hodimo v gore, stremimo k nebu. Hrib kot podstavek – z zaklju-

čkom – cerkvico na vrhu, to so prvi slovenski nebotičniki. Fenomen visokih urbanih stavb – nebotičnikov – pa je prišel v Evropo in tudi k nam iz Združenih držav Amerike v začetku 20. stoletja. Nebotičniki so nastali predvsem kot potreba po dodatnih prostorih v mestih, ki se niso mogla širiti v nedogled, ampak samo proti nebu. Za nastanek so bili potrebni še tehnični izumi, kot so jekleni skelet, armirani beton, dvigalo in še kaj. Več se je o njih govorilo v dvajsetih, ko je bil leta 1922 organiziran natečaj za Chicago Daily Tribune. Tu se začne tudi zgodba o ljubljanskem Nebotičniku in arhitektu Vladimirju Šubicu, ki se je prav takrat vrnil s tehnične visoke šole v Pragi domov v Ljubljano.

Evgen Lovšin je veliko odkritje v zgodbi o Nebotičniku in se pojavlja v številnih in različnih vlogah. Najprej pogledimo, kaj pravi Lovšin o sebi v pogovoru z Mišom Renkom, ki je bil objavljen v Delu 23. oktobra 1985 z naslovom Največ in najraje sem plezal v navezi s Tomiškom in Čopom. Povedal je, da je daljni sonodnik Otona Župančiča, da je bil leta 1924 izbran v jugoslovansko telovadno vrsto za pariško olimpiado, da je vodil Zvezo zasebnih nameščencev in bil podpredsednik Pokojninskega zavoda za Slovenijo in Dalmacijo, da se s ponosom spominja svojih prizadevanj za postavitev ljubljanskega Nebotičnika (v njegovih temeljih je vzdignjena plošča, na kateri je tudi ime Evgen Lovšin), posebej pa še današnje Narodne in univerzitetne knjižnice. O tem pričata tudi zahvalni pismi takratnih rektorjev ljubljanske univerze Ramovša in Slaviča, pravi. V pogovoru z Renkom med drugim dodaja, da je bil sedemnajst let predavatelj na ljubljanski Ekonomski Fakulteti in da je s pomočjo dunajskih in zagrebških ekonomistov napisal prva skripta o ekonomiki podjetij. Napisal je več knjig, med njimi tudi več s področja gorništvata: V Triglavu in v njegovi soseščini (1944), Gorski vodniki v Julijskih Alpah (1960), skupaj s Potočnikom in Hribarjem Triglav, gora in simbol (1979) itn., zato se lahko vprašamo, v kolikšni meri so Tri-

glavska in druge stene vplivale na »vertikalno nepremičninsko politiko« Pokojninskega zavoda, katere največji zagovornik je bil prav Lovšin. Poleg njega je v knjigi omenjen tudi Henrik Lindtner, ki sodi med planince piparje. Lindtner je napisal in leta 1929 v samozaložbi izdal knjžico Nova Ljubljana, ki pomeni alternativno reševanju takratnih urbanih, predvsem pa stanovanjskih težav v Ljubljani.

Lovšin v pogovoru z Renkom ne omenja dveh dejstev: da je bil član narodnega gibanja Preporod in tudi prostozidar. Dejstvo, da ne omenja prostozidarstva, je razumljivo, bolj nas preseneča, da ne omenja Preporoda, saj je zanj veliko naredil in bil nekaj časa tudi zaprt. Seznamov domnevnih ljubljanskih prostozidarjev je več. Dva seznama lože Valentin Vodnik sta objavljena v knjigi Andreja Dvoršaka V znamenju lože (1994: 110-111, 130-131). Na prvem je zaslediti naslednje osebnosti, povezane z graditvijo Nebotičnika: dr. Draga Marušiča, Evgena Lovšina, dr. Milana Vidmarja, dr. Maksa Obersnela, Josipa Kavčiča. Na drugem seznamu so dr. Dinko Puc, Milan Vidmar, dr. Otmar Pirkmajer, dr. Albert Kramer, Evgen Lovšin, Maks Obersnel, dr. Stanko Šverljuga. Avtorji knjig o prostozidarjih omenjajo, da so bili prenekateri visoki uradniki ustanov delavskega zavarovanja prostozidarji. Pri prostozidarjih sta nedvomno bila Lovšin in Kavčič. Tudi Plečnik se je družil s prostozidarji, kar si lahko razlagamo z dejstvom, da so ti bili vplivni naročniki arhitekturnih del. Plečnikovo povezavo z njimi v svojih gematričnih analizah dokazuje arhitekt dr. Tine Kurent.

V obdobju, ko so gradili prvi amerikanizem v Ljubljani, se pojavi tudi prevlada ameriškega filma v kinematografih. Vez med filmom in Nebotičnikom je še neposrednejša. Evgen Lovšin je bil producent filma Triglavske strmine, kar je razvidno iz zapisa v knjigi F. Brenka z naslovom Prva dva slovenska dolga filma (1980: 73). Lovšin je bil tudi investitor prečudovite vile v Rožni dolini, kjer je živel do konca svojega

življenja – vila je delo Vladimirja Šubica, skulpture zanjo pa je napravil kipar France Gorše. Ta je naredil busto (doprski kip, op. ur.) ameriškega arhitekta Franka Lloyda Wrighta, ki jo imamo v Sloveniji.

Knjiga Ljubljanski Nebotičnik – denar in arhitektura je tako svojstven »hommage« slovenskim planincem, ki so vselej stremeli k vrhovom in nebu, bili narodno in kulturno izredno profilirani ter polni zanosa – gornik Evgen Lovšin je bil v času, ko je živel, nedvomno vrh teh stremeljenj.

Bogo Zupančič

Samota zgorelega časa

Mitja Šarabon, **Samota zgorelega časa**, izbrane pesmi, Celje, Mohorjeva družba, 2002.

Redko na straneh Planinskega vestnika predstavljamo pesniško zbirko. Glede na to, da so pesmi pogosto prisotne na naših straneh in da je Mitja Šarabon v njem kot v edini javni publikaciji objavjal priložnostne pesmi v letih od 1954 do 1957, pa si zbirka Samota zgorelega časa prav gotovo zasluži nekaj besed. V uredništvu Franceza Pibernika so namreč pri celjski

Mohorjevi družbi nedavno izšle izbrane pesmi po vojni nezaželenega pesnika Mitje Šarabona. V napornem življenju, ki mu je v dušo zasejala bolesten nemir (večkrat je psihično zbolel), je namreč gore našel kot eno od tistih svetlih stvari, ki so ga spremljale tudi v trenutkih, ko ni bil tam – takole pravi:

*Z dišavami omočil korenine
bi grla svojega, da bi zapelo
soncu, o gorah – s pesmijo veselo
bi zdignil se iz srajene kotline.*

V pesmih mojstrsko predstavi sile narave, ki jih v gorah še posebej živo občutimo. Tako v pesmi Visoki Rokav v neurju pred bralca prinaša strašljivost nevihte, z mirom globoko zasnežene zime se staplja v pesmi Pred pomladjo v gorah. Veseli se, ko se iz zimskega objema izvija dolina Krme (Pomlad v Krmi), občuduje krhkost, lepoto in živost planike (Planika in misel). Predvsem pa so mu gore končno upanje, tja se bo zatekel tudi v obupu:

*O, rad bi šel še v svoje gore,
da zadnjič bi poljubil skale
in tebe bi oči iskale,
potem omahnil bi med bore.*

Mitja Šarabon je veliko zahajal v gore, posebej v Martuljkovo skupino, med njegovimi tovariši na poti pa so bili tudi znani gorniki, kot sta Marjan Keršič – Belač in Danilo Pokorn. V svojem pesništvu pa je največji pečat pustil s sonetnim vencem sonetnih vencev, s pogumnim dejanjem, ki se ga pred njim ni lotil nihče. Pesnik Mitja Šarabon je umrl leta 1987, s pričujočo zbirko pa so se ga posebej spomnili sošolci, ki so tudi dali pobudo za izdajo.

Marjan Bradeško

Uomini & Pareti

Erik Švab, Fabio Palma, **Uomini & Pareti**, Versante Sud, Milano 2002.

Na letošnjem trentskem Festivalu, v okviru katerega je vselej tudi sejem knjig, smo bili priča predstavitvi zanimive in predvsem (takrat še) povsem sveže knjige – Uo-

mini & Paret, kar bi lahko prevedli nekako v Ljudje in stene, izdala pa jo je založba Versante Sud iz Milana. Čeprav je izšla v italijanskem jeziku, pa je pomembna predvsem zaradi tega, ker je eden od avtorjev naše gore list. Erik Švab je skupaj s Fabiem Palmo v letu dni zbral material za knjigo, v kateri je predstavljenih 16 vrhunskih plezalcev in alpinistov iz različnih držav. Na 240 straneh, ki jih krasijo tudi atraktivne fotografije številnih fotografov iz mnogih bolj ali manj znanih smeri, lahko najdemo imena Lynn Hill, Manolo, Cristian Brenna, Nives Meroi, Pietro dal Pra', Mauro Bole – Bubu, Alex Huber, Patrick Edlinger, Patrick Berhault, Stefan Glowacz, Andrea Gallo, Tomo Česen, Beat Kammerlander, Christoph Hainz, Jerry Moffat in Yuji Hirayama. S Česnom smo tako tudi Slovenci zastopani v knjigi, ki je pravzaprav izredno domiselna in preprosta. Večji del vsebine namreč predstavljajo intervjuji, ki sta jih avtorja naredila z omenjeno šestnajsterico. V njih so povedali bolj ali manj znana dejstva o sebi, o svojem načinu razmišljanja, o odnosu do plezalstva, sten, gora ... Nobelega ugibanja, avtorja sta postavila vprašanja in dobila odgovore. S tem ni bilo potrebno tvegati in napisati nečesa, kar akterjem ne bi bilo všeč. Pri vsakem imenu je seveda še kratka biografija z najpomembnejšimi vzponi oziroma dosežki, največja posebnost pa so opisi in sheme raznih smeri in plezališč, ki so izpraševancem nekako najbolj pri srcu. Tako lahko npr. pri Tomu Česnu najdemo plezališče Dovžanova soteska. Sicer imamo v

knjigi sheme nekaterih slovitih smeri, kot na primer El Corazona v El Capitanu in Belaviste v Vzhodni Cini (Alex Huber), Vie Couzy v Vzhodni Cini in Cruza del Sur v perujski SFingi (Mauro Bole), Astromene in Rostrum Regular North Face Route v Yosemiteih (Yuji Hirayama), pa Nosu v El Capitanu (Lynn Hill). Avtorja sta od ideje do knjige potrebovala eno leto, kar je sorazmerno kratek čas, napovedujeta pa že nadaljevanje, v katerem se bo spet našlo tudi kakšno slovensko ime. Vsekakor bi bil zanimiv tudi prevod, tisti pa, ki vam italijanski jezik ne dela težav, lahko knjigo naročite pri Eriku Švabu – esvab@libero.it.
Boris Strmšek

Kjer se hribi igrajo z dolinami

Loška kolesarska pot – kolesarska karta. Zavod za pospeševanje turizma Blegoš in Geodetski zavod Slovenije, 2002.

Med ljubitelji Škofjeloškega hribovja se je Loška planinska pot v skoraj treh desetletjih obstoja že dobro uveljavila, letos junija pa se ji je pridružila še kolesarska različica, Loška kolesarska pot. Kar nekaj let so si kolesarji in turistični delavci v dolinah obeh Sor prizadevali, da bi lepote dolin in hribov predstavili obiskovalcem na kolesih. Za razliko od planinske transverzale, ki ves čas sledi razglednim hrbtom hribovja in se le izjemoma spusti v dolino, je kolesarska pot speljana zelo »žagasto«, po vzponu na katerega od vrhov ali razglednih točk se spusti v dolino in v naslednjih etapah se zgodba ponovi. Gotovo je to napornejše in za doživljanje pokrajine manj prijetno, je pa s tem olajšano prenočevanje, pa še več turističnih ponudnikov so tako vključili – vsekakor kompromis.

Celotna pot je dolga krepkih 300 kilometrov, premaga pa skoraj 7 kilometrov višine. Za opis poti bi seveda potrebovali veliko prosto-

ra, na kratko pa lahko zapišem, da se iz Škofje Loke vzpne do Ožbolta, se spusti nazaj proti Loki, vzpne pod Lubnikom do Starega vrha, skozi Javorje navzdol do Poljan, pa ponovno v breg do samotnih krajev pod Sivko, navzdol v Gorenjo vas, navzgor na Žirovski Vrh, kjer se priključi Žirovskemu krogu, mu sledi čez Smrečje na razgledne Svete tri kralje in čez Goropeke navzdol v Žiri. Žirovski krog nadaljuje z vzponom čez Vrsnik in Ledinsko planoto do Sivke in se spusti v Sovodenj, se čez Cerkljanski vrh ponovno vzpne na Ermanovec in spusti v Hotavljve. Sledi vzpon na Blegoš, s tem pa zaključimo obisk Poljanske doline in se prevesimo na selško stran. Najprej si ogledamo Davčo in se pod Porenzom spustimo do Petrovega Brda, nato obiščemo romantično Sorico in soncu nastavljene kraje pod Ratitovcem. Po spustu v Železnike se podamo navkreber do Dražgoš na obrobju Jelovice, vendar se hitro vrnemo v dolino, se razgledamo od Sv. Lenarta in pri Praprotnem ponovno prečkamo Selščico, da se nato še zadnjič podamo v breg do Planice, zaključni spust čez Križno Goro pa nas pripelje na izhodišče v Škofji Loki. Vsekakor zelo razgibana pot (kot sem že omenil, po moji oceni kar preveč po nepotrebnem niha po višini), razdeljena v 12 etap, od katerih so nekatere tako kratke, da lahko v enem dnevu opravi-

mo po dve, tudi tri. Ob poti je tudi 16 kontrolnih točk, kjer dobimo žige, ki jih zbiramo na karti priloženem kartončku.

Zemljevid priročne oblike je merila nekje »med 50 in 100 tisoč«, zelo prijeten za orientacijo, nekoliko manj za branje napisov. Poleg glavne, transverzalne poti so vrisane še številne druge, priljubljene med kolesarji. Na hrbtni strani pa je kratek opis poti po etapah, z višinskimi diagrami in Fotografijami, ki ponazorijo traso. Karto dobimo na turističnoinformacijskih točkah v Škofji Loki, Železnikih, Žireh in Poljanah, pa tudi na nekaterih kontrolnih točkah. Podrobnosti o poti so predstavljene tudi na spletni strani www.lto-blegos.si.

Igor Maher

Dinarska in Panonska Hrvatska

Alan Čaplar, **Dinarska Hrvatska: planinarsko-izletniški vodič**. Zagreb: V. B. Z. in Hrvatski planinarski savez, 2001.

Alan Čaplar, **Panonska Hrvatska: planinarsko-izletniški vodič**. Zagreb: V. B. Z. in Hrvatski planinarski savez, 2001.

Čas počitnic in dopustov je na vrhuncu, nemalo se nas odpravi na vzhodno, hrvaško obalo Jadranskega morja, ob tem pa okuženi z virusom planinstva radi pogledamo še proti dinarskim masivom, ki po celotni dolžini spremljajo to obalo. Čičarija, Velebit, Mosor, Biokovo so le najbolj znani gorski hrbti z obilico vabljivih vrhov in neverjetno privlačno oblikovanostjo površja. Za pot

po teh in drugih, prej neomenjenih dinarskih gorah pa seveda potrebujemo vodnik. Morda imamo še starega, *Planine Hrvatske*, izpod peresa Željka Poljaka, še boljše pa bo, če si priskrbimo novega. Alan Čaplar je lani na novo predstavil hrvaške hribe in gore, njihove zanimivosti, poti in kočje. Tako kot je Hrvaška sama nekako razdeljena na dva kraka, dva dela države, dinarskega in panonskega, tako je tudi avtor pripravil predstavitev hrvaških gor v dveh delih: *Panonska Hrvatska* in *Dinarska Hrvatska*. Nastala sta dva vodnika prikladne, žepne oblike in privlačnega videza, v obeh pa so na pregleden in razumljiv način zbrani vsi podatki, ki jih potrebujemo pri pripravi in izvedbi izleta. Dodane so še koristne priloge, kot je seznam vseh planinskih objektov s telefoni. V *Dinarski Hrvatski* so predstavljeni Istra, Kvarner, Primorje, Gorski kotar, Velebit, Lika, Dalmacija in otoki, v *Panonski Hrvatski* pa Medvednica, Samoborsko gorje, Žumberak, Pokuplje, Zagorje, Moslavina in Slavonija.

Igor Maher

Pregled periodičnega tiska

Svet ptic, revija Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije, v junijski številki prinaša zanimiv članek izpod peresa biologa Petra Trontlja z naslovom »Zakaj planinska kavka ni kavka?«. Na primeru planincev dobro znane planinske kavke, ki ni bližnja sorodnica po imenu podobne »nižinske« kavke, spregovori o biološki sistematiki in o problemih te veje biologije.

V marčevskem **Proteusu** nas botanik Tone Wraber v članku »Utrinka iz istrske flore: učenska bodeča neža in čičarijski dimek« popelje v Čičarijo, na travnata prostranstva Lipnika, Kavčiča in Goliča, ki so trenutno deležna velike pozornosti javnosti zaradi načrtov postavitve vetrnih elektrarn. Zadnja, dvojna številka 64. letnika Proteusa je prav tako zani-

miva za ljubitelje rastlinstva naših gor. Nada Praprotnik, mnogim znana tudi kot skrbnica alpskega botaničnega vrta Juliana v Trenti, v članku »Ali alpska možina še raste v Karavankah?« predstavi zgodovino opažanj te kovinsko modre rastline, ki je pri nas zavarovana že od leta 1922, v Karavankah pa postaja vse redkejša.

Za ljubitelje in obiskovalce Bovškega je zanimiv članek Blaža Komaca »Kraški izviri pod Kaninskim pogorjem« v 41. številki **Geografskega zbornika**, ki nosi letnico 2001.

Aprilska številka **Cicibana**, revije za otroke, je posvečena goram. Matjaž Schmidt je po ljudski pripovedki priredil in narisal strip o Zlatorogu, dodan pa je še plakat Cici Vesele šole, kjer je na prvi strani Barbara Mihelič predstavila gore kot dom številnih gor in živali, na hrbtni strani pa je zanimiva igra Pojdimmo v gore, ki jo je pripravil Borut Peršolja. Slednji je prispeval tudi članek »Spoznamo gore« v prilogi Za starše, svoje izkušnje »Kako z otroki v gore« pa je nanizala Barbara Mihelič.

Borut Peršolja je v junijski številki mesečnika **PIL** mladim bralcem z besedo in fotografijo predstavil »Trenutek v življenju gore« in jih pri tem opozoril na potrebno dobro pripravljenost za izlete, ustrezno opremo in na dejstvo, da smo v gorah le gostje.

Za naše bralce zna biti zanimiv tudi članek »Dr. med. Josef Carl Groß jun.«, ki ga je napisal Friedrich Hans Ucik, objavljen pa je bil v 1. delu 111. letnika glasila Carinthia II, ki ga izdaja Naravoslovno društvo za Koroško v Celovcu. Gre za prvič zbrano in objavljeno biografijo Josefa Carla Grobja mlajšega, koroškega zdravnika, le redkim znanega kot začetnika izkopavanja v Potočki zijalki. Že v letih 1926-28 je vodil sistematska izkopavanja v jami, kar seveda v čudno luč postavlja uradno zgodovino arheoloških raziskav na Slovenskem in vlogo Srečka Brodarja.

Zbral Igor Maher

Slikarska razstava Milana Vošanka

V petek, 10. maja 2002, je bila v knjižnici v Cerknici otvoritev razstave slik in risb Milana Vošanka z naslovom Slike izpod Snežnika. Avtor je učitelj likovne umetnosti, sicer pa so njegovo življenje gore, smučišča, kolo, kitara, orglice ... In vse to se odraža v mehkih podobah slik slovenske pokrajine, tako njegove rodne Koroške kot krajev, v katerih sedaj prebiva. Avtor je tudi dolgoletni sodelavec Planinskega vestnika. (mb)

Erjavčeva koč na Vršču vabi!

Organizatorjem šol v naravi, planinskih šol, tečajev in izpopolnjevanj (vodnikov, alpinistov, GRS ...), raznih učnih delavnic in tudi sestankov, delovnih srečanj itn. sporočamo, da smo v Erjavčevi koči na Vršču uredili predavalnico, primereno za skupine do 30 oseb. Opremljena je s šolsko tablo in s steno za trening vrhne tehnike. Opremo v predavalnici je možno razporediti po željah uporabnika. Uporabo predavalnice nudimo brezplačno vsem, ki se bodo odločili v Erjavčevi koči na Vršču organizirati razne zgoraj naštetje dejavnosti in ki bodo v postojanki tudi nastanjeni (prenočišče, prehrana, celotni penzion ali polpenzion). Cene so ugodne, storitve kvalitetne. Vse informacije dobite v Erjavčevi koči na Vršču, GSM: 050/610 031, ali v pisarni Planinskega društva Jesenice, telefon št.: 04/586 60 70. Vabljeni!

Področje izpopolnjevanje v Kamniški Bistrici

Meddruštveni odbor Ljubljana in Odbor za planinske vodnike Komisije za vzgojo in izobraževanje PZS sta 11. maja v Domu v Kamniški Bistrici pripravila področno izpopolnjevanje vodnikov PZS v kopnih razmerah. Organizacijske niti so bile v rokah Marinke Koželj Stepic, tehnično plat pa je obvladoval Drago Metljak. V zavetju Grintovcev se je zbralo 26 vodnikov, ki so prisluhnili inštruktorjem pri teoretičnih predavanjih in praktičnem delu. Marinka Koželj Stepic je predstavila odškodninsko odgovornost vodnikov PZS, Bojan Pollak pa je osvežil znanje iz orientacije, točneje o hoji po azimutu, kar so udeleženci v skupinah tudi praktično preizkusili. Po kosilu je bila glavna tema prečenje hudourniških grap oziroma rek, ki jo je predstavil Drago Metljak in je novost v našem izobraževanju. Teoniji je sledilo delo po skupinah na terenu. V prvi skupini so bredli vodo, druga je napejlala pravicato žičnico preko nje, v tretji pa so vadili posamezne elemente, kot sta navezovanje in napenjanje vrvi. Izpopolnjevanje je zaključila dr. Anda Perdan, ki je spregovorila o bolezenskih stanjih, ki jih nosimo v gore. Poleg omenjenih sta pri izvedbi sodelovala še Janez Ažman in Darja Jenko. (Marinka Koželj Stepic)

Akcija Geotrip 2002 v Sloveniji

Letošnje leto je Organizacija združenih narodov razglasila za mednarodno leto gora. Gore pa so neločljivo povezane s čudovitim svetom geološke preteklosti in nam bolj kot marsikateri drug predel Zemljine površine razkrivajo pretekle dogajanja, zapisana v kamnu. Posebej zanimive Posile, minerale, gube, kamnine oziroma njihova nahajališča varujemo kot naravne vredno-

sti. Prav geologiji in geološki dediščini oziroma njuni popularizaciji je namenjena tudi akcija Geotrip, ki v Sloveniji poteka že od vsega začetka, ko jo je leta 1995, v evropskem letu varstva narave, organizirala Evropska zveza za ohranitev geološke dediščine – ProGEO. Odtlej se je odvijala tudi v letih 1999 in 2000, ko je Svet Evrope vodil kampanjo Evropa, skupna dediščina, medtem ko letos poteka v okviru širše akcije Mednarodno leto gora. Vse od svojega začetka se v Geotrip vključujejo posamezniki in organizacije, ki vsakokrat pripravijo zanimive in pestre dogodke. Tudi letos bodo tretji teden v septembru organizirali številne dejavnosti. V akciji lahko sodelujejo vsi, ki lahko kakor koli prispevajo k ozaveščanju o pomenu nežive naravne dediščine za celovito varstvo narave. Med novostmi letošnje akcije je zamisel Slovenskega geološkega društva, da radovednim omogočijo odgovore na morebitna vprašanja o geologiji oziroma geološki dediščini. Več o sami akciji, načinu sodelovanja in koledarju privedite lahko dobite tudi pri Marini Gacin, telefon (01) 478 4458 (marina.gacin@gov.si), in Darji Jeglič, telefon (01) 478 4445 (darja.jeglic@gov.si). (Branka Hlad, koordinatorica akcije Geotrip v Sloveniji)

Kulturna srečanja na Uršlji gori

Pred planinskim domom na 1696 metrov visoki Uršlji gori se v januarju in juniju redno odvijajo kulturna srečanja že od leta 1986. Tokratno srečanje 15. in 16. junija je popestrilo dogajanja ob 400-letnici posvetitve cerkve sv. Uršule, najvišje ležeče cerkve v Sloveniji. Planinci vabijo na kulturna srečanja pevske zборе, ansamble, literate in organizatorje razstav iz krajev okrog Uršlje gore. Sobotno srečanje se je začelo z mašo za romarje

s Prevalj. Kulturni program pred domom so izvedli člani Kulturnega društva Mohorjan s Prevalj in Kulturnega društva oktet TRO s Prevalj. Prisotne so pozdravili predsednik PD Prevalje Jože Merc, župan občine Prevalje dr. Matic Tasič in predstavnik Mohorjana dr. Janez Gorjanc, ki je na kratko pojasnil legendo o tem, kako je sv. Uršula čuvala koroške device. Nedeljski program so izvajali člani Folklorne skupine Rej iz Šmartna pri Slovenj Gradcu in oktet Triglav. Izvedba koroških in štajerskih plesov je prisotne navdušila, da bi najraje kar sami zaplesali z njimi. Organizatorica srečanj Ivanka Komprej je prisotne povabila na ostala dogajanja ob jubilejnem letu in posebej omenila osrednjo slovesnost ob 400-letnici posvetitve cerkve, ki se bo odvijala 18. avgusta 2002 pod vodstvom slovenskega metropolita dr. Franca Rodeta. Prevaljski planinci se tako tudi s pomočjo kulturnih prireditev trudijo, da bi se vsi obiskovalci Uršlje gore in planinskega doma prijetno počutili. (Ivanka Komprej)

Spominska slovesnost pod Rinkami

V soboto, 8. junija, je bilo nad Okrešljem v osrčju Savinjskih Alp srečanje gorskih reševalcev ob 5. obletnici spomina na tragično nesrečo, ki se je zgodila 10. junija 1997, ko je v reševalni vaji GRS izgubilo življenje pet gorskih reševalcev: Brajnik, Mlekuž, Markič, Karničar in Kokalj. Slovesnosti so se poleg gorskih reševalcev udeležili še svojci in prijatelji preminulih, skupaj skoraj dvesto. Spominski slovesnosti, ki jo je pripravila postaja GRS Jezerško, sta prisostvovala tudi predsednik države Milan Kučan in predsednik PZS Franc Ekar. Nagovor je imel novi načelnik GRS Toni Smolej, v programu je s planinskimi pesmi nastopil kvartet Jutro z Jezerškega, v nadaljevanju pa je bila za pokojne reševalce v gorah sveta

Spominska maša za ponesrečenimi gorskimi reševalci

maša, ki jo je daroval vojaški duhovnik Jože Plut. Otroci ponesrečenih so prinesli k obeležju in na planinski altar planinsko cvetje, GRS pa je položila spominske vence. (Franc Ekar)

Slavje v Kranjski Gori ob 90. obletnici GRS

V soboto, 15. junija, je bilo v Kranjski Gori celodnevno praznovanje ob 90. obletnici GRS Slovenije. Že v dopoldanskem času so začeli prihajati reševalci z vseh postaj. Izkoristili so lepo vreme in se podali na krajše izlete, nekateri na plezalne vzpone. V akcijo Najboljši literarni spis, razpis katere je bil poslan na vse osnovne šole, se je vključilo 22 osnovnih šol s 66 literarnimi spisi. Za najboljše avtorje je bil organiziran nagradni izlet, ki se ga je udeležilo 18 učencev in mentorjev. Na razpis za najboljšo Fotografijo je 41 avtorjev poslalo 181 izdelkov. Ob 10. uri je bila okrogla miza veteranov, ki jo je vodil Cene Griljc. Prisotnih je bilo 31 reševalcev, od tega 23 veteranov. Ob 12. uri pa je sledila novinarska konferenca.

Popoldan se je začel s podelitvijo nagrad za najboljše literarne spise in najboljše Fotografije. Ocenevalni komisiji sta avtorjem razdelili deset pohval in knjižnih nagrad. Ob 15.30 je obrambni minister Anton Grizold svečano predal ključke novih terenskih vozil postajam Bovec, Mojstrana in Bohinj. Kmalu po 16. uri se je v na novo odprtem delu hotela Larix začela slavnostna seja. Načelnik GRSS Toni Smolej je pozdravil goste, od katerih jih je potem večina nagovorila slavnostni zbor. Sporočil je tudi žalostno vest, da je pred slovesnostjo v 97. letu umrl starosta slovenskih reševalcev Janez Brojan. Sledil je prikaz Filma Gorska reševalna služba Janeza Brojana o reševanju v gorah, predvsem s helikopterjem.

S srebrnim častnim znakom svobode je predsednik republike odlikoval Bineta Vengusta. Plaketo Civilne zaščite so prejeli: dr. France Malešič, Janez Volkar, Dušan Kukovec, Davo Karničar, Janko Ažman, Pavle Oman in Peter Ježek. Zlati znak Civilne zaščite je dobilo 12 reševalcev: Pavle Odar, Izidor Kofler, Andrej Žemva, Jože Rožič, Matej Zaluberšek, Zvone Korenjak, Filip Bence, Jože Šerbec, Samo Cuznar, Vili Košca, Jože Četina in Peter Rožič, srebrni znak Civilne zaščite je dobilo 11 reševalcev: Rafko Šturm, Andrej Robič, Martin Brus,

Slovesnost v hotelu Larix

Miha Pintar, Miro Papler, Jernej Gorjanc, Franc Berlec, Janez Levec, Iztok Koren, Marko Kavčič in Franc Oderlap. Plaketo GRS je prejel Milan Kučan, poleg njega pa še Republiška uprava za zaščito in reševanje, Letalska policijska enota, 15. enota vojaškega letalstva, Generalna policijska uprava, FIHO, Fundacija za financiranje invalidskih in humanitarnih organizacij RS, Mobitel, Mestna občina Ljubljana, Janez Brojan ml., Marjan Lavtižar, France Zupan, Roman Robas in Hinko Poročnik. Priložnostne listine so dobili Anton Oman, Franci Lakota, Janko Šekli in Stanko KoFler. Po zaključku osrednje prireditve je bilo še prijateljsko srečanje v šotoru z zabavnim delom slavja. Praznovanja se je udeležilo preko 500 oseb. (Vladimir Habjan)

Mladi Zarjini planinci

Planinski krožek Vrtača Zarja v Celju se lahko pohvali z množično udeležbo otrok, starih od 5 do 7 let, v svojih aktivnostih, kar je gotovo plod dolgoletne tradicije kvalitetne vzgoje in pridobivanja osnovnih znanj za hojo v hribe, doživljanje narave in vsega lepega, kar nas obdaja. 47 mladih planincev je spoznavalo bližnjo in daljno okolico, se učilo in si širilo obzorje. Med šolskim letom smo se povzpeli na Hom, Kopitnik, Govce, Brnico, Sveti-

Mladi Zarjini planinci
s predsednikom Kučanom

no, Lisco in Okrešelj. Poleg osnov planinske vzgoje (pravilne hoje, obnašanja, prehrane, obleke v hribih) ni manjkalo zabave in sprostitve. Odkrivali smo Fosilne ostanke, v pogovoru z lovцем spoznavali skrivnosti živalskega sveta v različnih letnih časih, obiskali vremensko postajo in šli na pohod v snežnih razmerah. Posebno doživetje je bil zaključni izlet na Okrešelj, v osrčje Savinjskih Alp, kjer smo spoznali veličino naših gora. Obiskali smo spominsko obeležje ponesrečenim gorskim reševalcem. Ta dan je bil med obiskovalci Okrešlja tudi predsednik države Milan Kučan, s katerim smo se osebno spoznali in se za spomin Fotografirali. (Manja Rajh)

Obvestilo pohodnikom po Ljubljanski mladinski poti (LMP)

Meddruštveni odbor PD Ljubljana sporoča, da so na vseh kontrolnih točkah dostavili nove žige razen na Polhograjski Grmadi, kjer se še naprej uporablja trikotni žig. Žigi se nahajajo na naslednjih to-

Votli kamen v Iškem Vintgarju
(foto: Srečo Merčun)

čkah: Šmarna gora, gostišče Ledinek; Rašica, planinski dom; Mengeška koča; Trojica, pred hišo Rožičevih; Miklavž, v »mežnariji«; Janče, v domu; Kucelj, pred domačijo Lončar; V. Trebeljevo; Taborska jama, pri Francu Kanduču, V. Lipijene 2; Turjak, v gostilni pri Murnu; Kurešček, v domu; Krim, v domu; Rakična, v gostilni pri Logarju; Pokojišče, v hiši št. 3, Debevec; Planina, v planinski koči; Vrh nad Rovtami, v koči; Koreno, pri kmetiji odprtih vrat pri Lenartu; Grmada, trikotni žig v skrinjici; Topol, v gostišču Dobnikar; Govejek, v domu PD Obrtnik; Slavkov dom. Žigi so nadzorovani in dostopni samo za žigosanje dnevnikov LMP. Podrobnejši podatki bodo vneseni v novem ponatisu LMP (3. izdaja), saj starih ni več na zalogi. (Jože Pečjak)

Vikiju častni znak svobode

Viki Grošelj, mednarodno priznani alpinist ter osvajalec številnih osemtisočakov in drugih visokih vrhov na vseh celinah, je v začetku julija prejel častni znak svobode republike Slovenije, ki mu ga je za izjemne športne dosežke, delo z mladimi in prispevek h gorskemu reševanju podelil predsednik republike Milan Kučan. To je istočasno tudi nagrada za obsežen publicistični opus, pa tudi za njegovo prizadevanje po ohranitvi gorske narave. (I.M.)

Gorska policija spet na delu

Prvi konec tedna v mesecu juliju je gorska policijska enota tako kot v lanskem letu izvedla preventivno akcijo. Potekala je na petih različnih območjih v Julijskih Alpah, kjer je v glavni sezoni največ planincev. Poleg opozarjanja so letos zaradi kršenja pravil v Triglavskem narodnem parku uporabili tudi kazni. (V.H.)

Zaključni izlet na Travnik

Kljub temu da letošnje poznomladansko vreme ni posebej vabilo v hribe, se mladi planinci planinskega krožka Osnovne šole Ljubčana niso dali kar tako. Na zaključni planinski izlet, ki je potekal drugo soboto v juniju, so povabili svoje starše in jim v spremstvu vodnikov in spremljevalcev pokazali, kako vztrajni in nadebudni planinci so. Jutranja ura je vabila v Savinjsko dolino, adrenalinska vožnja po ovin-kasti cesti iz Ljubnega do Robnikove planine pa je bila mačji kašelj za

izkušena šoferja. Hoja po gozdni poti na Mali Travnik, ki se dviguje 1532 metrov visoko, ni zahtevala posebnih naporov, vendarle pa so nekateri otroci pustili svoje starše krepko za sabo. V orientacijskem kvizu in vzponu čez Široko trato na sto metrov višji Veliki Travnik so planinci pokazali nekaj svojega planinskega znanja tako iz poznavanja gorskih rastlin, orientacije v naravi kot opreme mlade-ga planinca. Z Joškovega stolpa na Velikem Travniku so proti severu opazovali Peco, praviljično in skrivnostno goro kralja Matjaža, v obla-kih proti severovzhodu se je kri-

vala koroška lepota Uršlja gora, na zahodnem delu pa veličastne Kamniško-Savinjske Alpe. Pri Koči na Malem Travniku sta sledila planinski krst in podelitev pohval planincem, iskanje skritega zaklada pa je prineslo sladke nagrade. Planinski golaž je teknil rekordnim 145 udeležencem pohoda, v času nogometne mrzlice pa tudi brez žogobrcanja ni šlo. V popoldanskih urah so nič kaj utrujeni planinci srečno prispeli domov. (Petra Gregorc, Mladinski odsek PD Celje)

Fotokotiček

Ureja Igor Maher

Planinsko društvo Celje Matiča je ob mednarodnem letu gora pripravilo **razstavo Fotografij Zorana Tratnika** z naslovom **Potepanja po naših in tujih gorah**. V več kot štiri desetletja dolgem obdobju, ki je vezano na življenje z gorami, je avtor zbral številne Fotografije. Nekajkrat je presejal svojo bogato zbirko in dobil izbor draguljev, ki je vsak zase izjemna hvalnica lepotam gora. Fotografije so si med 17. in 30. junijem v avli Razvojnega centra Celje ogledali številni ljubitelji gora.

Neutrudni **Ciril Velkavrh** nam je v juniju predstavil svoje Fotografije na **številnih razstavah po vsej Sloveniji**. 3. junija je župnijski unad sv. Jakoba v Ljubljani v kape-li sv. Jurija na Gradu predstavil novo postavitev stalne razstave Fotografij verske kulturne dediščine pod naslovom **Cerkvena arhitektura od Šmarne gore do Slovenskega Krasa**. 20. junija je bila v mestni galeriji v Šoštanjju otvoritev razstave z naslovom **Povsod (v svetu) je lepo, a doma (v Sloveniji) je najlepše**. Predstavil je Fotografije gorske pokrajine in verske kulturne dediščine. Od 22. junija dalje smo si lahko v šport hotelu na Pokljuki ogledali razstavo **Moje visokogorje s Fotografijami ver-**

ske kulturne dediščine ob slovenski planinski poti. V Galeriji Krka v Ljubljani pa je od 27. junija na ogled postavitev Fotografij z naslovom **Gore in spomini ostajajo**, nastale so prav tako ob slovenski planinski poti.

Organizacijski odbor 11. Aljaževih dnevov pri PD Dovje – Mojstrana in Foto-kino sekcija KUD Jaka Rabič Dovje – Mojstrana razpisujeta **razstavo barvnih Fotografij in diapozitivov na temo Slovenija, od kod lepote tvoje**. Rok za oddajo del (4 Fotografij in/ali 4 diapozitivov) je 15. avgust 2002, odprtje razstave in projekcija pa bosta 30. avgusta 2002. Podrobnosti in prijavnica na http://www.Fzs-zveza.si/razpisi/11_Aljazevi_dnevi_2002.html.

Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS) skupaj z družbo Mobitel organizira že 6. nagradni **Fotografski natečaj Svoboden kot ptica**. Letos, ob mednarodnem letu gora, je osrednja tema namenjena mestni lastovki. Ta ptica je pred koncem 19. stoletja naseljevala le skalnate pečine visokogorja in obalnih klifov, nato pa se je vedno bolj bližala človeškim bivališčem. Druga razpisana tema je upodobitev ptic v naravi. Zadnji rok za sprejem Fotografskih del je 15. september 2002. Razpisne pogoje in pravila si lahko ogledate na spletni strani

Spomenik Juliusu Kugyu v Trenti (foto: Ciril Velkavrh)

[pink.com/06_index_dopps_2.asp](http://www.pink.com/06_index_dopps_2.asp) ali pa se oglasite na DOPPS, Prvomajska 9 v Ljubljani, telefon (01) 544 1230, (041) 712 796.

Uredništvo revije Gea objavlja natečaj za **najboljšo Fotografijo na temi Neznana Slovenija in Zanimivi ljudje**. Vsak avtor lahko sodeluje z dvema Fotografijama Formata 20 x 30 cm, rok za prijavo pa je 20. september 2002. Podrobnosti na <http://www.gea-on.net/>.

Prva seja Upravnega odbora PZS

Konec junija se je na svoji prvi seji po majski skupščini sestel Upravni odbor Planinske zveze Slovenije. Predsednik Franci Ekar je toпло pozdravil nove člane, pa tudi tiste iz prejšnjega mandata. Tako kot na večini sej upravnega odbora je bila obravnavana vrsta zadev, s katerimi se ukvarja planinska organizacija. Tako je predsednik poročal o vseh stvareh, s katerimi se je med skupščino in prvo sejo upravnega odbora ukvarjalo predsedstvo PZS, predstavil pa je tudi bodoče naloge. Med temi spadajo med pomembnejše osrednja obeležitev mednarodnega leta gora ob dnevu slovenskih planincev na Lisci septembra ter proslavi ob 110-letnici Slovenskega planinskega društva in 55-letnici Planinske zveze v letu 2003. Veliko pozornosti je bilo posvečene izvajanju sklepov, ki jih je maja sprejela skupščina, predlogu Zakona o poteh in novoustanovljeni Vodniški komisiji. Pred sejo upravnega odbora je bil sestanek MDO. Predsednik Adi Vidmajer je izpostavil problem, da planinska društva ne odvajajo sredstev iz članarin, s čimer je oteženo delo strokovnih služb zveze. Podpredsednica Slavica Tovšak je predstavila aktivnosti planinske organizacije za izgradnjo planinskega muzeja v Mojstrani, pri čemer bo izdelana računalniška projekcija muzeja, ki bo predstavljena po vseh meddruštvenih odborih. Podobno, kot ima to urejeno GRSS, bo v na-

slednjem letu izdelana tudi posebna »muzejska« nalepka. (Vladimir Habjan)

Planinska zveza Slovenije je glede na sklep majske skupščine poslala vodstvu in svetu RTV Slovenije ter tudi mnogim drugim ustanovam in organizacijam pismo s prošnjo, da se oddaja Gore in ljudje avtorice Marjete Keršič Svetel vrne na male zaslone.

Milan Mahovne

še danes živa. V društvu in v MDO Zasavja je uvajal planinsko šolo in klube mladinskih vodnikov, kjer so skupaj oblikovali delo z mladimi v planinski organizaciji. V Občini Krško je na vseh šolah organiziral planinske skupine, ki so pripravljale pohode in izlete v gore. Mladim pa je hotel še bolj približati gorski svet, zato je bil leta 1973 pobudnik in organizator prvega planinskega tabora mladih planincev Posavja v Trenti. Enotedensko življenje pod šotori v osrčju visokogorskega sveta je omogočilo udeležencem obisk nešteti planinskih vrhov, vedno z zaključno turo na Triglav. Klubi vodnikov, mentorstvo, planinska šola in planinski tabori še danes kot Milanova dediščina uspevajo in so trdna oblika dela z mladimi v planinski organizaciji.

Milan ni bil samo dober organizator, pač pa tudi izredno prijeten tovariš in zvest prijatelj. Njegova plemenitost se je odražala v prijetnem vzdušju v vsaki družbi, kjer se je pojavil. Za svoje bogato delo v planinstvu je prejel vsa planinska odličja in priznanja, tako društvena, meddruštvena in priznanja Planinske zveze Slovenije. Milan je nosilec zlatega častnega znaka PZS. Ob življenjskem jubileju je prejel plaketo PZS za življenjsko delo, pozneje pa še najvišje priznanje PZS – svečano listino. Za delo z mladimi je dobil zlati častni znak mladinskih

Milanu Mahovnetu v spomin

V soboto, 27. aprila 2002, smo se senovski in zasavski planinci podali na zadnjo turo s planinskim prijateljem, tokrat le do senovškega pokopališča. Govorci so orisali njegovo življenjsko pot in delo, ki je bilo v 83 letih njegovega življenja bogato in plodovito, še posebej na planinskem področju.

Milan je z mlado družino leta 1963 prišel na Senovo poučevat na osnovno šolo. Poleg svojega pedagoškega dela je takoj navdušil zupano mu mladež tudi za planinsko pohodništvo. Že prva leta je z njimi prehodil Zasavsko planinsko pot, obiskovali pa so tudi druge vrhove v Zasavju in po vsej Sloveniji. Na teh poteh je mlade spoznaval z lepotami planinskega sveta in domovine, jih učil, kako jih varovati, in jih uvajal v varno hojo v gorah.

Ob tem delu je spoznal, da je potrebno organizirano delo z mladimi tudi po vsej Sloveniji. Povezal se je z mladinsko komisijo pri Planinski zvezi Slovenije in postal njen dolgoletni član. V komisiji je bil pobudnik akcije Pionir planinec, ki je

OGLAS

Prodaj Planinske vestnike, vezane po letnikih, in sicer vse od leta 1948 do 1974. Pokličite (041) 672 642.

vodnikov in zlati znak Zveze mladih Slovenije. V MDO Zasavja je prejel zlati znak, matično društvo pa ga je ob njegovi osemdesetletnici imenovalo za svojega častnega predsednika. Vse to je le skromna oddolžitev za tako bogato delo navdušenca za planinstvo in ljubitelja mladine.

Žal pride tudi čas slovesa. To je vedno težko in boleče. Še posebno, če se poslavljamo od tako velikega in dragega človeka, kot je bil Milan. Kar vsiljuje se nam Prešernova misel:

*Spolnil rad je vsakemu želje,
duri odprl mu in srce,
bil prijatelj je veselje,
njim oči po njem se rose.*

Tako mislimo tudi mi, zasavski in slovenski planinci, ki smo Milana imeli čast poznati in z njim planinartiti. Milan ostaja med nami!

Lojze Motore

Slovenska planinska bibliografija za leto 2001

Vzgojna literatura

Mentor planinske skupine. Gradivo za usposabljanje mentorjev planinskih skupin. Mira Ažman idr. 2. popr., dop. izd. Ljubljana, **PZS**, 2001. 216 str. (Planinska založba, 218).

Pavle Oman, Osnovna tehnika GRSS. Ljubljana, **PZS**, GRSS, 2001.

Irena Urankar, Moje podobe gora. Ljubljana, Otroška knjiga OKA, 2001. 24 str. (Zbirka Moje podobe).

Zdravi v gore. Ur. Borut Peršolja. Ljubljana, **PZS**, Društvo za zdravje srca in ožilja, GRSS, 2001. 12 str.

Bogdan Žorž, Biti z naravo. Z naravo do telesnega in duševnega zdravja. Celje, Mohorjeva družba, 2001. 197 str.

Priročniki in dnevniki

Dnevnik Ciciban planinec. Ringa raja. Ponatis. Ljubljana, **PZS**, 2000 in 2001. b. p. (Planinska založba, 206, 216).

Dnevnik Koroške planinske poti. Ravne na Koroškem, Koroški MDO PD, 2001.

Dnevnik mladega planinca. Ljublja-

na, **PZS**, 2001. 91 str. (Planinska založba, 215).

Dnevnik s Slovenske planinske poti. Ponatis. Ljubljana, **PZS**, 2001. 31 str. (Planinska založba, 211).

Haloška planinska pot Borl-Donačka gora. 6. izpopolnjeni natis. Ptuj, Planinsko društvo, 2001. 43 str.

Komenska planinska pot. Komenda, Planinsko društvo, 2000. 37 str.

Mladi planinec. Ljubljana, MK PZS, 2000 (Planinska založba, 207).

Planinski koledarček 2002. Ur. Srečo Podbevšek. Ljubljana, **PZS**, 2001. 96 str.

Vodniki

Vladimir Habjan, Peter Skoberne, Naravne znamenitosti Slovenije. Ljubljana, Sidarta, 2001. 244 str. (Vodniki, 15).

Janez Kocjan – Janko, Aljaževa pot od doma do doma. Spominska goriška pot od doma do doma Jakoba Aljaža v Zavrhu do Aljažvega doma v Vratih. Vodnik in dnevnik. Medvode, Gorniški klub Jakob Aljaž, 2001. 143 str.

Željko Kozinc, Lep dan kliče. 1. del. 150 izletov. 3. natis. Ljubljana, Modrijan, 2001. 366 str.

Željko Kozinc, Lep dan kliče. 2. del. 100 izletov. Ljubljana, Modrijan, 2001. 345 str.

Peter Kranjc, Štajerska in Koroška. Ljubljana, Sidarta, 2001. 168 str. (Vodniki, 17).

Meškova pot, Sele-Vrhe. Slovenj Gradec, Občina 2001.

Ingrid Pilz, Čudoviti svet Julijskih Alp. Ponatis. Ljubljana, Mladinska knjiga, 2001. 192 str.

Ingrid Pilz, Čudoviti svet Julijskih Alp. Vodnik. Ponatis. Ljubljana, Mladinska knjiga, 2001. b. p.

Jurij Pivka, Nataša Galun, Štajerska. Ljubljana, Sidarta, 2001. 168 str. (Vodniki, 16).

Jurij Pivka, Vedno zeleno Pohorje. Maribor, Kapital, 2001.

Triglavski narodni park. Žepni vodnik. Ljubljana, Mladinska knjiga, 2001. 104 str. (Gore na dlani).

Turistični vodnik po Občini Dobrova – Polhov Gradec. Dobrova, Občina Dobrova – Polhov Gradec, 2001.

Vodnik po koroški planinski poti. Ravne na Koroškem, Koroški MDO PD, 2001. 104 str.

Matjaž Žmitek, Bohinj za gorske kolesarje. Velenje, Grafične storitve, 2001.

Zborniki

Metka Furlan, Alenka Gložančev, Alenka Šivic Dular, Pravopisno ustrezen zapis zemljepisnih in stvarnih imen v Registru zemljepisnih imen in Registru prostorskih enot. Ljubljana, Geodetska uprava RS, 2001.

Galerija v naravi. S pohodniško palico po Škočjeloških hribih. Škofja Loka idr., Občine, 1998. 60 str.

Informacijski bilten. Mednarodna komisija za varstvo Alp. 2001. 4. letnik.

Mati Gora. Zbornik o Gori, Gorjankah in Gorjanih. Ob 400-letnici naseljene Gore. Ur. France Černigoj, Rahovoj Humar. Bilje, Studi Ro, Založništvo Humar, 2001.

Mednarodno pomembna območja za ptice v Sloveniji. Ur. Slavko Polak. Ljubljana, Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije, 2000 (Monografija DOPPS, 1).

Odmev z Bricnika. Muta, PD Bricnik, 2001.

Osemdeset let Turistovskega kluba Skala. Bilten Slovenskega gorniškega kluba Skala, avgust 2001. Zbral, uredil Tone Jeglič. Ljubljana, SGKS, 2001. 31 str.

Planinske sledi. Ožbalt, PD, 2001.

Slovenski alpinizem '98. Zbornik Komisije za alpinizem. Ljubljana, **PZS**, 2001 (Planinska založba, 185 a).

Slovenski alpinizem '99. Zbornik Komisije za alpinizem. Ljubljana, **PZS**, 2001 (Planinska založba, 185 b).

Slovenski alpinizem 2000. Zbornik Komisije za alpinizem. Ljubljana, **PZS**, 2001. 85 str. (Planinska založba, 185 c).

Svibno. Turistične, zgodovinske, gozdne učne poti. Svibno, Študijski krožek, 2001.

Slavica Tovšak, Sto let organiziranja planinstva v Rušah. Ruše, PD in Občina, 2001. 116 str.

Trajnostni razvoj v krajinskem parku Logarska dolina. Nazarje, Argos, 2001.

Dvajset let pozneje. 1981-2001. 20 let zakona o Triglavskem narodnem parku. Bled, Javni zavod Triglavski narodni park, 2001. 112 str.

Turizem in okolje. Slovenija – turistična dežela. Ljubljana, Svet za varstvo

okolja RS, 2001. 96 str. (Usklajeno in sonaravno, 6).

V kraljestvu kondorjev in neviht. Pol stoletja andinizma slovenskih izseljencev v Argentini. Izdano v spomin dr. Vojku Arku. Buenos Aires, Slovenska kulturna akcija, Celje, Mohorjeva družba, 2001. 414 str.

Zbornik slovenskega ženskega plezanja. Osp, Tanja Rojs, 2001.

Diplomska dela

Ljuba Celar, Izletništvo, pohodništvo in gornišтво v devetletki. Diplomsko delo. Ljubljana, Fakulteta za šport, 2001. 58 str.

Barbara Dolničar, Gornišтво. Seminarska naloga 2. Ljubljana, Filozofska Fakulteta, Oddelek za etnologijo, 2001.

Snežana Jug, Motivacija, osebne lastnosti ter interesi alpinistov. Diplomsko naloga. Ljubljana, Fakulteta za šport, 2001. 66 str.

Vlado Ostruh, Razvoj alpinizma v Slovenski Bistrici. Diplomaska naloga. Ljubljana, Fakulteta za šport, 2001. 71 str.

Ana Plestenjak, Arheološke učne poti na Slovenskem. Teoretične podlage in možnosti faksične izvedbe. Ljubljana, Filozofska Fakulteta, Oddelek za arheologijo, 2001. 109 + IV str.

Aleš Podgoršek, Analiza športnoredne kreativne ponudbe v športnoturističnem središču Velika planina. Diplomaska naloga. Ljubljana, Fakulteta za šport, 2001. 84 str.

Franc Rožman, Spoznavanje zdravega načina preživljanja prostega časa z uporabo metode Projektno učno delo. Diplomaska naloga. Ljubljana, Fakulteta za šport, 2001. 88 str.

Tomaž Soklič, Analiza frekvence srca na tekmovalju Vrhovi za en dan. Diplomaska naloga. Ljubljana, Fakulteta za šport, 2001. 76 str.

Leposlovje

Milenko Arnejšek – Prle, Moje gore. Ljubljana, PZS, 2001. 256 str. (Planinska založba, 217).

Heinrich Harrer, Sedem let v Tibetu. 2. natis. Ljubljana, DZS, 2001.

Heinrich Harrer, Vrnitev v Tibet. Ljubljana, DZS, 2001. 228 str. (Prvinski nagon, 32).

Tomaž Humar, Ni nemogočih poti. Fotografije Stane Belak – Šrauf idr. Ljubljana, Mobitel, 2001. b. p.

Vasja Klavora, Plavi križ. Soška Fronta. Bovec 1915-1917. 2. dop., popr. izd. Celovec, Mohorjeva družba, 2000. 359 str.

Tomaž Kočar, Iška, Iški Vintgar. Ljubljana, samozaložba, 2001. 192 str.

Marjan Krišelj, Ostrnice (pesmi). Srednja Bela, samozaložba, 2001. 119 str.

Edi Mavrič – Savinčan, Med legendo in resnico. Srnjak – korenine iz Zgornje Savinjske doline. Gornji Grad, Turistično društvo, 2000. 96 str.

Bine Mlač, Veliki pionirji alpinizma – 3. Ljubljana, PZS, Didakta, 2001. 203 str. (Planinska založba, 203).

Bine Mlač, Veliki pionirji alpinizma. Obrazi, dejanja, besede. Ljubljana, PZS, 2001. 203 str. (Planinska založba, 208).

Peter Schubert, Piava – 1918. Zadnja bitka avstro-ogrsko monarhije. Prevl. Tone Percič. Celovec, Mohorjeva družba, 2001. 163 str.

Pavle Šegula, Križemkražem po gorah. ŠkoFja Loka, samozaložba, 2001. 408 str.

Josip Vandot, Kekec in Bedanec. Pوناتis velike slikanice. Ljubljana, Mladinska knjiga, 2001. 32 str.

Angela in Veronika Viltušnik, Strma pot. Ožbolt ob Dravi, samozaložba, 2001.

Periodika

Gornik. Posebna izdaja Šolskega športnega časopisa. Semič, OŠ Belokranjskega odreda, 2001. 64 str.

Grif za drugačne športe. Ljubljana, Mythos, 2001. 36.

Obvestila. Ljubljana, PZS, 2001.

Park Snežnik. Ljubljana, Agencija RS za okolje in prostor, 2001.

Planet Alpen 3. D82 str. Das neue Bild vom Lebensraum. Slowenien. Janez Bizjak, Jože Mihelič idr. München, Büro Deuthland, 2001.

Planinski vestnik. 101. letnik. Ljubljana, PZS, 2001.

Društvena glasila

Bohinjski planinčki. Srednja vas, PD Bohinj, 2001.

Informativni bilten GRSS. Ljubljana, PZS, GRSS, 2001.

Krplje. Tolmin, Planinsko društvo, 2001.

Mladi planinec. Sevnica, PD Lisca, 2001, 31. 27 str.

Planinski popotnik. Šoštanj, Planinsko društvo, 2001, 7; 10.

Pod Prisojnikom. Ljubljana, PD PTT, 2001. 12, 13.

Tura. Vipava, Planinsko društvo, 2001, 8.

Viharnik. Ljubljana, PD Viharnik, 2001. 16; 1, 2, 6.

Zemljevidi

Bela krajina. Novomeška pokrajina, Kočevski Rog. 1:50.000. Ljubljana, GZS, 1999 (2001) (Izletniška karta, 8).

Borovnica, turistična karta občine 1:25.000, 1. izd. Borovnica, Občina, 2001 (Soteska Pekel).

Državna topografska karta 1:50.000. (8, 15-18, 23-27, 34, 42). Ljubljana, Geodetska uprava RS, GI, 2001.

Gorenjska. Bled, Bohinj, Kranjska Gora. 1:50.000. 3. dop. izd. Ljubljana, GZS, 1998 (2001) (Izletniška karta, 2).

Goriška. Goriška Brda, Vipavska dolina, Idrijsko hribovje, Trnovski gozd. 1:50.000. Ljubljana, GZS, 2000 (2001) (Izletniška karta, 16).

Julijske Alpe, zahodni del, 1:50.000. 3. izd. Ljubljana, PZS, GZS, 2001 (Planinska karta, 1) (Planinska založba, 209).

Kočevsko. Gornja kolpska dolina, obronje Bele krajine. 1:50.000. Ljubljana, GZS, 1997 (2001) (Izletniška karta, 7).

Kolesarske poti v Občini Domžale in okolici (1:35.000). Domžale, Občina Domžale, Sidarta, 2001.

Koroška. Podjuna, Dravska, Mežiška in Mislinjska dolina. 1:50.000. Ljubljana, GZS, 2000 (2001) (Izletniška karta, 17).

Kostanjevica na Krki, turistična karta 1:23.000, 1. izd. Kostanjevica na Krki, Galerija Božidar Jakac, TD, 2001 (Gorjanci).

Kranjska Gora (in sosednji kraji), in-fokarta, 1. izd. Kranjska Gora, LTO, 2001.

Notranjski Kras. 1:50.000. Dop., popr. izd. Ljubljana, GZS, 1999 (2001) (Izletniška karta, 11).

Občina Jesenice, turistična karta 1:25.000, 1. izd. Jesenice, Občina Jesenice, 1999 (Golica, 1834 m).

Podčetrtek, Terme Olimia, turistična karta 1:18.000, 2. izd. Podčetrtek, Občina in Atomske toplice, 2001.

Podravje. Slovenske gorice, Dravska polje, Dravske gorice, Haloze. 1:50.000. Ljubljana, GZS, 1996 (2001) (Izletniška karta, 10).

Pomurje. Goričko, Pomurska ravan, Slovenske gorice, Vzhodno Podravje.

1:75.000. 3. dopolnjena izdaja. Ljubljana, GZS, 1998/2001 (Izletniška karta, 9).

Posavsko hribovje, zahodni del, 1:50.000, 1. izd. Ljubljana, PZS, GZS, 2001 (Planinska založba, 224).

Posočje. Posoške Julijske Alpe. 1:50.000. Ljubljana, GZS, 1998 (2001) (Izletniška karta, 1).

Poti po Slovenski Istri. Izletniška karta. Koper, Izola, Piran, Občine, 2001.

Slovenska Bistrica, turistična karta občine 1:50.000, 1. izd. Slovenska Bistrica, Občina, GIS, 2001 (Sv. Areh na Pohorju, 1247 m, Boč, 978 m).

Škofjeloško in Cerkljansko hribovje. 1:50.000. Dop., popr. izd. Ljubljana, GZS, 2001 (Izletniška karta, 3).

Triglav, 1:25.000, 3. izd. Ljubljana, PZS, GIS, 2001 (Planinska karta, 4) (Planinska založba, 152).

Fotomonografije

Renato Candolini, Celso Macor, Tihota v sozvočju. SinFonija podob in poezije na Julijskih Alpah (it., sl., nem., an.). Gorica, Italijanski alpski klub, Goriška sekcija, B&V, 1999. 181 str.

Greetings From Slovenia. Natural wonders, historical monuments and beauty of Slovenia. Ljubljana, Mladinska knjiga, 2001. 80 str.

Milan Grego, Roberto Dapit, Rezija. Ljubljana, Družina, 2001.

Celso Macor (besedilo), Carlo Tavagnuti (Fotografije), Na orlovih krilih. Podobe in misli o Julijskih Alpah. Prevod A. Valentiničič, Gorica, Italijanski alpski klub, Goriška sekcija, B&V, 1999. 179 str.

Slovenija. Pokrajina in ljudje. Ponatis. Ljubljana, Mladinska knjiga, 2001. 734 str.

Duško M. Du Swami, Sahara – Himalaja. Ljubljana, Ramayana, 2001. 206 str.

Triglav National Park. Fotografije Luka Klavžar idr. (Mountain pack). Ljubljana, Mladinska knjiga, 2001.

Jean Denis Godet, Alpske rastline, nastoje na skalovju, meliščih, morenah, alpskih travnikov, pašnikov in ob gozdnih robovih. Prevedla Milan Lovka in Boris Turk. Radovljica, Didakta, 2002. 256 str.

Koledarji

2002. Kranjska Gora, Gorska reševalna služba, 2001.

2002. Ljubljana, Generalštab slovenske vojske, 2001.

2002. Maribor, Akademsko planinsko društvo Kozake, 2001.

Alpske panorame. Fotografije Peter Janežič. 2002. Ljubljana, PZS, 2001.

Franci Horvat, Naravne lepote Slovenije. 2002. Ljubljana, Razvedrilo, 2001.

Simon Kravanja, Slovenska pokrajina. 2002. Ljubljana, AlPagraf, 2001.

Matevž Lenarčič, Lepote Slovenije. 2002. Ljubljana, Reccom, 2001.

Leto gora. 2002. Ljubljana, PZS, 2001.

Naše prve planinske kočee. 2002. Zarezna, Medium, 2001.

Srečno 2002. Podvolovjek, turistično društvo, 2001.

Triglavski narodni park. 2002. Bled, TNP, 2001.

V kraljestvu Zlatoroga. 2002. Fotografije Dušan in Jože Podlogar idr. Bled, Humko, 2001.

Ciril Velkovrh, Gore prijateljstva. 2002. Ljubljana, Tiskarna Ljubljana, 2001.

Milan Vošank 2002. Cerknica, samozaložba, 2002.

Razglednice

Maksim Gaspari, 34 razglednic in novoletnih voščilnic, tudi s planinsko tematiko. Ponatisi. Ljubljana, Hočevar – Gaspari, 2001.

Janez Skok, Marko Pintarič, Matjaž Kačičnik idr., 40 razglednic. Ljubljana, Sidarta, 2001.

Ciril Velkovrh, Razglednice Slovenske planinske poti (159-167) in Naravna in kulturna dediščina s poti po Sloveniji (57-74). Ljubljana, samozaložba, 2001.

Razstave

10. Aljaževi dnevi. Razstava Fotografij. Dovje – Mojstrana, Planinsko društvo, Foto-kino sekcija, 2001.

Silvo Babič, Gore iz zraka. Nova vas, Knjižnica, 2002.

Zvonko Čoh, Kekec in Bedanec ter Kekec in Pehta. Ljubljana, Galerija Sončnica, 2001.

Dokumenti o Jakobu Aljažu in slovenskem gorništvu. Šmarna gora, Galerija, 7. 7. 2001.

Igor Dolenc, (Podobe Poljanske doline). Ljubljana, IJS, 2001.

Društvo Alpalik, Planinske slike. Bohinjska Bistrica, Muzej Tomaža Godca, 2001.

Damjan Gašperin, Bohinj. Bohinjska Bistrica, Dom Jožeta Ažmana, 2001.

Urban Golob, Prečenje slovenskih Alp 1998. Ljubljana, Šmarna gora, 2001.

Urban Golob, Ski Everest 2001. Šmarna gora, Galerija Nad velbom, Domžale, Mladinska knjiga, Ljubljana, Knjižnica Prežihov Voranc, 2001.

Darja Gros idr., Peru – po poteh inkovske civilizacije. Ljubljana, Oddelek za geografijo Filozofske fakultete, 2001.

Bogdan Kladnik, Ob poti. Ljubljana, Knjižnica Prežihov Voranc, 2001.

Stane Klemenc, Patagonija. Ajdovščina, Pilonova galerija, 2001.

Stane Klemenc, Polarni kraji. Ljubljana, Mladinska knjiga, 2001.

Stane Klemenc, Severni tečaj. Koper, Fakulteta za humanistične študije, 2001.

Kobariški muzej, posvečen soški Fronti. Ljubljana, Galerija Ars, 2001.

Marko Lakovič, Ljudstva gora, Mongolija, Nepal, Pakistan, Indija in Kitajska. Ljubljana, Knjižnica Prežihov Voranc, 2001.

Matevž Lenarčič, Tibet. Ravne na Koroškem, Likovni salon, Ukanc, Hotel Zlatorog, 2001.

Med Savo in Sočo. Fotoklub TNP. Bled, Hotel Astoria, 2001.

Franc Oderlap, Podobe Himalaje. Ljubljana, Galerija Lek, 2001.

Prenovljena razstava o življenju in delu pisatelja Josipa Vandota. Kranjska gora, Liznjekova domačija, 2001.

Vlado Ravnik, Akvareli gorskih rož, Igor Grabec, Skulpture. Volčji potok, Arboretum, Golf klub, 2001.

Slikarska kolonija Tine Horvat in razstava 2001. Sele pri Slovenj Gradcu, PD Pošta in Telekom, 2001.

Boris Strmšek, Obrazi s poti. Maribor, Škofijska gimnazija, 2001.

Boris Strmšek, Zima v gorah. Maribor, Knjižnica Nova vas, 2001.

Tone Škarja, Obrazi Himalaje. Bled, Trg, 2001.

Štirje leti časi na Veliki planini. Fotosekcija kluba Mavrica iz Radomelj, Kamnik, Razstavišče Veronika, 2001.

Veljko Toman, Iz slikarske mape v senci Triglava. Ljubljana, Knjižnica Prežihov Voranc, 2000.

Triglavski narodni park. Foto klub TNP. Cerkno, Cerkljanski muzej, 2002.

Ciril Velkovrh, Naravna in kulturna

dediščina s poti po Sloveniji (90-116). Ljubljana (8), Budimpešta, Domžale, Gornji Grad, Golnik, Grosuplje, Kamnik (2), Mekinj, Olimje, Šinkov Turn, Škofja Loka, Trbovlje, Velenje, Vodice, Zagorje, Zgornji Razbor, Železniki, 2001.

Vojna v visokogorju Zgornje Valteline, 1915/1918. Ljubljana, Muzej novejšje zgodovine, 2001.

Vršič 2001, 18. planinska likovna kolonija. Jesenice, DOLIK, 2002.

Dušan Weber, Obraz Tibeta. Ljubljana, Knjižnica Prežihov Voranc, 2002.

Zdravko Zajc, Podobe Južne Amerike. Trbovlje, Galerija knjižnice Toneta Seliškarnja, 2001.

Leon Zakrajšek, Pogled na goro Fuji. Izola, Galerija Insula, 2001.

Marjan Janča Zaletel, (Naša Gorenjska). Kranj, Fakulteta za organizacijske vede, 2001.

Marjan Janča Zaletel, Naša Šmarna gora. Ljubljana, Galerija Nad velbom na Šmarni gori, 2002.

Videokasete in filmi

Divje Budove gore. Nemška dokumentarna oddaja Ljubljana, TVS 1, 2001.

Gore in ljudje. Urednica Marjeta Keršič Svetel. Ljubljana, TVS 1, 2001.

Tomaž Humar, pogovor s Sandijem Čolnikom. Ljubljana, TVS, 2001.

Knjiga (dr. Henrik Tuma). Ljubljana, TV3, 2001.

Lojze Kos, Tibet, streha sveta. Ljubljana, TVS, 2001.

Krajinski park Kraški rob. Ljubljana, TVS 1, 2001.

Igor Likar, Razgledi slovenskih vzhov. Ponovitev. Ljubljana, TVS 1, 2001.

Janko Messner – pogovor. Ljubljana, TVS, 2001.

Obračun z Everestom. Ameriški film. Ljubljana, TVS, 2002.

POPRAVEK

V junijski številki Planinskega vestnika je na strani 37 izpadla navedba avtorja Fotografije, avtorica je Natalija Oberč Grmek.

Pogovor z Vikijem Grošljem. (Umetnost bivanja). Maribor, TV, 10. 6. 2001.

Igor Prodnik, Sfinga (El Spinge). Ljubljana, samozaložba, 2001. 13 minut.

Milan Romih, Lhotse 2000 (v filmu skupaj z Acom Pepevníkom) Slovenska Bistrica, Ljubljana, Ekonomska Fakulteta, 2001.

Vertikala smrti – Vertical Limit. Ameriški film (reševalna odprava na K2). Ljubljana, Kino Vič, 2001.

Življenje (živali) v Pirenejih. Ljubljana, TVS, 2001.

Glasba in pesmi

Robert Božič, Doživetja gora in narave. Ljubljana, Radio Ognjišče, 2002.

Matjaž Brojan, Matjaž Deržaj, umetnostni zgodovinar in alpinist. Ljubljana, RS, 12. 5. 2001.

Gorniška. 1. Izbor pesmi Emil Pevec idr. Ljubljana, PZS, 2001. 224 str. (Planinska založba, 212).

Stane Klemenc na Južnem tečaju. Nočni program. Ljubljana, RS 1, 2001.

Kres na Grebljci. Ljubljana, Kmečki glas, 2000 (Poljanska dolina).

Drugo

85 let Vilharjeve kočje v Črnem dolu 1914-1999. Dopisnica. Snežnik, Pošta Slovenija, 1999 (Primorsko numizmatično društvo, 39).

Dom Trenta. InFormacijsko središče. Trentarski muzej. Bled, TNP, 2000. Gams. Dopisnica 140 SIT. Maribor, Pošta Slovenije, 2001.

Gorsko cvetje. Prospekt. Bled, TNP, 1997.

Jalovec. Triglavska roža. Znamka B. Maribor, Pošta Slovenije, 2001.

Lepote Notranjske. Prospekt. Postojna, Zavod za turizem, 2001.

Mladina in gore. 13. državno tekmovanje. Ljubljana, PZS, 2002.

Mladinska komisija pri PZS v letu 2000. Ljubljana, PZS, MK, 2001.

Pocarjeva domačija. Prospekt. Bled, TNP, 1999.

Podvolovjek. Prospekt. Podvolovjek, Turistično društvo, 2001.

Pohodništvo (sl., an., nem., it.). Ljubljana, Slovenska turistična organizacija, 2001.

France Prešeren, Andrej Rozman Roza, Krst pri Savici, ilustr. Marko

Derganc Dergi (plakat). Ljubljana, Cankarjeva založba, 2001.

Ptiči (prospekt). Bled, TNP, 1999.

Snežnik. Dopisnica. Prvi dan uporabe 15. 8. 1999. Snežnik, Pošta Slovenije, 1999.

Stoječe vode. Prospekt. Bled, TNP, 1999.

Storžič s planiko. Znamka 18 SIT. Maribor, Pošta Slovenije, 2000.

Studenc Gospodična, Gorjanci. Znamka 107 SIT. Maribor, Pošta Slovenije, 2001.

Trekning v Sloveniji (sl., an., nem., it.). Ljubljana, Slovenska turistična organizacija, 2000.

Ciril Velkoverh, Bodimo prijatelji. Vabilo k odprtju razstave Fotografij najlepših znamenj ob Slovenski planinski poti. Kamnik, PD Bajtar, 2000. 32 str.

Planinska zveza Slovenije, planinska društva, Geodetski zavod Slovenije in Geodetski inštitut Slovenije ter druge organizacije v Sloveniji izdajo veliko literature s področja planinstva. Samo PZS je izdala 52 večjih in manjših del. Veliko, zelo veliko jih je zbranih v tem seznamu, nikakor pa še niso vsa. Zaradi aktualnosti sem v ta seznam vvrstil tudi nekatere publikacije, ki so izšle v letu 2002 do oddaje rokopisa. Pri zemljevidih manj znanih področij sem v oklepaju navedel najzanimivejšo planinsko točko. Predvsem vabim planinska društva in gorniške klube ter šolska vodstva, da pošljejo na moj naslov vse svoje izdaje ali pa vsaj bibliografske zapise (CIP) teh del, da jih bom lahko vvrstil v podoben seznam v prihodnjem letu.

Pripravil Ciril Velkaverh

V mesecu juniju, tik pred slovesno prireditvijo ob 90. obletnici GRS, je v Mojstrani umrl starosta slovenskih gorskih reševalcev Janez Brojan. O njem bomo poročali v eni od naslednjih številki
Uredništvo PV

KVALITETA V GIBANJU

T d.o.o., Ljubljana

hlače CLIMBING

Schoeller Strechlite:
tkanina z visokimi zahtevami po trpežnosti in elastičnosti materiala, udobnosti in svobodi gibanja

Zatezni trak:
boljša zaščita nog proti vetru, mrazu, insektom

Kevlarske ojačitve:
omogočajo visoko zaščito na izpostavljenih delih

Namembnost:
GORNIŠTVO
ALPINIZEM
PLEZANJE

Informacije: IGLU ŠPORT d.o.o., Ljubljana